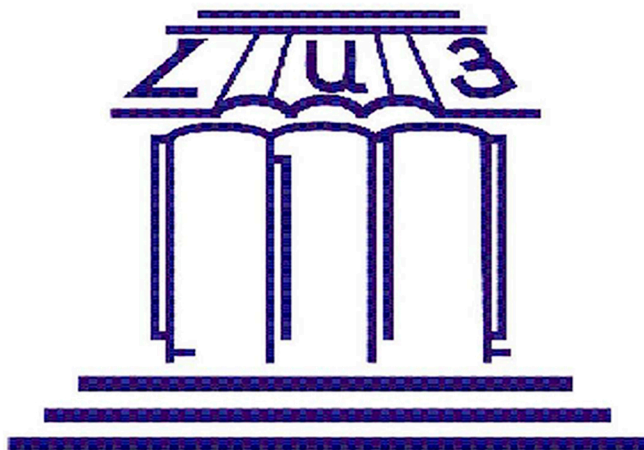

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
նչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

396
4-58

1926 p.

396
Ա-58

0 120 - 10

ՀԱԿ (Բ) ԱՆԴՐՅԵՐԿԱՌՄԻ ԱՇԽԱՏ. ՅԵՎ, ԳԵՂԶԿ. ԲԱԺԻՆ

ՀԱՅ. ԲԱՇԽԱՏԱՆԻ
Մ. Մ. 391-3
320

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԻ

ԱՇԽԱՏԱՎՈՐՈՒՅԻ

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ՄԱՐՏԻ 8-Ի 5-ՐԴ ՏԱՐԵ-
ԴԱՐՁԻ ԱՌԻԹՈՎ ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍՈՒՄ

396
Ա-58

ԿՐԻՄԻԱՆ
ԴԵՎԼԵՏ
98

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱԿ (Բ) ԱՆԴՐՅԵՐԿԱՌՄԻ
ԹԻՖԼԻՍ
1926

113 FEB 2013

55.781

43501.63

Թիֆլիս, տպարան «Զարյա Վաստիկա»-ի, Ս. Մուրելիսիևի փող
Պատվեր № 1173 — Գլավիտ № 312 — Տիրաժ 3000

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Ներկա ժողովածուն նպատակ ունի ԱՍՖԽՀ մեջ աշխատավոր կանանց դրուժյունը լուսաբանող նյութ տալ կանանց մեջ աշխատանք վարող ակտիվին:

Պրոֆմիություններում, Խորհուրդներում, կոոպերացիայում, Կոմկուսակցության, Կոմյերիտմիության, պիոներական շարժման մեջ վերջին տարիներս կնոջ անցած ուղին, կանանց գործադրկության դեմ ուղղված պայքարը, նրանց կենցաղային և իրավական դրուժյան բարելավման միջոցները, նմանապես և կուսակցության մերձակա խնդիրներն Անդրկովկասի աշխատավորուհիների մեջ կատարելիք աշխատանքի վերաբերմամբ—ահա այն նյութը, վոր ուղեցին տալ ընթերցողին ներկա ժողովածուի կազմողները:

ԱՍՖԽ հանրապետության մեջ խորհրդային շինարարության մեզ հետաքրքրող զանազան բնագավառներում կնոջ դրուժյան հաշվհարդարը տվող նյութերի բացակայությունը, նմանապես և մի քանի հոգվածների ուշ ստացումը զրկեցին մեզ հարավային թյունից ավելի խնամքով վերաբերվելու ժողովածուի թղթանդակությանը (նյութերի լրությունը, զանազան հոգվածների ընդգրկած ժամանակաշրջանի միությանը) և լեզվին (պետք է փոշ բոլոր հոգվածներում հավասարապես մատչելի լի միջակ կուսակցական և հասարակական աշխատավորին):

Այնուամենայնիվ, յեթե ներկա ժողովածուն ընկերներին հնարավորություն կտա փոքր ինչ ընդլայնելու և

խորացնելու իրենց ունեցած տեղեկությունների պաշարը ինչպես սրա հետ անմիջականորեն ծանոթանալիս, այնպես և Մարտի 8-ի կամպանիան անցկացնելիս, ապա Աշխատավորուհիների և Գեղջկուհիների Բաժինը իրեն հասած կհամարի իր նպատակին, վորի համար նա հրատարակում է այս ժողովածուն իբրև լրացուցիչ նյութ այն հրատարակություններին, վոր լույս է ընծայել Մարտի 8-ի առիթով Համ. Կոմ. Կուս. Կենտ. Կոմ. Աշխատավորուհիների և Գեղջկուհիների Բաժինը ԱՍՖԽՀ վերաբերմամբ:

Կուս. (բ.) Ա. Գրիկ. Յերկ. Կոմ. Ա. Եսայան-
վորուհիների լեզ Գեղջկուհիների Բաժին

Թիֆլիս

20/1-26 թ.

ԱՇԽԱՏԱՎՈՐՈՒՀԻՆԵՐԻ ՅԵՎ ԳԵՂՋԿՈՒՀԻՆԵՐԻ ՇՐՋԱ-
ՆՈՒՄ ԿԱՏԱՐՎՈՂ ԱՇԽԱՏԱՆԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ ՊՐՈԼԵ-
ՏԱՐԻԱՏԻ ՄՂԱԾ ՊԱՅԳԱՐԻ ՄԵՋ

Կինը թե՛ անցյալում յեվ թե՛ ներկա ժամանակում միշտ աշխատանքի տարր և յեղել, ուստի նա չի կարող ազատագրության համար աշխատանքի մղած պայքարի կարեվոր տարրերից մեկը չլինել:

Ընկ. Լենինը հսկայական նշանակություն էր տալիս կանանց մասնակցությանը սոցիալիստական շինարարության համար մղած պայքարի մեջ. «Սոցիալիստական հատարակության կառուցումը,—գրում էր ընկ. Լենինը,—կսկսվի այն ժամանակ միայն, յերբ մենք, ձեռք բերելով կանանց լիակատար հավատարմություն, կձեռնարկենք նոր աշխատանքի՝ մանր, բխցնող, անարդյունավետ աշխատանքից ազատված կնոջ հետ»:

Չնայելով, վոր կինը շատ դանդաղ և մտնում պրոլետարիատի ընդհանուր պայքարի մեջ, այնուամենայնիվ նա արդեն խոշոր դեր է կատարում միջազգային բանվորական շարժման մեջ:

Ի միջի ալյոց, կինը բարոյական ահագին ազդեցություն է գործում բանվորների վրա, վորքեվորելով նրանց տատանման ռոպեններին իր հերոսությամբ: Պատմությունը շատ որինակներ զիտն աշխատի հերոսության: 1921 թ. Անգլիայում մի դեպք կար Յորկշիրում, յերբ կանայք հայտարարել էին. «Ավելի լավ ենք համարում մեռնել քաղցից, քան թե թույլ տանք տղամարդկանց, վոր զիջեն, վորպեսզի հետո մեռնեն սովից»: Գերմանացի կանայք Ռուսաստանի սովյալների ոգտին բացված հանգանակության ժամանակ ահագին յեռանդ ցուցանանքին հազուադեպ են, վոր ժողովելիս, թուղիկներ յեվ կոչեր տարածելիս, հին հազուադեպներ նորոգելու արհեստանոցներ կազմակերպելիս, վորոնց մեջ նրանք աշխատում էին իրենց առօրյա աշխատանքը վերջացնելուց հետո: Նույն որինակները մենք տեսանք Ֆրանսիայի, Բուլգարիայի, Հարավ-Սլավիայի գեղջկուհիների մեջ Ռու-

սատտանի սովյալների համար գյուղատնտեսական միջոցներ
հավաքելիս:

Ի հարկե, դա կարեկցության զգացման արտահայտութիւնն էր լոկ, դա քաղաքական խոշոր յերկուլթ եր, համակրության արտահայտութիւնն դեպի Ռուսաստանի պրոլետարիատը, վոր տապալել եր ցարերի յեւ կապիտալիստաների իշխանութիւնը յեւ կառացում եր ազատ սոցիալիստական պետութիւն միջազգային իմպերալիզմի հարվածների յեւ Արեւմուտքի տնտեսական ու ֆինանսական ողակման ծանրության տակ:

Ուստի Մարտի 8-ը—Աշխատավորուհու Միջազգային Որը մեզ համար առաձին կարեւոր նշանակութիւն ունի ներկայումս, յերբ կինը քաշված ե վոչ միայն բանվոր դասակարգի ընդհանուր-քաղաքական պայքարի մեջ, այլ յեւ յերբ կինը հանդիսանում ե իբրեւ սոցիալիստական պետութեան ազատի շինարար:

Ինչպես Վոր Արևմտուտքի, Արևվելքի յեվ ՍՈՀՄ կոմմունիստական կուսակցութիւնների մերձակա խնդիրները տարբերվում են իրարից այդ յերկրներում տիրող տնտեսական զանազան սիստեմաների տեսակետից, այնպես յեվ միջազգային կանանց շարժման մերձակա խնդիրները Արևմտուտքի, Արևվելքի յեվ ՍՈՀՄ յերկրներում տարբերվում են իրարից, նայելով թե տնտեսական յեվ քաղաքական ինչպիսի սիստեմ ե տիրապետում տվյալ յերկրում:

Արեվմուտարում դրանք ընդհանուր խնդիրներ են—պայքար քաղաքական ու յաւակցիայի դեմ, պայքար տնտեսական շահագործման դեմ յեվ պայքար կապիտալիստական սիստեմի քայքայման համար:

Արևվելքում այդ խնդիրներն են՝ պայքար ֆյոդալական կալվածատիրական քաղաքական ունյակցիայի դեմ, պայքար հորատատիրական շահագործման դեմ, պայքար նահապետական բնտանեկան ստրկության դեմ յեւ, վերջապես, պայքար կրոնական-կենցաղային տգիտության ու խառնարի յեւ պայքար ազգային ազատագրության համար:

Այս խնդիրների լուծման ուղիներն են փորձում աշխատա-
վորունիների միջազգային շարժման գործնական խնդիրները: Այս
խնդիրներն են՝ աշխատավորունիների լայն մասնակցություն,
կապիտալի դեմ բանվորների մղած քնդհանուր-քաղաքական պայ-
քարին բանվորական մասսայական կազմակերպությունների-
պրոգնիտությունների, կոմկուսակցական, պատվիրակային ժո-
ղովների միջոցով:

«Ավելի մոտիկ մասսաներին, աշխատանքի ծանրության կենտրոնը—ծեռնարկների վրա»—ահա այն ուղին, վորով բան-վորուհին բանվորի հետ այնտեղ հակադրում ե կազմակերպված կապիտալի ուժին կազմակերպված պրոլետարիատի ուժի:

Արեւիկեի կինը նույնպես սկսել է հասկանալ կազմակերպված բանվորական շարժման ամբողջ նշանակությունը, կրոնական սպիտակեցման յեզվ հին ընտանեկան կենցաղի մեղանական թեմատիկայի բովանդակ վնասը: Արեւիկեի կինը սկսել է ազատվել կյանքի վրա ունեցած նեղ հայացքներից յեզվ համակվել այն գիտակցությամբ, թե ինքը իր չե, վորը կարելի լինի բանեջնել տնային գործածության առարկայի նման, իր ամուսնու ստորուկը չե, այլ աշխատանքի տարը՝ ընդունակ ակտիվ կերպով մասնակցելու ազգային ազատագրության, սոցիալիզմի համար մղվող ընդհանուր պայքարին:

Բոլորովին այլ պատկեր է տիրում ՄեՀՄ մեջ: Մեր բան-
վորունիներն ու գեղջկուհիները մեծ փորձառություն են ձեռք
բերել քաղաքացիական պատերազմի ժամանակ: Վրոմանք ուղ-
ղակի մասնակցել են այդ պայքարին ՄեՀՄ բանվորների յեվադ-
բատ գյուղացիների հետ միասին, մյուսները թեյեվ պատիվ էին,
բայց Հոկտեմբերյան փոթորիկը նրանց աչքերից ել խլեց նահա-
պետական-մեջլանական բթություն քողը: Մեր աշխատավորու-
հետական-մեջլանական բթություն մենք հանդիպում ենք գործարանում, յեր-
հուն յեվ գեղջկուհուն մենք հանդիպում ենք գործարանում, յեր-
կաթուղում, միլիցիայում, կոոպերատիվ հիմնարկներում, հազար-
ներով պրոֆմիթությունների մեջ, խորհրդային եվ պրոֆեսիոնալ
դեկավար որդաններում յեվ Համամիութենական Կոմմունիստա-
կան (բոլշևիկների) Կուսակցության մեջ:

Սամեն տեղ աշխատավորուհին յեվ զեղջկուհին զնում են ձեռք-ձեռքի տված բանվորների յեվ գյուղացիների խորհրդային պետությունը կառուցողների հետ միասին: Ի հարկե, մեզնում աշխատավորուհիների յեվ զեղջկուհիների մեջ կատարելիք աշխատանքի ընդհանուր խնդիրները վորոշվում են վոչ թե սեփական տնտեսական ազատագրության պայքարով (այս բանը մեր յետեվն ե մնացել), այլ ՍՄԶՄ բանվորներին յեվ գյուղացիներին համակած բուռն ձգտումով—կառուցելու ազատ սոցիալիստական պետություն, իբրեվ հենակետ համաշխարհային ամբողջ պրոլետարիատի ազատագրության:

Պարզ եւ, վոր գործնական աշխատանքներն եւ ՍԽՀՄ աշխատավորուհիներին յեւ զեղջկուհիներին մեջ նշանավոր չափով

տարբերվում են Արեւմուտքում եւլ Արեւելքում կատարվող նույն աշխատանքներից:

Մեզնում աշխատավորուհիների յեւ գեղջկուհիների մեջ կատարվող աշխատանքի կարեւորագոյն ձեւերից մեկը, վորը որինակ ե դարձել թե Արեւմուտքի եւլ թե Արեւելքի համար, հանդիսանում ե պատվիրակային ժողովների սիստեմը: Այս սիստեմը նպաստում ե լավագոյն կերպով կոմմունիստական ազդեցութեան մեջ առնելու վոչ միայն ձեռնարկների բանվորուհիներին, այլ յեւլ տնայնագործ կանանց յեւլ աղքատ գեղջկուհիներին: Նույն այդ սիստեմը նշանավոր չափով ոգնեց րնդգրկելու նայեւլ տնային բանվորուհիներին, վորոնց կազմակերպելը մինչեւլ այժմ դժվար եր լինում: Աշխատանքի այս ձեւի ավելի յեւլս լայն գործադրումը մեր Կինբաժինների կարեւորագոյն խնդիրն ե աշխատավորուհիների յեւլ գեղջկուհիների մեջ աշխատելու համար:

Մեր կուսակցութեան առջեւ, սակայն, աշխատավորուհիների յեւլ գեղջկուհիների մեջ կատարելիք աշխատանքը կանգնած ե դեռ յեւլս իբրեւլ ծայր աստիճան դժվարին մի խնդիր, վորը պահանջում ե մեծ ուշադրութեւն յեւլ ուլթերի մեծ լարում: Կինը մեզնում, չնայելով վերեւի հիշված իր բոլոր արժանիքներին, մասսայորեն դեռ յեւլս բոլորովին անբավարար չափով ե քաշված րնդհանուր շինարարական աշխատանքի: Մեր կուսակցութեան ազդեցութեւնը աշխատավորուհիների յեւլ գեղջկուհիների լայն խավերի վրա դեռ յեւլս բավարար չափով մեծ չե: Աշխատավորուհին մեզնում մասսայորեն կազմում ե պրոլետարիատի դեռ յեւլս ամենից ավելի քիչ վորակված յեւլ վատ վարձատրվող մասը:

Այս հանգամանքներով ել վորոշվում են մեզնում աշխատավորուհիների յեւլ գեղջկուհիների մեջ կատարելիք աշխատանքի մերձակա գործնական խնդիրները:

Մարտի 8-ի որը, Միջազգային Բանվորական Որվա տոնին մենք պետք ե կազմենք այդ ասպարեզում մեր կատարած աշխատանքի հաշվեհարդարը, նկատի առնենք այդ աշխատանքի թերութեւնները յեւլ ամեն կերպ ջանանք այդ թերութեւնները վերացնել:

Իսկական տոնը — Աշխատավորուհիների Միջազգային Որվա մեծ տոնը կգա այն ժամանակ, յերբ կինը ազատ յեւլ ազատագրված կլինի յերկրագնտիս մնացած մասում յեւլս:

Նազարեքյան

«ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՈՐԸ» — ՄԱՐՏԻ 8-Ը ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍՈՒՄ

«Պայքարի բոցի մեջ են ծնվում պրոլետարական տոները»:

Մարտի 8-ը! Ամբողջ աշխարհի աշխատավոր կանանց տոնը: Կանանց աշխատավոր մասսաների մարտական ուլթերի յեւլ համերաշխութեան գորատեսի որը, նրանց գիտակցութեան գորատեսի, նրանց նվաճումների հաշվեհաշուան որը:

Այնտեղ, ուր աշխատավորուհիները տնքում են կապիտալի ճնշման տակ, «Միջազգային որը» նրանք ցուցադրում են թշնամիների առջեւ իրենց պատրաստականութեւնը կռվելու, նրանց պրակատների վրա մակագրված ե՝ «Կորչեն գիշատիչ կապիտալիստները, կեցցե սոցիալիզմը»:

Այն յերկրներում, ուր աշխատավորների րնդհանուր ջանքերով ջարդված ե ստրկութեան դարավոր շղթան, ուր հին աշխարհի ավերակների վրա բարձրանում ե աշխարհումս մինչեւլ այժմ չտեսնված այն նոր շենքը, վորի անունն ե կոմմունիզմ, — այնտեղ Մարտի 8-ի որը ծածանվող կասկարմիր դրոշակների տակ քաղաքների յեւլ գյուղերի աշխատավորուհիները տոնում են իրենց հաղթանակը, ավելի յեւլս սեղմում իրենց շարքերը նոր ու նոր նվաճումներ ձեռք բերելու կուտուրական յեւլ տնտեսական հակառակորդ իրենց լիակատար յեւլ վերջնական ազատագրութեան համար:

Անդրկովկասի աշխատավորուհին հնարավորութեւն ստացավ իր որը տոնելու խորհրդային իշխանութեւն հաստատվելուց հետո միայն, այն ե 1921 թվից:

Մեզնում, Անդրկովկասում, ուր աշխատավորուհիներն ու գեղջկուհիները կաշկանդված ելին րնտանեկան յեւլ հասարակական կենցաղի առանձնահատուկ պայմանների մեջ, այդ որը բացառիկ նշանակութեւն ունի:

«Աշխատավորուհու միջազգային որը» առաջին անգամ տոնվեց Թիֆլիսում խորհրդայնացումից յերկու շաբաթ հետո:

յեւ կարկատանի արհեստանոց, եջմիածնում—կարուծեւի յեւ ման-
վածի արհեստանոցներ:

Այդ որը հավերժացնելու համար Թիֆլիսում կայացավ
Ռոզա Լյուքսեմբուրգի արձանի բացումը յեւ ակումբ հիմնվեց
Թրքուհիների—կանանց զանգվածների այդ ամենից ավելի ճշն-
ված մասի համար:

Բացի սրանից, Հայաստանում անցկացվեց մայրության յեւ
մանկության պաշտպանության շարաթ:

Այդ որը աշխատավորուհիները չմոռացան Պոլիտեխնի սո-
վյալների տառապանքները, վորոնց ամոքելու համար նրանք
իրենց այդ որմա աշխատավարձի մի մասը հատկացրին հիշյալ
սովյալների ոգտին: Նույն նպատակով տուփերով հանգանակու-
թյուն եր կատարված Բագվում, Յերեւանում, Թիֆլիսում:

Մարտի 8-ի տոնակատարությունը Անդրկովկասի խոր-
հրդայնացման 4-րդ տարեդարձին, 1924 թվին, վճայում ե այն
հակայական առաջադիմության, աջողությունների ու հաղթա-
նակների մասին, վոր ձեռք եյին բերել աշխատավորուհիները
իրենց իրական ազատագրության դժվարին ճանապարհին: Այդ
որվա նշանաբանն եր՝ «Հիշիր յեւ կատարիր Լենինի ավանդները»:
Այդ նշանաբանը կենդանի արձագանք գտավ աշխատավորու-
հիների յեւ զեղջկուհիների սրտերում... «Ննջիր հանգիստ, թան-
գագին Իլիչ, մենք կգնանք քո գծած ճանապարհով: Թող մոտե-
նա համաշխարհային բուրժուազիայի վախճանը յեւ շուտով փող-
փողա կամիր դրոշակը ամբողջ աշխարհի վրա»... «Շատ թագա-
վորներ կային, յեւ մենք ամենքս տներում ու ապրում եյինք խա-
վարի մեջ: յեւ կավ Իլիչը յեւ արեւի պես լուսավորեց մեր ճանա-
պարհը»... Այսպես եյին գրում թղթակից աշխատավորուհիները
մարտի 8-ի որը:

Բազմամարդ թափորները, վոր այդ որը լայն ու անվերջ
հոսանքներով վողողել եյին փողոցները, կարմիր դրոշակները յեւ
պլակատները, վորոնք կոչ եյին անում վերակազմելու կյանքը
նոր կոլլեկտիվ հիմունքների վրա, զոդելու աշխատավորուհիներին
ու զեղջկուհիներին իրար հետ, զավակներին ծնողների հետ
յեւ այլն, հանդիսավոր ժողովները, ներկայացումները, հիշողու-
թյունների յերեկոները, վորոնք ուր-ուրեք մի ամբողջ շարաթ
եյին տեւում, մասսայական հասարակական բնույթ եյին տալիս
տոնակատարությանը:

Բագվում, Անդրկովկասի պրոլետարական կենտրոնում, տո-

նակատարությանը մասնակցում եյին ավելի քան 18 հազար
հոգի, տղամարդ թե կին: Ժողովներին, ներկայացումներին յեւ
այլն ակտիվ մասնակցողները Թրքուհիներն եյին:

Նույնը կարելի յեր նկատել նայել զավառներում յեւ նույն-
իսկ ամենայնեամնաց ու խուլ անկյուններում, ուր այդ որը կա-
րողացել եր շարժել ամբողջ գյուղացիական մասսան: Ահա ինչ-
պես ե նկարագրում մի ականատես-պատվիրակուհի Գանջայից-
«Թրքուհիները՝ չահել թե պառավ, տեղացի թե հեռավոր գյու-
ղերից, զալիս եյին խմբերով այն հավատով, թե կանանց մե-
ծացող սեբունդը չի լինի նախապաշարումներով, խաւարով յեւ
տգիտությամբ պաշարված ստրկուհի, այլ կդառնա ազատ բա-
ղաբացուհի, տղամարդու հետ ձեռք ձեռքի տված՝ համարձակու-
րեն նոր կյանք կառուցող: Ով չգիտե յեւ իր աչքով չի տեսել
Արեւիկրի կնոջ իրավագրկության յեւ ստրկության ամբողջ սար-
սափր, նա չի հասկանա այն ուրախությունը, վոր զգացվում եր
Մարտի 8-ին»:

Թղթակցուհին Նուխուց գրում ե. «Գավառամասերի ներ-
կայացուցիչների հետ կայացած քաղաքային կոնֆերենցիային
ներկա յեր մոտ 1000 կին. խանդավառությունն աննկարագրելի
յե: Մարտի 8-ի համար բաց եր թողված մի լրագիր, վորի հոդ-
վածները գրել եյին իրենք աշխատավորուհիները յեւ վորի մեջ
զետեղված եյին ակտիվ աշխատավորուհիների պատկերները»:

Ինչ վերաբերում ե Վրաստանին, կենտրոնում Թիֆլիսում
«Միջազգային որը» թափորի մեջ եր բաշել 7.000 աշխատավո-
րուհի: Վրաստանի բազմաթիվ զավառներում տոնը կատարվում
եր անսովոր հանդիսավորությամբ: «Կարելի յե ասել, վոր Մար-
տի 8-ի որն անցավ փառանկո: Խորհրդային իշխանության գո-
յության յերեք տարվա բնթացքում վոչ մի տոն, վոչ մի կամ-
պանիա ավելի շատ ուշադրություն չեր գրավել, քան այդ որը»
— հաղորդում ե մի պատվիրակուհի Զուգդիդի զավառից: Բոր-
չալուի զավառում տոնը ընդգրկել եր բոլոր 4 շրջաններն ել—36
թուրք յեւ 9 հայ գյուղեր: Նույնպիսի մասսայական, համաժո-
ղովրդական բնույթ եր կրում Մարտի 8-ի տոնակատարությունը
նայել մյուս զավառներում—Ռաւայի, Թելավի, Գուլիստի,
Ախալքալաքի, յեւ Սրխազիայի ու Աջարիայի ինքնավար հանրա-
պետություններում:

Մի բան, վոր առանձնապես նշանակալից եր դարձնում
1924 թ. Մարտի 8-ը, այդ այն առանձին ուշադրությունն ու հո-

շարքերդ Խորհրդային իշխանության շուրջը, ուղարկիր զավակներինդ պիտներական կազմակերպությունները»:

Գյուղացիական լայն մասսաներին այս տոնակատարությունը մաքսիմալ չափով մասնակցել տալու նպատակով, տոնակատարությունը փոխադրված եր շրջակայքը յեվ լայնորեն ընդգրկեց զավառական յեվ շրջանային կենտրոնները, նմանապես յեվ մեծ գուղերը, ուր տեղի ունեցան հանդիսավոր նիստեր, կոնֆերենցիաներ, ներկայացումներ, բեմադրություններ յեվ այլն. նույն որվա առիթով կատարվեցին «հոկտեմբերյան կոտնքներ», «կարմիր հարսանիքներ» համապատասխան բովանդակությամբ, — մի բան, վոր ցույց ե տալիս, թե նոր կենցաղն արմատանում ե մասսաների մեջ:

Մարտի 8-ի որվա ցայտուն արտացոլումը հանդիսացան գործնական ձեռնարկները աշխատավորների յեվ զեղջկուհիների կենցաղը բարելավելու բնագավառում: Անդրկովկասյան բոլոր հանրապետություններում, կուսակցական, խորհրդային յեվ տնտեսական մարմինների աջակցությամբ, ընդարձակված յեվ վերասարքավորված ելին կանանց ազատագրող հիմնարկները — մսուրները, կոնսուլտացիաները, ծննդաբերական մանճակայները, արտելները, բացված ելին պրոֆեսիոնալական դպրոցներ, կուրսեր, «զեղջկուհիների անկյուններ» յեվ այլն:

Պատվիրակային ժողովներում, ակումբներում հանդիսավոր պարագաների մեջ կուսակցության անդամ յեվ թիկնածու ընդունվեցին աշխատավորուհիներ, զեղջկուհիներ յեվ բաթրակուհիներ գլխավորապես պատվիրակուհիներից, ուսուցչուհիներից յեվ հասարակական գործիչ կանանցից, վորոնք դասակարգային գիտակցություն ելին ցույց տվել: Նույն որվա առիթով աղջիկներ ընդունվեցին **ԿՏԵՄ** յեվ պիտներական կոլլեկտիվների մեջ:

Ի նկատի ունենալով բաթրակուհիների անհիշտ հաշվառությունը յեվ այն հանգամանքը, վոր նրանք աննշան տոկոս ելին կազմում Հոդանտառի միություն մեջ, տեղ-տեղ հաշվառության յենթարկվեցին նրանք յեվ ընդունվեցին այդ միության մեջ:

Կուսակցական լայն մասսաներին Մարտի 8-ի որվանշանակությունը ծանոթացնելու յեվ նրանց ուշադրությունը կենցաղի խնդիրների վրա դարձնելու համար, համապատասխան զեկուցումներ ելին արված Կոմ. Կուս. յեվ **ԿՏԵՄ** բջիջների նիստերում, ձեռնարկությունների մեջ, ակումբներում յեվ այլն:

Այդ որը ցայտուն արտացոլություն գիշավ նայել մա-

մուլի մեջ: Աշխատավորուհիների յեվ զեղջկուհիների կենտրոնական բաժինների հրատարակած ժուրնալների հերթական համարները, նմանապես յեվ պարբերական մամուլը Մարտի 8-ին ամբողջովին նվիրված ելին այդ որվան. բացի սրանից, հրատարակված ելին բրոշյուրներ, թռուցիկներ, պլակատներ համապատասխան բովանդակությամբ:

Բոլոր վերոգրյալը պերճախոս ապացույց ե այն բանի, թե ինչպես Մարտի 8-ի որը տարե-ցտարի նշանացույց ե հանդիսանում հենց նոր ստրկության շղթաները դեն շարտած յեվ հասարակական կյանքի ասպարեզ մտած աշխատավոր կանանց մասսաների վոջ միայն ինքնագիտակցության, ինքնագործունեության յեվ ակտիվության աճման, այլ յեվ այն խոշոր նվաճումների, վոր ձեռք են բերված նրանց իրական ազատագրման բնագավառում:

Կոմկուսի ղեկավարությամբ Աշխատավորուհիների յեվ Գեղջկուհիների Բաժինները կարողացան խավար, ճնշված կանանց զիտակցության մեջ արմատացնել ուսանելու, կենցաղի յետամնաց ձեվերի դեմ կռվելու յեվ կյանքը նոր կոլլեկտիվ հիմունքների վրա վերակազմելու անհրաժեշտությունը:

Մարտի 8-ի «Միջազգային որը» ներկա 1926 թվին Անդրկովկասի աշխատավորուհիները, անցած տարիների նման, ամբողջ աշխարհի առջեվ կցուցահանեն իրենց միասնականությունը, համերաշխությունը, նոր պայքարի յեղնելու պատրաստականությունը Խորհրդային իշխանության դրոշակների տակ, նմանապես յեվ կկազմեն մեր սոցիալիստական շինարարության բազմազան ճակատներում ձեռք բերած իրենց նվաճումների հաշվեհարդարը:

Ն. Ալաջալյան

ԿՈՌՊԵՐԱՅԻԱՆ ՅԵՎ ԿԻՆԸ

Մեր կոռպերատիվային շարժումը զարգանում է սոցիալիզմի դրոշակի տակ։ Նրա վերջնական նպատակը տնտեսական կյանքի համայնացումն է։ Պրոլետարիատի դիկտատուրայի պայմաններում սա ուստպիա չէ, այլ որվա գործնական խնդիր։ «Հի-կոռպերացիայի» ղեկավարները նույնպես ձգտում ելին սոցիալիզմի կոռպերացիայի միջոցով։ Բայց նրանք սոցիալիզմին ուղիղում են հասնել առանց բանվորների դասակարգային կռիվի, առանց ցեղումների, բախում առ քալ նվաճելով կոռպերացիայի զարգացման միջոցով կապիտալիզմի ամբողջությունները։ Այսպես նրանք յերազում ենին մի գեղեցիկ որ աննկատելի կերպով, ի զարմանս ամենքի կոռպերատիվային հաղթական կառքի վրա բազմած՝ մտնել սոցիալիզմի թագավորութունը։ Սոցիալիզմի թագավորութունը նրանք, ի հարկե, չմտան, խրվելով մանր մի թագավորութունը նրանք, ի հարկե, չմտան, խրվելով մանր մի թագավորական ճահճի տղմուտները։ Իսկ նրանց կոռպերատիվ բուրժուական ճահճի տղմուտները։ Իսկ նրանց կոռպերատիվ բուրժուական ճահճի տղմուտները։ Իսկ նրանց կոռպերատիվ բուրժուական ճահճի տղմուտները։

կողմից: Կապիտալիզմը հաղթահարելու ուղին անցնում է պրոլե-
տարիատի ղեկատարության միջոցով: Հաղթական պրոլետարա-
կան հեղափոխությունն է միայն, վոր ստեղծում է այն նպաս-
տավոր հողը, վորի վրա կարող են փարթամորեն բանել կոոպե-
րացիայի սերմերը:

Բայց ի՞նչ անելիք ունի կոռուպցիան «հետեվյալ որը սոցիալական հեղափոխությունից հետո»:

Հաղթական հեղափոխությունն այն հետեւանքն է միայն
ունենում, վոր արտադրության գործիքների յեւ միջոցների կա
պիտալիստական խոշոր սեփականութիւնը համայնացւում է
հեղափոխութիւնն իր թափը դնում է միայն կապիտալիստա
կան սեփականութիւնն վրա: Նա անձեռնմխելի յետ թողնում ման

աշխատավորական արտադրողների ընդարձակ խավի—արհես-
տավորների, տնայնագործների յեւ զյուզացիների սեփականու-
թյունը: Հասարակական այդ ընդարձակ խավի նշանակութունը
չափազանց մեծ է մեր գերազանցողին յերկրագործական յերկըր-
ներում: Բայց մանր արտադրողը—լինի նա զյուզացի թե ար-
հեստավոր—իր տնտեսությունը վարում է ինքնովին, սեփական
ույժերով, իր ռիսկով: Նա արտադրում է վոչ միայն ինքնովին,
գործադրելով տեխնիկայի հին նահապետական ձեւերը, այլ յեւ
ինքնովին ծախում է շուկայում այն, ինչ վոր արտադրում է:
Սոցիալիստական արդյունաբերությունը (բանվոր-զյուզացիական
պետության ձեռքում գտնված արդյունաբերությունը) տեխնի-
քական հնարավորություն չունի անմիջականորեն կապ հաստա-
տելու զյուզացիական միլիոնավոր մանր տնտեսությունների
հետ: Սա ույժերից վեր գործ է: Սրա համար հարկավոր կլինե-
ր պահել պետական պաշտոնյաների մի ամբողջ բանակ, վորոնց
գործը կլիներ մի կողմից զյուզ ուղարկել զյուզական մանր տըն-
տեսությունների համար պետական արդյունաբերության արտա-
դրանքները, այն է՝ յերկրագործական գործիքներ, հանքային
մթերքներ, մանուֆակտուրա, շաքար, լուցկի յեւ այլն, յեւ այլն,
մշուս կողմից քաղաք ուղարկել զյուզացիական տնտեսության
մթերքները—արդյունաբերական հում նյութեր՝ բամբակ, բուրդ,
կաշի, մետաքս, նմանապես յեւ ուտեստի մթերքներ—հաց, յուղ,
ծու, պանիր յեւ այլն, յեւ այլն: Պետական «չինովնիկ-միջնորդ-
ների» այդ հսկայական քանակի գործունեյությանը վերահսկելու
վոչ մի հնարավորություն չեր լինի: Իսկ առանց վերահսկողու-
թյան թողնելն եւ աղբյուր կծառայեր մեծ ու անվերջ զեղծում-
ների: Սա մի նոր ծանր բեռ կդառնար զյուզացիության համար,

Սա խնդրի մի կողմն է։ Կա սրա մյուս կողմն էլ, փորը փոշ պակաս, յեթե փոշ ավելի յեվս անմխիթարական է։ Ինքն իրեն թողած գյուղացի մանր արտադրողը զրեթե բոլորովին անպաշտպան մի եյակ է։ Յեթե նա դեռ յեվս կարող է կատարելապես ազատորեն փորել իր հողամասը, ոգտովելով դրա համար իր պապերից ժառանգած արտադրության հնադարյան տեխնիքական ձեվերից ու միջոցներից, ընդ սմին զգալով իրեն անկախ տեր ու տիրական իր հողամասի վրա,— ընդհակառակը նա արդեն բոլորովին անպաշտպան է դառնում, յերբ սկսում է շոշափման մեջ մտնել արտաքին աշխարհի հետ։ Այստեղ նրա առջեվ ընդարձակ, անծանոթ շուկա յե բացվում։ Ծանոթ լինելով

արտադրութեան տեխնիքական ձեւերին, նա անփորձ ու անպաշտպան եւ դառնում, յերբ նրա առջեւ ծառանում եւ իր «յերեսի քրտինքով» արտադրածը վաճառելու դժվարին խնդիրը:

Ո՞ւր, ո՞ւմ յեւ ի՞նչպէս վաճառի: Վո՞րտեղից պիտի գիտենա նա այդ: Արտաքին աշխարհը նրա համար ծածկված եւ անթափանցելի վարագույրի տակ: Բացի սրանից, կարո՞ղ եւ սպասել: Մորթես եւ—փող եւ հարկավոր նրան: Ո՞ւմ ծախի: Ահա այստեղ եւ, վոր նրան «ոգնութեան» եւ գալիս մասնավոր առեւտրական միջնորդը—չարչին, առաջարկելով նրան իր «ծառայութեանը» իբրեւ միջնորդ ողակ նրա յեւ անորոշ «շուկայի» միջեւ: Այսպիսով գյուղացիական մանր տնտեսութեանը ընկնում եւ առեւտրա-միջնորդական կապիտալի ճորտութեան մեջ, վորը դառնում եւ նրա քայքայման յեւ աղքատացման աղբյուր: Մասնավոր առեւտրական կապիտալը, այսպիսով, վորպէս միջնորդական ողակ, պատվար եւ կանգնում սոցիալիստական արդյունաբերութեան յեւ մանր գյուղացիական տնտեսութեան միջեւ: Բայց այդ «ողակը» կապիտալիստական ցեց եւ, վորը հավասարապէս ուտում եւ ինչպէս սոցիալիստական արդյունաբերութեան, այնպէս յեւ գյուղացիական աշխատավորական տնտեսութեան հիմքերը:

Իր ձեռքերի մեջ պահելով ապրանքային շուկան, առեւտրական միջնորդը քիչ չի քայքայում նայեւ բանվորին: Նա ուտում եւ նրա աշխատավորական յեկամուտն յեւս, իջեցնելով նրա վաստակի գնողական ուժը:

Ուստի, չնայելով խոշոր կապիտալիստական սեփականութեան համայնացման, կապիտալիստական փոշին այնուամենայնիւ շարունակում եւ թունավորել մեր սոցիալիստական հանրապետութեան ժողովրդական տնտեսութեան որգանիզմի ծակոտկենները:

Խնդիրն այն եւ, վոր պետք եւ վոչնչացնել, վերջնականապէս մաքրել այդ կապիտալիստական փոշին: Մեծ, անհետաձգելի խնդիր եւ այս յեւ արժանի հասարակական անմար վոգեվորութեան: Բայց ի՞նչպէս մոտենալ այդ խնդրին: Վո՞րն եւ այն ուղին, վոր տանում եւ նրա լուծմանը: Աշխարհիս հալածվածների մեծ պարագլուխ Վ. Լենինը իր բարձրացրած դրոշակի վրա ցույց տվաւ այդ ուղին: Դա կոոպերացիան եւ:

Մանր, ցարուցրիւ, իրարից բաժան-բաժան յեղած գյուղացիական տնտեսութեաններ իրարից մեջ կոոպերացիան եւ

միայն, վոր կարող եւ լայն համայնականութեան կենդանի հոսանք մտցնել: Գյուղացին անպաշտպան եւ իբրեւ վաճառող: Նա ճորտ եւ առեւտրական կապիտալի ձեռքին, վորը պահում եւ նրան տնտեսական շահագործման մեջ շղթայակալ: Կոոպերացիան պետք եւ սովորեցնի նրան յոլա գնալ առանց միջնորդական առեւտրական կապիտալի քայքայիչ «ծառայութեանների», ստանձնելով նրա պարտականութեանը: Բայց փոխանակութեան համայնացումը դեռեւս ամբողջ խնդրի լուծում չի լինի: Գյուղացիական արտադրութեան այնուամենայնիւ կմնա դեռեւս մանր, ինքնովին: Իբրեւ մանր արտադրութեան նա չի կարող տեխնիքապէս կատարելագործվել: Աշխատանքը տնտեսող մեքենան կարող եւ գործադրվել միայն խոշոր տնտեսութեան մեջ: Ուստի կոոպերացիայի առջեւ խնդիր կլինի ծառացած գյուղացիական տնտեսութեանը խոշորացնելու: Այդ խոշորացման միջոցը գյուղացիական մանր տնտեսութեաններ ժողովրդական յեւ նրանցից խոշոր ընկերակցական միացումներ ստեղծելն եւ: Այսպիսով փոխանակման համայնացմանը կհետեւի արտադրութեան համայնացումը: Գյուղացիական տնտեսութեանը կվերակազմվի սոցիալիստական հիմունքների վրա: Այն ժամանակ եւ կսփի կապիտալիզմի վերջին ժամը գյուղում: Համայնացրած գյուղացիական տնտեսութեանը կսահմանի այն անմիջական «գողը» սոցիալիստականացրած քաղաքային արդյունաբերութեան հետ, վորն յեւ ամուր հիմք կդնի ապագա ծավալուն սոցիալիստական իրավակարգի համար:

Այդ իրավակարգի իրագործման համար գյուղացիական կոոպերացիայի լայն, համայնապարփակ զարգացումը դեռեւս բավական չեւ: Անհրաժեշտ եւ նմանապէս կոոպերացիայի զարգացումը քաղաքում:

Բանվորը գյուղացիական տնտեսութեան մթերքների գլխավոր սպառողն եւ: Նա վորոշ չափով սպառող եւ նայեւ քաղաքային արդյունագործութեան արտադրանքների: Ինքն իրեն թողած, նա նույնպէս շահագործման առարկա յեւ դառնում առեւտրական միջնորդների ձեռքին, բայց արդեն իբրեւ սպառող: Իբրեւ արտադրող նա արդեն ազատել եւ իրեն, դեն չպրտելով արդյունաբերական կապիտալի լուծը: Բայց մի լծից ազատվելով, նա նախապէս ազատ չեւ մյուսից: Այդ ազատագրման ուղին անցնում եւ արդեն սպառողական կոոպերացիայի միջով: Վերջինս կկապի նրան անմիջականորեն վոչ միայն պետական արդյունաբերու-

կտրված ե ժամանակակից սոցիալական մեծ շարժման ընդհանուր հունից, նա կգնա մասնավոր առեփուրական կապիտալի ներկայացուցչի մոտ: Յեթե նա այս բանն անի որը-որին, դրանով վերջնականապես կսպանի մեծ քանքերով սկսված կոոպերատիվ շինարարության գործը: Բայց նրանից ե կախված նույնպես որ շինվող կոոպերատիվ աշխարհի համար հիմք դնելը: Սրա համար պետք ե միայն լուսավորել նրա գիտակցությունը կոոպերատիվային իդեալների լուսով, կատիվ գնորդ դարձնել նրան սպառողական խանութի: Այլ կերպ ասած, դրա համար կինը պետք ե սպառողական ընկերության ակտիվ անդամ դառնա: Այն ժամանակ սպառողական ընկերությանը նա կտա վոչ միայն իր գնողական ուշժը, այլ յեվ իր գործնական խելամուտությունը կյանքի առորյա գործերում: Դարերի ընթացքում նրանում զարգացել են տնտեսական վորոշ փորձառություններ. նա գիտե հաշվի առնել ամեն մի կոպեկը, խնայող ե, մշտապահ, տնարար, կարողանում ե կազմակերպել սպառողական տնտեսությունը սոցիալական այն փոքրիկ բջիջի, վորպիսին ընտանիքն ե:

Ճիշտ է, այս հատկությունների դրսևավորումը սեղմված է յեղել «ընտանեկան-սպառողական» տնտեսությունան հեղ շրջանակում: Բայց այդ կնոջ մեղքը չէ, այլ նրա դժբախտությունը: Սպառողական կոոպերացիայում, նրա աշխատանքի լայն ասպարեցում կինը կգտնի այդ գնահատելի հատկությունների արտահայտությունը, վորը զուգորդված նրա տնտեսական հաշվարարություն յեվ հշտապահություն հետ իրական հիմունք կհանդիսանա կոոպերացիայի առողջ զարգացման համար:

Բայց հասարակական-կոոպերատիվային իսկական աշխատավոր դառնալու համար կինը պետք է հաղթահարի մի չափազանց կարեւոր արգելք, վորը կանգնած է նրա ճանապարհին: Այդ արգելքը տնարարությունն է: Տնարարության սահմաններում կինն իր մեջ մշակել է մի շարք գնահատելի տնտեսական հատկություններ: Բայց նույն տնարարությունն եւ արգելքներ է ստեղծել այն բանի դեմ, վոր նա դառնա սոցիալական եյակ: Տնարարությունը կաշկանդում է կնոջը, դարձնելով նրան «մանկանոցի յեւ խոհանոցի ստրուկ»: Տնարարության շնորհիվ մեռնում է նրա մեջ հասարակական մարդը: Բայց սպառողական կոոպերացիան, ուր կինը կրերի տնտեսական մի շարք գնահատելի հատկություններ, իր կողմից ցույց կտա նրան ուղին, թե ինչ-

պիտ պետք ե ազատվել տնային խոհանոցի «խլխանությունից»
յնով դառնալ սոցիալական անկախ երակ:

Այդ ուղին ամբողջ տնային տնտեսության համայնացումն է, այսինքն կոոպերատիվ ճաշարանների, մանկանց մսուրների յեւ այլն կազմակերպումը: Այսպես, յերբ սպառողական կոոպերացիան ամբողջովին ընդգրկի տնային տնտեսության բոլոր ասպարեզները, կնոջ ուսից կրնկնի նրա ճնշման յեւ սոցիալական նվաստացման վերջին լուծը: Նրա սոցիալական լիակատար ազատագրության որը կլինի միաժամանակ նայեւ սպառողական կոոպերացիայի իսկական վերածնության որ:

Ուստի լայն ճանապարհ տվեք կնոջը դեպի սպառողական կոոպերացիան, վորի մեջ նա պետք է դառնա իրավագործ անդամ տղամարդու հետ համահավասար: Կինը սպառողական կոոպերացիա կբերի նրա առողջ զարգացման համար այն անհրաժեշտ հատկությունները, վոր տղամարդու չունի:

Ուստի կնոջ անցումը կոոպերատիվային աշխատանքի բոլոր աստիճաններով, սկսած ստորինից մինչև վ ամենավերին աստիճանները, պետք է դառնա որվա հրամայական խնդիրը, մոմենտի նշանաբանը: Այն ժամանակ կինը ցույց կտա, թե ի՛նչ պիսի սոցիալական ստեղծագործության է նա ընդունակ յեվ վո՛րպիսի ահագին կարելիություններ կան նրա մեջ այդ տեսակետից:

Բայց նվազ չե կնոջ նշանակութունը նայել գյուղացիական կոոպերացիայի աջողութունների համար։ Այս կոոպերացիայի նպատակն այն ե, վոր ոգնի գյուղացիական մանր արտադրողին ազատվել միջնորդական առեկտրական կապիտալի թանգ նստող «ծառայութուններից»։ Յեվ ապա աստիճանաբար, քայլ առ քայլ համայնացնել նմանապես գյուղատնտեսական արտադրութունը, վորը ներկայումս ցար ու ցրիվ ե յեկած մանր ու մանրիկ, տեխնիկապես յետանաց «անկախ» արտադրական բջիջների մեջ։ Մեր յետամուսաց գյուղի սոցիալիստական-տնտեսական վերակազմության այս մեծ պրոցեսի մեջ գեղջկուհի-կնոջ համար վոջ նվազ պատվավոր դեր ու «կոչում» ե պատրաստված։

Կնոջ նշանակությունը գյուղատնտեսական եկոնոմիկայի մեջ ահագին է։ Կինն առաջին յերկրագործն է։ Նա յեր առաջինը, վոր սկսեց հացահատիկային բույսերի մշակույթը։ Առաջին բնակարանը նույնպես նրա ձեռքով է կառուցված։ Նա յե ստեղծել

ընտանեկան «ոջախը»: Նա յե դրել ընտանեկան-սպասողական տնտեսություն—տնտեսություն հիմքը: Դեռ այժմս ել տղամարդու հետ կողք կողքի յեվ հավասարապես նա ամենագործոն յեվ կենդանի մասնակցություն ունի գյուղացիական տնտեսություն գրեթե բոլոր արտադրական աշխատանքներին: Իսկ այդ աշխատանքներից մի քանիսը գրեթե ամբողջովին ընկած են նրա ղեմացկուն ուսերին: Կաթի, յուղի, պանրի արտադրությունը, կաթնատու անասունների խնամքը, մեղվաբուծությունը, թռչնաբուծությունը, այս բոլորը յեվ գյուղատնտեսության դարձյալ ուրիշ մի քանի կարեւորագույն ճյուղեր կնոջ աշխատանքի շրջանակի մեջ են մտնում: Նա զբաղված է նմանապես արդյունաբերական մի քանի գործերով յեվս.—պտորաստում և տնային կտավ, գորգեր, խսիրներ, կավի ամաններ, մետաքսի զանազան գործվածքներ յեվ այլն, յեվ այլն: Վո՞ր մեկը համարես: Կինը—դա գյուղացիական տնտեսությունը պատող անիվն է: Նա այն կենտրոնական առանցքն է, վորի շուրջը պտտվում և գյուղացիական նահապետական մեծ ընտանիքի ամբողջ տնտեսությունը:

Կարո՞ղ է արդյոք գյուղացիական կոոպերացիան անցնել կնոջ մոտով, զանց առնել նրան:

Կարող է, բայց իր հնարավոր աջողություն կեսը կորցնելու ռիսկով: Գյուղացիական տնտեսության մեջ գրեթե վո՞չ մի տեխնիքական բարելավում չի կարող արմատ բռնել առանց աշխատավոր-գեղջկուհու ակտիվ աջակցության: Վերցնենք, որինակ, կաթնատնտեսական արտելը: Հայտնի յե, վոր յուղի հատկությունը պայմանավորվում է կաթի հատկությամբ, այսինքն այն հարպերի քանակով, վոր պարունակում է նա: Բայց վերջին հանգամանքը գրեթե ամբողջովին կախված է կաթնատու անասունի խնամքից, նրա կերի հատկությունից, կթելու ձեւերից, կաթը պահելու պայմաններից յեվ այլն: Այս բոլոր աշխատանքները կատարում է կինը: Կարո՞ղ է կաթնատնտեսական արտելը իր պատրաստած յուղի վորակը լավացնել, յեթե նախապես միջոցներ ձեռք չառնի, վորպեսզի գեղջկուհի-կինը կաթի արտադրության ավելի կատարելագործված տեխնիքական ձեւերի գիտակից գործադրող դառնա: Անպայման վո՞չ: Գյուղացիական կաթնատնտեսության տեխնիկան աստիճանաբար լավացնել կարելի յե այն ժամանակ միայն, յերբ բարձրացվի աշխատավոր-գեղջկուհու կուլտուրական մակարդակը, յերբ նա հաղորդակից լինի համայնական-կոոպե-

րատիվ աշխատանքին իբրեւ ակտիվ անդամ: Միթե նույնը չպի՞տի ասենք գյուղացիական տնտեսության մյուս ճյուղերի վերաբերմամբ յեվս, ուր կնոջ դերը խոշոր է:

Ուստի մենք կարող ենք ամենայն իրավամբ ասել, վոր առաց աշխատավոր-գեղջկուհուն գյուղական կոոպերացիայի մեջ բաշելու գրեթե անկարելի յե տեխնիքական բարելավել գյուղացիական տնտեսությունը, հետեւապես յեվ վերածնել գյուղը: Բայց յեվ աշխատավոր-գեղջկուհու համար ել գյուղատնտեսական կոոպերացիան կհանդիսանա նրա կուլտուրական վերածնություն արշալույսը: Կոոպերացիայի միջոցով նա կդառնա հասարակական մարդ: Հաղորդակից կդառնա արտաքին աշխարհին: Կծծի ավելի բարձր կուլտուրայի թարմացնող ոգը: Նրա հաշակները, պահանջները, սովորությունները, այսինքն նրա հին նահապետական ամբողջ կենցաղը արմատապես կփոխվի: Այդ կենցաղին փոխարինելու կզան նոր կուլտուրան, նոր-սոցիալիստական աշխարհը, ուր կանայք տղամարդու հետ հավասարապես մարդկային կյանքի ընդհանուր դարբնացում, իբրեւ իրավահավասար յեվ համարժեք անձեր, կկուփեն կուլտուրապես նորոգված յեվ ազատագրված մարդկության յերջանկությունը:

Գ. ՊԻՏԻԿԱՆ.

ԿԱՆԱՆՑ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆ ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՄՈՒՄ ՅԵՎ ՊԱՅԲԱՐԸ ՆՐԱ ԴԵՄ

Կնոջ գրության խնդիրն եյապես հանգում ե կանանց աշխատանքի խնդրին:

Յնթե մենք ուզում ենք խոսել կանանց իսկական, այլ վոչ ծեփական հավասարության մասին, ապա պետք ե մի անգամ յեվս կրկենք շատ անգամ ասվածը, թե՛ կանանց իրավահավասարությունը կարելի յե ձեռք բերել նրանց տնտեսական գրության բարելավումով, ավելի շատ թվով կանանց գործի ղենելով յերկրի արտադրության յեվ յերկրի ժողովրդական-տնտեսական աշխատանքի զանազան ճյուղերի մեջ:

Կանանց աշխատանքի խնդիրն ուսումնասիրելիս առանձին հետաքրքրություն ե ստանում կանանց գործազրկության խնդիրը, մանավանդ վոր՝ յեթե գործազրկությունն առհասարակ բանվոր դասակարգի ամենակատաղի թշնամիներից մեկն ե, ապա կանանց գործազրկությունը ավելի անհեղ յերեվոյթ ե հանդիսանում, վորքան վոր նրան հետեւում ե այնպիսի մի ծանր հետեւանք, վորպիսին պրոստիտուցիան ե:

Վերջին տարիներս մեր զարգացող արդյունաբերությունը սկսել ե պահանջել յեվ կլանել բաժր վորակավորման յեվ վոչ-վորակավորման աշխատանքի բանվորական ազատ ձեռքերի մի մասը, բայց այդ հանգամանքը շատ թույլ ազդեցություն ե ունեցել կանանց գործազրկության վրա, վորը մեծ մասամբ ներկայացնում ե քիչ-վորակված յեվ վոչ-վորակված գործազուրկներ:

Ուրիշ խոսքով՝ կանանց գործազրկությունը տեփական յեվ մնայուն բնույթ ե ստացել, յեվ անհ նրա չափը սահմանելու յեվ կազմը պարզելու համար, դիտենք կանանց գործազրկության վերաբերյալ տվյալները, կանգ առնելով թվերի, նրանց բնույթի յեվ նրանց դեմ պայքարելու միջոցների վրա:

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿ ԿԱՆԱՆՑ ԹԻՎԸ

Անդրկովկասում գործազրկությունը կենտրոնացած ե գլ-

խավորապես կենտրոնական քաղաքներում—Թիֆլիսում, Բագվում յեվ Յերվանում:

Հիշյալ քաղաքներում առ 1 հունվարի ներկա տարվա կար ընդամենը 10.573 գործազուրկ կին, վորը կազմում ե ընդհանուր 28,828 գործազուրկների 36,7%-ը:

Ինչ վերաբերում ե գործազուրկ կանանց թվին ըստ առանձին քաղաքների, այդ մասին կարելի յե դատել հետեւյալ տվյալներից:

Թիֆլիսում առ 1 հունվ. 1926 թ. կար 4170 գործազրկ. կին կամ 33%			
Բագվում » » » » » 4990 » » » 34,9%			
Յերևանում » » » » » 1413 » » » 44,4%			
Ընդամենը » » 10.573 » » » 36,7%			

Չնայելով, վոր գործազուրկ կանանց բացարձակ թիվն ընկնում ե գլխավորապես Բագու քաղաքին (4.990 գործազուրկ), ընդհանուր գործազրկության տոկոսային հարաբերության տեսակետից ամենից շատ գործազուրկ կանայք կան Յերեվան քաղաքում (41,4 տոկոս) յեվ Թիֆլիսում (39 տոկոս):

Կանանց գործազրկության, դրա աճման կամ նվազման մասին կարելի յե գաղափար կազմել հետեւյալ թվերից.

Գործազրկությունը կանաց մեջ ԱՍՖԽՆ գլխավոր քաղաքներում

1923 թ. հոկտ. 1-ից մինչև 1926 թ. հունվարի 1-ը.

Մ Ն Ո Ւ Մ Ե Ր

Թվականներ	Ընդամենը գործազուրկ	Դրանց թվում կանայք	Գործազուրկ կանանց %
Բագու քաղաք			
Առ 1-ն հոկտեմբերի 23 թ.	19.142	6.603	34,5
» 1-ն հունվարի 24 թ.	21.487	6.846	31,9
» 1-ն հոկտեմբերի 24 թ.	9.456	3.206	33,9
» 1-ն հունվարի 25 թ.	11.101	2.896	26,1
» 1-ն հոկտեմբերի 25 թ.	19.071	3.809	37,8
» 1-ն հունվարի 26 թ.	14.725	4.990	33,9
Թիֆլիս քաղաք			
» 1-ն հոկտեմբերի 23 թ.	18.094	7.529	41,6
» 1-ն հունվարի 24 թ.	13.628	5.269	38,7

Առ 1-ն հոկտեմբերի 24 թ.	6.640	2.764	41,6
» 1-ն հունվարի 25 թ.	11.847	4.574	38,6
» 1-ն հոկտեմբերի 25 թ.	10.144	4.209	41,5
» 1-ն հունվարի 26 թ.	10.694	4.170	39,0

Ֆեբրվարի ֆազա

» 1-ն հոկտեմբերի 23 թ.	2.493	891	35,7
» 1-ն հունվարի 24 թ.	4.098	1.309	31,9
» 1-ն հոկտեմբերի 24 թ.	893	251	28,1
» 1-ն հունվարի 25 թ.	1.322	396	80,0
» 1-ն հոկտեմբերի 25 թ.	3.917	1.439	36,7
» 1-ն հունվարի 26 թ.	8.409	1.413	41,4

Ընդամենը յերեք գլխավոր ֆազաֆեբրուար

» 1-ն հոկտեմբերի 23 թ.	39.729	15.023	37,8
» 1-ն հունվարի 24 թ.	39.208	13.424	34,2
» 1-ն հոկտեմբերի 24 թ.	16.989	6.221	36,6
» 1-ն հունվարի 25 թ.	24.270	7.886	32,4
» 1-ն հոկտեմբերի 25 թ.	24.132	9.457	39,2
» 1-ն հունվարի 26 թ.	28.828	10.578	36,7

1924 թվի հոկտեմբեր-դեկտեմբեր ժամանակաշրջանում գործադուրկ կանանց, ինչպես յեվ առհասարակ գործազուրկների, թիվը խիստ իջնում է: Առ 1-ն հունվարի 1924 թվի ԱՍՖՆՀ յերեք գլխավոր քաղաքներում յեղած 14.843 գործազուրկ կանաց տեղ առ 1-ն հոկտեմբերի 1924 թ. յեվ առ 1-ն հունվարի 1925 թ. մենք ունենք արդեն 6.221 յեվ 7.866 գործազուրկ կին, այսինքն նվազում ավելի քան կիսով չափ, մինչդեռ տոկոսային հարաբերության տեսակետից գործազուրկությունը կանանց մեջ աճել է 1,4 տոկոսով, վորովհետև յեթե առ 1 հուլիսի գործազուրկ կանանց մնացորդը ամբողջ գործազուրկության վերաբերմամբ կազմում էր 35,2 տոկոս, ապա առ 1-ն հոկտեմբերի Աշխատանքի Բորսայում գրանցված կանաց թիվը կազմում էր 36,6 տոկոս:

Մատնանշված յերեքուկուսի վերաբերում է նույնպես կանանց գործազուրկության թվերին ըստ առանձին քաղաքների:

Գործազուրկների, զրանց թվում կանանց, թվի այդպիսի նվազման պատճառը 1924 թ. սեպտեմբեր-նոյեմբեր ամիսներին կատարված Աշխատանքի Բորսայի գոտմն էր, վորի շնորհիվ վոմանք ջնջված էին հաշվառությունից, վոմանք չներկայանալու

պատճառով, իսկ միլիոններն իբրեւ վոչ-աշխատավոր տարր յեվ այլն:

1925 թ. սկզբում կատարված զտումից հետո տեղի ունեցավ Աշխատանքի Բորսայի վերակազմությունը կամավոր-միջնորդական հիմունքների վրա յեվ այս վերակազմության հետեւանքով կատարված գործազուրկների վերացուցակագրումը, նմանապես յեվ գործազուրկների մի մասի հեռացումը Աշխատանքի Բորսայից նորից զրեթե կիսով չափ նվազեցրեց ինչպես բոլոր գործազուրկների, այնպես յեվ գործազուրկ կանանց թիվը:

Վերջին տարում կանանց գործազուրկության աճման հետ զուգընթաց, հետեւյալ թվերից տեսնում ենք նույնպես զբաղված կանանց բանվորական ույժի բանակական աճում:

Զբաղված յեվ չզբաղված կանանց բանվորական ույժի հարաբերականը ԱՍՖՆ հանրապետության մեջ 1923—1925 թվականների միջեւ արտահայտվել է այսպես.

Ադրբեջանում աշխատող կանանց թիվը 1923 թ. հոկտեմբերի 1-ից աճել է 12.814-ից մինչեւ 16.787, Վրաստանում 1925 թ. հոկտեմբերի 1-ին կար 19.937 հոգի 1923 թ. հոկտեմբերի 1-ին յեղած 12.254 հոգու հանդեպ, յեվ Հայաստանում 1925 թվին աշխատող կանանց թիվը հասավ 3.575-ի 1923 թվին աշխատող 2.449 հոգու հանդեպ, իսկ վերոհիշյալ բոլոր յերեք հանրապետություններում աշխատող կանանց թիվը առ 1-ն հոկտեմբերի 1925 թ. հասավ 40.299-ի առ 1-ն հոկտեմբերի 1923 թ. տեմբերի 1925 թ. հասավ 25.517-ի դեմ: Աճումը կազմում է 12.782 կին կամ 46 տոկոս:

Չնայելով զբաղված կանանց բանվորական ույժի թվի մատնանշված աճումին յեվ գործազուրկ կանանց համապատասխան նվազումին, այնուամենայնիվ գործազուրկությունն իր կազմով կամ բնույթով իրեն զգացնել է տալիս ավելի մեծ չափով քան գործազուրկությունը տղամարդկանց մեջ:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹՅԱՆ ԲՆՈՒՅԹԸ ԿԱՆԱՆՑ ՄԵԶ

Կանանց գործազուրկության բնույթի մասին մենք կարող ենք դատել այն պրոֆեսիաներից, վորոնց վերաբերմամբ գրանցվում է Աշխատանքի Բորսայում գործազուրկ կանանց մեծամասնությունը:

Յեթե մեզնում յեղած գործազուրկությունը ընդհանրապես

ընտրուած և նրանով, վոր գործադուրկ են գլխավորապես քիչ-վորակված յեւ չվորակված բանվորները (գրանցողները, գրագիրները յեւ ալլն), ապա այս յերեւոյթն ավելի յեւս զգացվում և կանանց մեջ, ուր գերակշիւ թիւ են կազմում պրոֆեսիա յեւ վորակում չունեցող անծերը (տնային կար անողները, կոշներուհիները, դայակները, տնային աղախիները, հիվանդապահները, գրանցողուհիները յեւ ալլն): Թիֆլիսի, Բագվի յեւ Յերեւանի Աշխատանքի Բորսայում գրանցված գործադուրկ կանանց գրեթե կեսը վոչ մի պրոֆեսիա յեւ վորակում չունի: Այսպիսի գործադուրկ կանանց թիւը զնալով ավելանում և: Այսպես, որինակ, առ 1-ն հունվարի 1925 թ. Թիֆլիս, Բագու յեւ Յերեւան քաղաքների բոլոր 7,866 գործադուրկ կանանց մեջ վոչ մի պրոֆեսիա յեւ վորակում չունեցող կանայք կազմում էին 2.257 հոգի (կամ 28,7 տոկոս), իսկ ուղիղ մի տարի հետո, առ 1-ն հունվարի 1926 թ. հիշյալ քաղաքների Աշխատանքի Բորսաներում մենք ունենք արդեն 4.255 գործադուրկ կին (կամ բոլոր գործադուրկ կանանց 40,2 տոկոս), այսինքն գրեթե կրկնակի աճում: Այնուհետև թափական թվով գործադուրկ կանայք կան ծառայողուհիների մեջ—գրանցող կանայք, հեռախոսի կայարաններում ծառայող կանայք, գրամեքենաների վրա աշխատող կանայք յեւ ղիվանատներում ծառայող ուրիշ կանայք, վորոնց թիւը առ 1-ն հունվարի 1926 թ. կազմում էր 1880 թ. առ 1-ն հունվարի 1925 թ. յեղած 1835-ի դիմաց:

Յերրորդ տեղն ըստ գործադուրկ կանանց բանակի բռնում են բժշկա-սանիտարական աշխատանքի պրոֆեսիաները, մեծ մասամբ հիվանդապահ կանայք, դայակները, սպասուհիները յեւ ալլն, ուր գործադուրկ կանանց թիւն առ 1-ն հունվարի 1926 թ. կազմում և 1.190 հոգի: Այնուհետև գալիս են գործադուրկ կանայք կարի արդյունաբերության, կուլտուր-կրթական գործունեության (ուսուցչուհիներ, գրադարանապետուհիներ, դաստիարակչուհիներ յեւ ալլն) յեւ սննդի աշխատավորուհիների պրոֆեսիաներից:

Այսպիսով, գործադուրկ կանայք, վորոնք աշխատանք են վորոնում Բագվում ու Թիֆլիսում, նմանապես յեւ Յերեւանում, հանդիսանում են մի կողմից պրոֆեսիա յեւ վորակում չունեցող կանայք, մյուս կողմից ինտելիգենտական աշխատանքի կանայք: Այս հանգամանքը նշանավոր չափով բացատրում և վերեւ մատնանշված կանանց գործադուրկության անշարժությունը: Ներկա-

յումս հասարակ գործ կամ խորհրդային աշխատանք գտնել հաստատությունների մեջ, ի հարկե, չափազանց դժվար և առհասարակ, իսկ կնոջ համար առանձնապես:

Պրոֆեսիաների ամենագլխավոր խմբերը կանանց գործադուրկաց մեջ ԱՍՖՆԶ գլխավոր բաղաճներում

ՊՐՈՖԵՍԻԱՆԵՐԻ ԽՄԲԵՐԸ	Գործադուրկ կանայք մնում էին			
	Առ 1-ն հունվարի 1925 թ.		Առ 1-ն հունվարի 1926 թ.	
	Ընդամենը գործադուրկ կանայք	Ընդհան. % ն	Ընդամենը գործադուրկ կանայք	Ընդհան. % ն
Ընդամենը գործադուրկ կանայք				
Դրանց թվում—				
1. Մանածագործներ	167	2,1	304	2,9
2. Կապի աշխատավորուհիներ	268	3,4	125	1,2
3. Մանդի »	469	6,0	682	6,3
4. Կուլտ-կրթական »	474	6,0	517	4,9
5. Կարի արդյուն. »	486	6,2	590	5,6
6. Բժշկա-սանիտ. »	1.317	16,7	1.190	11,3
7. Խորհուրդ. առևտ. »	1.635	20,8	1.880	17,8
8. Պրոֆես. և վորակ չունեցող	2.257	28,7	4.255	40,2
9. Այլ պրոֆեսիաների	793	10,1	1.050	9,8

Ընդամեն պետք և ասել, վոր կանանց գործադուրկության ծանր դրությունը գտնվում և վոչ այնքան գործադուրկ կանանց բանակի, այսինքն նրա մեծության մեջ, վորքան, գլխավորապես, այն բանում, վոր անգործ մնացած յեւ Աշխատանքի Բորսա ընկած աշխատավորուհու համար չափազանց դժվար և նորից աշխատանք գտնել:

Սրա համար բավական կլինի, բացի բոլոր վերոհիշյալներից, լուսարանել նայել կանանց բանվորական ուժի պահանջի խնդիրը:

Ամբողջ 1925 թվին Թիֆլիսի, Բագվի յեւ Յերեւանի Աշխատանքի Բորսա պահանջ եւ մտնել աշխատանքի ուղարկելու համար 12.472 գործազուրկ: Պահանջի այս թվից կանանց ընկնում եւ 2.455 կամ (19,8 տոկոս) ամբողջ պահանջի մի հինգերորդ մասը, մինչդեռ գրանցված գործազուրկ կանանց թիվը տղամարդկանց համեմատությամբ, ինչպես ասվեց վերելք, կազմում եւ մի յերրորդականը (կամ 37,7 տոկոս), իսկ մի քանի տեղերում յեւ ամիսներին ավելի յեւս բարձր եւ:

Աշխատանքի պահանջված կանանց թիվն առանձին քաղաքներում մենք կտեսնենք հետեւյալ տվյալներից, վորոնց համաձայն կանանց բանվորական ույժի ամենից քիչ պահանջ ըստ տոկոսային հարաբերություն յեղել եւ Թիֆլիսում:

ՔԱՂԱՔՆԵՐ	1925 թ. պահանջ յեղել եւ ընդամենը	Դրանց թվում կանանց	Ընդհանուրի % 0 0
Բագու	7.768	1.593	20,5
Թիֆլիս	4.174	763	18,3
Յերեւան	530	109	20,6
Ընդամենը . . .	12.472	2.465	19,8

Այն ժամանակ, յերբ մի տարվա ընթացքում գործազուրկ կանանց միջին թիվը Թիֆլիսում կազմում եւ 38 տոկոս, կանանց աշխատանքի պահանջ յեղել եւ միայն 18,3 տոկոս: Գործը լավ դրուժյան մեջ չե նայել Բագու յեւ Յերեւան քաղաքներում:

Կրկնում ենք, վոր կանանց աշխատանքի անգործադրությունը բացատրվում եւ նրա ցածր վորակավորումով:

Այս յերեւոյթի հետեւանքն այն եւ, վոր մենք ունենք ավելի տեւական գործազրկություն կանանց մեջ, վորովհետեւ յուրաքանչյուր 100 ազատ տեղի վրա վերջին ժամանակս ընկնում եւր միջին թվով 376 գործազուրկ կին ՍՍՖՍՀ բոլոր յերեք գլխավոր քաղաքներում, ընդամեն Բագվում 310, իսկ Թիֆլիսում 613 գործազուրկ կին:

ՊԱՅԳԱՐԸ ԴՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹՅԱՆ ԴԵՄ

Կանանց գործազրկության վերել նկարագրված դրուժյունը պահանջում եւր ձեռք առնել համապատասխան միջոցներ, վորոնք, ճիշտ եւ, չեն կարողացել վերացնել կանանց գործազրկությունը, բայց վորոշ չափով նպաստել են նրա նվազման յեւ մի քիչ բարելավել են գործազուրկ կանանց տնտեսական դրուժյունը:

Գործազրկության դեմ ձեռք առնված միջոցների թվին պատկանում են հասարակական աշխատանքները, աշխատավորական կոլեկտիվների կազմակերպումը յեւ նպաստների բաշխումը ապաւովագրված գործազուրկներին:

Ամբողջ Անդրկովկասում անցած տարի հասարակական աշխատանքների վրա զբաղված եւր մոտ 15.000 գործազուրկ, դրանց թվում մոտ 750 կին, վորոնցից 350-ը մասնակցում եյին աշխատանքներին Ադրբեյջանում (Բագու քաղաքում), գլխավորապես իբրեւ սեւ աշխատանքներ կատարող, յեւ 400 կին՝ Վրաստանում պետական արխիւն ու ըիբլիոգրաֆիան կարգի դնելու աշխատանքներին:

Գործազուրկ կանանցից յուրաքանչյուրը աշխատում եւր միջին թվով մոտ 20 որ: Ընդհանուր առմամբ աշխատված եւ 15.000 բանվորական որ, վորի համար վճարված եւ մոտ 25.000 ռուբլի:

Հասարակական աշխատանքներին մասնակցող կանանց այդպիսի աննշան թիվը բացատրվում եւ, գլխավորապես, նրանով, վոր կատարվող աշխատանքներն ըստ իրենց բնույթի հարմարեցված չեն կանացի ույժերին, իսկ մյուս կողմից Անդրկովկասի կանայք (թուրք, վրացի յեւ հայ) իրենց կենցաղային պայմանների շնորհիվ շատ եւ սիրով չեն կատարում սեւ աշխատանքներ:

Այս բոլոր պայմաններում հասարակական աշխատանքներին մասնակցող կանանց թիվը կազմում եւր այդպիսի աշխատանքներով զբաղված բոլոր գործազուրկների 5 տոկոսը:

Ուրիշ եւ կանանց մասնակցության գործը աշխատանքային կոլեկտիվներում յեւ արտիկներում: Այստեղ արդեն կանայք կազմում են աշխատանքային կոլեկտիվներում զբաղված բոլոր գործազուրկների 13 տոկոսը:

Անցած տարի ամբողջ Անդրկովկասում կար գործազուրկ-

ների 83 կողակտիվ, վորոց մեջ զբաղված եր մոտավորապես 5.000 մարդ, դրանց թվում 650 կին:

Առանձին հանրապետություններում կողակտիվների յեվ նրանց ընդգրկած գործազուրկների թիվը հետևյալն է.

Ադրբեջան	32	կոլ.	2150	գործազուրկ.,	դրանց	թվում	220	կին
Վրաստան	39	»	2200	»	»	»	280	»
Հայաստան	15	»	650	»	»	»	150	»
Ընդամենը	82	»	5000	»	»	»	650	»

Կազմակերպված աշխատանքային կողակտիվների ամենամեծ թիվն ընկնում է Վրաստանին:

Աշխատանքային կողակտիվների համար 1925 թվին հատկացրած 150.000 ռ. գումարի մեծ մասը ծախսված է այնպիսի կողակտիվներ կազմակերպելու վրա, ուր ամենից ավելի գործազուրկում է կանացի աշխատանք: Բավական է այս բանի համար հիշել Աշխատանքի Բորսայի Թիֆլիսում կազմակերպած տրիկոտաժի գործարանը, ուր աշխատում է 90 տղու կին, յեվ վորի կազմակերպման վրա ծախսված է մինչև 50,000 ռ.: Բացի սրանից կան յեվ վորոշ թվով ուրիշ աշխատանքային կողակտիվներ, վորոնք մեծ մասամբ գործադրում են կանացի աշխատանք, որի անկ լվացքարան, գուլպայի արհեստանոցներ յեվ այլն:

Ինչպես յերեվում է վերեվ առվածներից, աշխատանքային կողակտիվների յեվ հասարակական աշխատանքների միջոցով Խորհրդային պետությունը ոգնություն է ցույց տվել Աշխատանքի Բորսաներում զբաղված բոլոր գործազուրկ կանանց գրեթե մի տասներորդ մասին:

Բացի սրանից, Խորհրդային իշխանությունը ապահովում է գործազուրկ կանանց ըստ սոցիալական ապահովագրության: Առ 1-ն հոկտեմբերի 1925 թ. ամբողջ Անդրկովկասում ապահովագրված եր 1.718 կին. դրանցից Ապահովագրական Դրամարկղները նպաստ են տալիս Վրաստանում 1.020 գործազուրկ կանանց, Ադրբեջանում—484 յեվ Հայաստանում—150 կանանց: Յերկաթուղային Ապահովագրական Դրամարկղը նպաստ է տվել 64 կանանց: Գործազուրկ կանանց թիվը, վորոնք նպաստ են տալիս ըստ սոցիալագրության, 1925 թվին ավելացել է 52,4 տոկոսով, 1924 թվին համեմատությամբ. ընդ ամին այդ ավելացումը յեղել է Վրաստանում 89,2 տոկոսով, Անդրբեջանում—85,2 տոկոսով յեվ այլն:

Այսպիսով գործազուրկության պատճառով Ապահովագրական Դրամարկղներից նպաստ ստացող կանայք կազմում են բոլոր գործազուրկ կանանց 18,2 տոկոսը, իսկ բոլոր ապահովագրված գործազուրկների մեջ—23,7 տոկոս:

Ապահովագրված գործազուրկ կանանց թիվը ավելանալու հետ միաժամանակ նպաստների չափն էլ ավելացած է:

Գործազուրկ կինը 1924 թ. հոկտեմբերից նպաստ ստանում եր ամսական մինիմում Վրաստանում—5 ռ. 25 կ., Ադրբեջանում—5 ռ. 80 կ., Հայաստանում—5 ռ. 25 կ., իսկ 1925 թ. հոկտեմբերից վճարվում եր ամսական մինիմում 10 ռ., Ադրբեջանում—12 ռ., Հայաստանում—8 ռ.:

Այստեղից յեզրակացությունը հետևյալն է. սոցիալական ապահովագրության մարմինները հետզհետե ավելի ու ավելի ընդգրկում են գործազուրկ կանանց, մինիմալն ժամանակ ավելացնելով ամսական նպաստի չափը: Բացի սրանից, յեթե ի նկատի առնենք ծրի բժշկական ոգնությունը, վոր ցույց է տրվում գործազուրկ ապահովագրված կանանց, պարզ կլինի ապահովագրական մարմինների մասնակցությունը գործազուրկ կանանց աջակցելու յեվ նրանց նյութական դրությունը բարելավելու գործում:

Սրանք են համառոտ գծերով ձևոր առնված միջոցները կանանց գործազուրկության դեմ պայքարելու համար:

Բացի աշխատանքային կողակտիվների յեվ հասարակական աշխատանքների մեջ քաշելու միջոցով աշխատանքային ոգնություն ցույց տալուց յեվ սոցիալական ապահովագրության կարգով նպաստներ տալուց, խնդիր եր դրված բարձրացնելու կանանց աշխատանքի վորակը իբրեւ կանանց գործազուրկության դեմ մղվող պայքարի միջոցներից մեկը: Այս բնագավառում առ այժմ միայն կազմակերպչական աշխատանք է կատարվում, վորի հետեւանքների մասին մենք հնարավորություն կունենանք դատելու հետագայում:

Պետք է միշտ հիշել, վոր կանանց մեջ տիրող գործազուրկության ծանրությունը բղխում է, գլխավորապես, հենց այդ կանանց աշխատանքի ցածր վորակից: Վորակված, նախապատրաստված բանվորական ուժի պահանջն որե-ցոր աճում է, իսկ յեղած գործազուրկների, մանավանդ կանանց մեջ այդպիսիները չկան:

Հասարակական աշխատանքներ յեվ աշխատանքային կոլ-

ընկառններ կազմակերպելու միջոցով Խորհրդային իշխանութիւն կողմից գործազուրկներին ցույց տված ոգնութիւնը, յերկրի նյութական հնարավորութիւնների համեմատութեամբ, անպայման խոշոր եւ իր չափերով: Այդպիսի ոգնութիւն հետագայում յեւս ցույց կտրվի վոչ նվազ չափերով, բայց յեւ աշխատեալ պետք եւ պարզ լինի մեզ համար, վոր գործազուրկութեան դեմ մղվող պայքարի հիշյալ միջոցները հանդիսանում են իբրեւ զերծազրկութեան, մանավանդ կանանց գործազուրկութեան սրութիւնն ու ծանրութիւնը թեթեւացնող ժամանակավոր միջոցներ:

Կանանց գործազուրկութեան խնդրի իրական լուծումը հանդիսանում եւ ինչպես աշխատող, այնպես յեւ, զխաղաղապես, գործազուրկ կանանց ուսուցումը յեւ վերապատրաստումը, նմանապես յեւ աշխատավորուհիներին առաջ քաշելը հետզհետեւ ծավալվող ժողովրդական տնտեսութեան բոլոր ճյուղերի մեջ:

Պետք եւ ավելի մեծ համառութիւն, պետք եւ, վոր իրենք աշխատավորուհիները ցանկանան ավելացնել այն պրոֆեսիաների թիվը, ուր մասնակցում են կանայք: Ժամանակ եւ դէն նետելու յեւ մի անգամ առ միշտ մոռացութեան տալու պրոֆեսիաների այն փակ շրջանը, ուր գործադրվում եւ կնոջ աշխատանքը: Տղամարդկանց հետ հավասարապես մենք պետք եւ ունենանք կին մեխանիկներ, մոնտյորներ, շոֆէրներ, փականագործներ, ինժեներներ, բժիշկներ յեւ այլն:

Այստեղից հետեւում եւ, վոր բոլոր շահագրգռված կազմակերպութիւնները ծայր աստիճան անհրաժեշտ յեւ բավական մեծ աշխատանք պիտի կատարեն կանանց մեջ:

Ավելի շատ գործնական միջոցներ վերոհիշյալ ուղղութեամբ, յեւ իսկական պայքարը կանանց գործազուրկութեան դեմ իր իրական լուծումը կտանա:

Ն. Նասիկդաւիլի

ԱՆԴՐԿՈՎԱՍԻ ԱՇԽԱՏԱՎՈՐՈՒՅԻՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԵԶ

Պատմութեան մեջ վոչ մի ժողովրդական յեւ հեղափոխական շարժում չի անցել առանց կնոջ գործուն մասնակցութեան: Յեւ վորքան ուժեղ ու հզոր եւ յեւ շարժումը, վորքան ցայտուն եւ յեւ նրա պրոլետարական բնույթը, այնքան ավելի մեծ դեր եւ խաղացել նրա մեջ աշխատավոր կինը:

1789 թվի Ֆրանսիական Մեծ հեղափոխութեան, Արեւմուտքի 1848 թվի բուրժուական հեղափոխութիւնների, մեր 1905 թ. յեւ Փետրվարյան ու Հոկտեմբերյան հեղափոխութիւնների մեջ յեւ զրաւել եւ նշանավոր տեղերից մեկը: Միջազգային ծավալվող լինելիք ապագա հեղափոխութիւնների մեջ կինն, անկասկած, կովող պրոլետարիատի առաջին շարքերում կլինի:

Մեր կուսակցութիւնը հեղափոխութեան առաջմարտիկն ու հիմնական առանցքն եւ հանդիսանում: Նրա խնդիրն եւ իր շարքերը քաշել կին-աշխատավորին յեւ զեղջկոհուն յեւ դրանով մոտեցնել սոցիալիզմի հաղթանակը:

Անդրկովկասում, շնորհիւ ցարական կառավարութեան ազգային բաղադրականութեան, վոր հիմնված եւ մանր ազգութիւն-գային բաղադրականութեան, վոր յեւ նպաստում եւ տնտեսութեան հին նախնիին հալածելու վրա յեւ նպաստում եւ կենցաղի պահպանմանը, հապետական-ֆյոդալական ձեւերի յեւ կենցաղի պահպանմանը, յեւ ավելի կրավորական յեւ յետամնաց եւ, բան մեր Միութեան մնացած մասերում: Հոկտեմբերյան հեղափոխութիւնը, վոր արմատից բանդեց կապիտալիստական հիմունքները, ակովոր գործունեյութեան ասպարեզ հանեց նայել Անդրկովկասի աշխատավորուհուն:

Խորհրդայնացումից ի վեր Աշխատավորուհիների յեւ Գեղջկուհիների Բաժիններին աջողվեց ցնցել աշխատող արված, յեւ տամնաց կանանց մաստանքը յեւ հետաքրքրութիւն զարթեցնել նրանց մեջ դեպի հասարակական-բաղադրական կյանքը: Այս տեսակետից խոշոր հետեւանքների հասնելով, մեր առջիւ ահագին խնդիր կա—կնոջը քաշելու մեր կուսակցութեան շարքերը:

Այս ուղղությամբ կատարված աշխատանքի թուլությունը յերեվում է հետեվյալ տվյալներից: Այսպես, մեր Միության մեջ կուսակցության կին-անդամները կազմում են 10 տոկոս, իսկ Անդրկովկասում այդ տոկոսն ավելի քիչ է:

Առ 1-ն հունվարի 1924 թ. 26.341 կոմմունիստներից կանայք 1.197 հոգի էին, այսինքն 4,5 տոկոս:

1924 թվին կուսակցության մեջ լենինյաններին ընդունելը իջեցրեց մեզնում կանանց տոկոսը: Առ 1-ն հունվարի 1925 թ. տվյալների համաձայն 41.582 հոգի կոմմունիստների ընդհանուր թվից մենք ունենք 1.749 կին, այսինքն 4,2 տոկոս: Այսպիսով, լինենյան կոչի ընդունելության հետեվանքով, կուսակցության մեջ կանանց բացարձակ ամման հետ միասին, տոկոսային նվազումը հասել է 0,3 տոկոսի: Այս ցույց է տալիս, վոր 1924 թվի ընթացքում մենք չենք կարողացել բավարար չափով աշխատավորուն ու գեղջկուն կուսակցության մեջ քաշել: 1925 թվի ընթացքում նկատվում է կանանց թվի մեծ աճում կուսակցության մեջ: Առ 1-ն հոկտեմբերի 1925 թ. 50.160 հոգի կոմմունիստների ընդհանուր կազմի մեջ կանանց թիվն էր 2.561 հոգի, այսինքն 5 տոկոս: Այդ տարին տվավ կանանց վոչ միայն բացարձակ աճում կուսակցության մեջ, այլ յեվ տոկոսային աճում:

Ըստ առանձին հանրապետությունների կանանց աճումը կուսակցության մեջ արտահայտվում է հետեվյալ թվերով.

Վրաստանում կար՝

Առ 1/1 1924 թ.	554,	այսինքն 4,7%	կոմմունիստ. ընդհ. կազմից
» 1/1 1925 թ.	766,	» 4,7 »	» » »
» 1/X 1925 թ.	158,	» 4,5 »	» » »

Բացարձակ աճումը 1924 թ. հունվարի 1-ից մինչև 1925 թվի հունվարի 1-ը կազմում է 614 հոգի, այսինքն 90,2 տոկոս:

Ադրբեջանում կար՝

Առ 1/1 1924 թ.	540,	այսինքն 5,1%	կոմմունիստ. ընդհ. կազմից
» 1/1 1925 թ.	848,	» 4,1 »	» » »
» 1/X 1925 թ.	1.121,	» 4,9 »	» » »

Բացարձակ աճումը 1924 թ. հունվարի 1-ից մինչև 1925 թվի հունվարի 1-ը կազմում է 581 հոգի, այսինքն 91,9 տոկոս:

Հայաստանում կար՝

Առ 1/1 1924 թ.	103,	այսինքն 2,5%	կոմմունիստ. ընդհ. կազմից
» 1/1 1925 թ.	135,	» 2,8 »	» » »
» 1 X 1825 թ.	272,	» 4,1 »	» » »

Բացարձակ աճումը 1924 թ. հունվարի 1-ից մինչև 1925 թվի հունվարի 1-ը կազմում է 169 հոգի, այսինքն 60,9 տոկոս:

Իսկ ամբողջ Անդրկովկասում կանանց թիվը կուսակցության մեջ աճել է 1924 թ. հունվարի 1-ից մինչև 1925 թվի հունվարի 1-ը 1.364 հոգով, այսինքն 87,8 տոկոսով:

Կուսակցության մեջ յեղած Անդրկովկասի աշխատավորուհիների այդպիսի քիչ տոկոսը մի ավելորդ անգամ յեվա թելադրում է, վոր աշխատավորուն յեվ գեղջկուն կուսակցության մեջ քաշելը մեր հարվածային խնդիրն է հանդիսանում: Սրա համար, կնոջ կուլտուրական-քաղաքական մակարդակը բարձրացնելու ընդհանուր աշխատանքի հետ միատեղ, անհրաժեշտ է թեթեվացնել նրա համար յեվ մինչև մինիմում հասցրնել այն բոլոր ձեվականությունները, վորոնք պահանջվում են կուսակցության մեջ մտնելու համար:

Վ. Զակոբեվսկի

ԱՂԶԻԿԸ ԿՈՄՅԵՐԻՏՄԻՈՒԹՅԱՆ ՄԵՁ

Այն խնդիրը, թե ինչպես պետք է լերիատնային տնային կանգնեցնել մասը մտնել Կոմյերիտմիության մեջ, ինչպես պետք է կրթել նրան, հաղորդակից անել սոցիալիստական շինարարության ընդհանուր աշխատանքին, միշտ կազմել և Կուսակցության յեւ Կոմյերիտմիության ուղարկության կենտրոնը:

Անդրկովկասում դարերի ընթացքում դասավորված սոցիալական յեւ կենցաղային պայմանները այնպիսի հարաբերություններ են ստեղծել տղամարդու յեւ կնոջ միջեւ, վորոնց մեջ բնակչության կանացի մասը ջահել հասակից արդեն պահվում եր փակ, մեկուսացած շրջանում, հասարակական կյանքից հեռու յեւ դաստիարակվում տղամարդուն անտրտունջ, ստրկաբար հնազանդվելու վորով:

Հոկտեմբերյան հեղափոխությունը, բանդելով տղամարդու յեւ կնոջ միջեւ յեղած հին, ստրկական հարաբերությունների բոլոր հիմքերը, կնոջը իրավահավասար մասնակցող դարձրեց կոմունիստական նոր հասարակության:

Հոկտեմբերյան հեղափոխության հետեւանքով կին-աղջկա կազմակերպության յեւ կոմունիստական դաստիարակության համար առանձնապես մեծ դեր ստանձնեցին Կոմյերիտմիությունը, կուսկոմներին կից Կինբաժինները, իսկ ներկայումս յեւ պիոներական կազմակերպությունները:

Բայց այս կազմակերպությունների աշխատանքի մեջ վերել հիշված կենցաղային պայմանները դեռեւս հաճախ այնքան զորեղ են հանդիսանում, վոր աղջկանց գրավելու յեւ մանավանդ նրանց դաստիարակելու գործում մեծ նվաճումներ ունենալ չի կարելի յեւ հարկադրված պիտի լինեն բավականաւ բոլ:

Աղջիկը հաճախ չի մտնում Միություն վոջ թե նրա համար, վոր անգիտակից և, այլ նրա համար, վոր ընտանեկան, տնտեսական կենցաղի յեւ ծնողների կողմից արգելքներ են հարույ-

վում նրա դեմ, մանավանդ մեր կուլտուրական յետամնաց գյուղում:

Ահա թե ինչու Միությունը ստիպված է աղջկանց մեջ աշխատելու համար ընտրել այն ուղին, վորով նա գնում է այս րոպեին, այսինքն կուսակցականների, կոմյերիտականների յեւ մեզ մոտիկ գտնվող, հասարակական կյանքին ակտիվ կերպով մասնակցող բանվորների յեւ գյուղացիների բույրների, աղջիկների յեւ այլ ազգականուհիների միջոցով աշխատելու ուղիով:

Ինչ անում է ունեցել Կոմյերիտմիությունն աղջիկների հաշվին:

Ամբողջ Անդրկովկասում Միությանն անդամագրված են առ 1-ն հունվարի 1925 թ. բնդհանուր առմամբ 11.927 աղջիկ: Իսկ յեթե մենք դիտենք այս անման դինամիկան ավելի յերկարատեւ ժամանակամիջոցում, կստանանք հետեւյալ պատկերը.

Առ 1-ն մայիսի 1922 թ. Անդրկովկասում Միության մեջ ունեւինք 982 աղջիկ, Միության անդամների բնդհանուր թվի 3,9 տոկոսը:

Առ 1-ն հունվարի 1923 թ.—1.320 հոգի կամ 5,2 տոկոս. առ 1-ն հունվարի 1924 թ.—1,586-ը. կամ 4,9 տոկոս. III համագումարի ժամանակ, այսինքն առ 1-ն հունիսի 1924 թ. մենք ունեւինք արդեն 2,654 հոգի կամ 5,9 տոկոս, իսկ այժմ, այսինքն առ 1-ն հունվարի 1926 թ. ունենք արդեն 11.927 հոգի կամ Միության անդամների ամբողջ թվի 12,1 տոկոսը:

Ինչպես յերեւում է այս թվերից, 1923 թ. հունվարի 1-ից մինչեւ 1926 թ. հունվարի մեկը մեր անել ենք 9 անգամ, 1.320 հոգուց դարձել ենք 11.927 հոգի:

Ահա աղջիկներին գրավելու նկատմամբ այն թվական նվաճումը, վոր ունեցել է Կոմյերիտմիությունը Անդրկովկասում IV համագումարի համար կատարած գժվարին ու համառ աշխատանքից հետո:

Իսկ յեթե անումի դինամիկային հետեւենք ըստ առանձին հանրապետությունների, կստանանք հետեւյալը. (Աղյուսակը տես 44 էջ)

Ինչպես յերեւում է այս թվերից, վորոնք վերաբերում են առանձին հանրապետություններին, աղջիկների անումը Միության մեջ յերբեք չի դադարել, իսկ վերջին տարիներս առանձնապես բուռն է յեղել:

Վերցնելով այս թվերը ըստ ուրիշ նշանի, այն է՝ ըստ ազգության, մասնավորապես Վրաստանի վերաբերմամբ մենք կը-

ԼԿՅԵՄ՝ աղջիկների աճումը հանրապետություններում

ՏՄԻՆԵՐ	ԱՌՐԲԵՋԱՆ				ՀԱՅԱՍՏԱՆ				ՎՐԱՍՏԱՆ			
	Ընդամենը հարյուրներ	Դրանցից աղջիկներ	բաց.թ. 0/0	0/0	Ընդամենը հարյուրներ	Դրանցից աղջիկներ	բաց.թ. 0/0	0/0	Ընդամենը հարյուրներ	Դրանցից աղջիկներ	բաց.թ. 0/0	0/0
1 հունվ 23 թ.	6725	423	6,3		6676	303	4,6		12039	594	4,9	
1 " 24 թ.	11125	535	4,8		5800	184	3,2		15147	867	5,7	
1 հունիս 24 թ.	15538	941	6,2		7806	397	5,1		21375	1316	6,2	
1 հունվ. 25 թ.	27038	2063	7,7		11383	821	7,2		27038	2063	7,7	
1 " 26 թ.	38230	4000	10,5		13425	1413	10,6		47269	6514	13,8	

տեսներ, վոր ազգային գրեթե բոլոր խմբակներին պատկանող աղջիկները Միության մեջ մտած են համեմատական չափով այսպես. առ 1-ն հունվարի 1926 թ. Միության մեջ ընդհանուր թվից ունենք վրացուհի 4.104, հայուհի 561, թրքուհի 115, ոսուհի 879, արխագուհի 14, աջարուհի 2 (այստեղ շատ քիչ է), ռսուհի 637, հուլյն աղջիկներ 61 յեվ ուրիշ ազգ. 105 հոգի:

Բազմում ունենք վրացուհի 2, հայուհի 161 (անբավարար), թրքուհի 424, ոսուհի 594 յեվ ուրիշ ազգ. 96 հոգի:

Բայց Կոմյերիտմիության մեջ աղջիկների 12,000-ոց բանակ ունենալով, հարց է ծագում, թե ո՞ւր են տեղավորված նրանք:

Նրանք տեղավորված են զանազան խմբակներում, ինչպես ընդհանուր աղյուսակներում, այնպես յեվ հատուկ կանանց աղյուսակներում, աշխատանքի յեն լծվում հասարակական կազմակերպությունների, բյուրոների յեվ բջիջների մեջ, աշխատանք են վարում պիոներների հետ, մասամբ արտադրություն մեջ (գործարանային դպրոցներ, գործարաններ, բրիգադային աշակերտություն), իսկ վոմանք,—ճիշտ է, աննշան մասը,—յեվ միութենական ղեկավար աշխատանքի յեն դրվում վճարով (զավկումներ, ռալկումներ):

Աղջիկների մեծ մասը քաղաքում բաշված է նայել ուսման: Նրանք քաղաքականապես յեվ հասարակականապես զարգանում են: Բայց յեվ այնպես մենք այս րոպեյին ել ունենք, մանա-

վանդ Միության մասնայի մեջ, այնպիսի դրություն, յերբ աղջկա առաջադիմությունը կապված է մեծ դժվարությունների հետ:

Հաճախ սրա պատճառը հանդիսանում է արհամարհական վերաբերմունքը դեպի նա, յեվ վոչ միայն կոմյերիտականների, այլ յեվ հասակավոր բանվորների, մանավանդ գյուղացիների կողմից:

Ահա թե ինչու շարունակելով աղջիկներին Միության մեջ բաշելու աշխատանքը, պետք է լուրջ ուշադրություն դարձնել այդ արգելքները արմատախիլ անելու վրա:

Սրա մեջ է կայանում Միության հիմնական խնդիրն աղջիկների մեջ աշխատելու նկատմամբ:

Կ. Կուլեբով

ԱՂՋԻԿՆԵՐԸ ԱՆԴՐԿՈՎԱԿԱՍԻ ԴԻՈՆԵՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ՄԵՁ

Անդրկովկասի կուսակցական, կոմյունիստական յեւ պիոնե-
րական կազմակերպութիւնների սեռային կազմը դիտելիս աչքի
յե զարնում մի շատ հետաքրքրական յեւ նշանավոր փաստ.—
կանայք կուսակցութեան մեջ կազմում են 5 տոկոս, հասուն աղ-
ջիկները Կոմյունիստական մեջ 11,3 տոկոս յեւ փոքրահասակ
աղջիկները պիոնեռական կազմակերպութիւնների մեջ 29,6 տո-
կոս: Պիոնեռների առանձին կազմակերպութիւններ, որինակ
Թիֆլիսիւնը, ավելի յեւս մեծ տոկոս են տալիս (38,58 տոկոս),
իսկ մի շարք կոլլեկտիւներ իրենց տեղեկագրերի մեջ գրում են,
թե փոքրահասակ աղջիկների քանակը գերազանցում ե տղաների
քանակից, ընդամին իրենց ակտիւութեամբ նրանք ավելի բարձր
են կանգնած, քան տղաները:

Այս բոլորն, ի հարկե, ունեն իրենց խոր պատճառները:
Յեթե Անդրկովկասի կենցաղը 14—15 տարեկան աղջկա առջեւ
փակում ե վորեւի հասարակական կազմակերպութեան դռները,
ապա մոտեցումն դեպի 8—12 տարեկան աղջիկը այլ տեսակ ե
յեւ նույնիսկ ամենախստաբարո ծնողները շատ հազիւ ե պա-
տահում, վոր առարկեն նրա պիոնեռական կոլլեկտիւ մտնելու
դեմ: Նույնիսկ Ադրբեջանը, ուր այս խնդիրն առանձնապես սուր
բնույթ ունի, պիոնեռական կազմակերպութեան մեջ ե առել 20
տոկոս փոքրահասակ աղջիկների. ընդամին դրանց 21,8 տոկոսը
թրքուհիներ են: Այս թվերը վկայում են, վոր վորքան հասակով
փոքր ե բնակչութեան այս կամ այն մասի կազմը, այնքան նա
ագատ ե կենցաղային մի շարք նախապաշարումներից, այնքան
ավելի հեշտութեամբ ե նրա մեջ պատվաստվում դաստիարակ-
չական աշխատանքը: Պիոնեռական կազմակերպութեան մեծ
աճումը փոքրահասակ աղջիկների, գլխավորապես արմատական
բնակչութեան յերեխաների հաշվին՝ հույս ե տալիս դուրու-
թեամբ լուծելու մեր «կանանց պրոբլեմը», նախապատրաստե-

լու Կոմյունիստութեան յեւ Կուսակցութեան համար ապագա կա-
դրեր: Այս ավելի յեւս հաստատվում ե նրանով, վոր նույնիսկ
այժմ մի շարք գյուղերում կոմյունիստական քոլեջների աճումը
փոքրահասակ աղջիկների հաշվին տեղի յե ունեցել գլխավորա-
պես Կոմյունիստութեանը պիոնեռուհիներ հանձնելու միջոցով:

Այս բոլորը հաստատում ե այն, վոր փոքրահասակ աղջիկ-
ների մեջ պիոնեռների վարած աշխատանքին ավելի մեծ ուշա-
դրութեան պիտի դարձնել քան մինչեւ այժմ, յեւ այդ խնդիրը
պետք ե բնութեան առարկա դառնա մեր կուսակցական կազ-
մակերպութիւնների մեջ:

Մեծ դժվարութեաններ են հարուցանում կազմակերպչական
բնույթ ունեցող խնդիրները: Դեռ յեւս կան կազմակերպու-
թիւններ, վորոնք առարկում են փոքրահասակ աղջիկների
առանձին կոլլեկտիւներ ստեղծելու դեմ, պնդելով խառն կոլ-
լեկտիւների յեւ ողակների վրա: Սա անպայման սխալ ե յեւ
յուրջ սխալ: Առաջ քաշել «հեղափոխական» թեյորիաներ յերե-
խաների միատեղ կրթութեան մասին (վորի դեմ սկզբունքով վոչ
վոր չի առարկում) նշանակում ե աչքերը փակել Անդրկովկասի
գյուղի կենցաղի վրա, նշանակում ե հաշիւ չառնել մեր տեղա-
կան ազգային պայմանները: Պահանջել մի գյուղացուց, վորը իր
կնոջը պահում ե չաղբայի տակ յեւ իր համար նվաստութեան
ե համարում նրա հետ միասին հաշի նստել, այդպիսի մի գյու-
ղացուց պահանջել, վոր նա իր աղջկան ուղարկի խառն յեւ այն
ել պատանի կոմյունիստի դեկավարութեամբ աշխատող կոլլեկտիւ,
ի հարկե, չի կարելի: Այստեղ մոտեցումը պետք ե լինի ավելի
զգուշ ու տակտով: Մենք պետք ե առաջին հերթին գյուղերում,
իսկ վորտեղ պահանջում են պայմանները՝ նայել քաղաքներում,
ստեղծել աղջիկների առանձին կոլլեկտիւներ կոմյունիստի-աղ-
ջիկա դեկավարութեամբ: Այդ կոլլեկտիւի աշխատանքը դրված
պետք ե լինի այնպես, վոր միշտ նկատի առնվին տվյալ ազգու-
թեան կենցաղային առանձնահատկութեանները յեւ աշխատանքի
ձեւերն ու մեթոդները մի քիչ տարբերվին տղաների մեջ կատար-
վող աշխատանքի ձեւերից յեւ մեթոդներից: Սրա հետ միասին
պետք ե կանոնավոր, բնկերական փոխհարաբերութեաններ հաս-
տատել տղաների հետ յեւ գրավել ծնողների համակրանքը:

Հետեւյալ ետապը պիտի լինի աղջկանց կոլլեկտիւները
տղաների կոլլեկտիւների հետ միացնելը, բայց ողակները բա-
ժանված պետք ե լինեն րստ սեռային նշանի:

Յեւ, վերջապես, վերջին ետապը պետք է լինի կազմակերպչական ստրուկտուրայի կատարյալ կիրառումը:

Այս բոլորը պետք է լինի յերկար ժամանակի համար յեւ հետեւանք պիտի լինի կանոնավոր հիմքերի վրա դրված դաստիարակչական աշխատանքի:

Ավելի յեւս բարդ է աղջիկների մեջ կատարելիք աշխատանքի բովանդակութեան խնդիրը: Ինչպես ասվեց վերելք, անհրաժեշտ է այդ աշխատանքը հարմարեցնել աղջկանց պահանջներին յեւ այն կենցաղային առանձնահատկութիւններին, վորոնք բնորոշ են տվյալ ազգութեան համար:

Աղջկանց կոլլեկտիւիւնների ուղադրութեան կենտրոնը պետք է դառնա աշխատանքը ընտանիքի մեջ. ընդամին պետք է ոգնել մեր աշխատանքին յեւ առհասարակ պետք է ձեռք բերել միշտ աշխատանքային փորձառութիւններ: Ծնողների վստահութիւնն ու համակրանքը ձեռք բերել կարելի չէ միայն գործով մասնակցելով նրանց ընտանեկան աշխատանքին յեւ կազմակերպված ոգնութիւնն ցույց տալով նրանց:

Թույլ պետք է տալ, վոր պիտներները, մասնավորապես աղջիկները, կտրվեն տնային աշխատանքից (մանավանդ քաղաքներում), մի բան, վոր հարուցանում է ծնողների դժգոհութիւնը յեւ վորի համար տրանջում են պիտներական կազմակերպութեան դեմ:

Միեւնույն ժամանակ աղջկանց կոլլեկտիւիւնների մեջ դաստիարակչական ներքին աշխատանքը պետք է կազմակերպված լինի այնպես, վոր ամբանան նրանց ընկերական հարաբերութիւնները տղաների հետ, իսկ ուր այդ չկա, տահմանվեն այդպիսի հարաբերութիւններ: Տղաների կոլլեկտիւիւնները պետք է հասկանան, վոր իրենք պետք է ոգնեն աղջիկներին յեւ այդ ոգնութիւնը պիտի ցույց տան իրենց ամբողջ աշխատանքի ընթացքում:

Աղջկանց հետ պարապելու մեթոդի յեւ բովանդակութեան խնդիրն այնքան մութ է յեւ չմշակված, վոր պետք է ուղադրութեան առարկա դառնա մեր Կինբաժինների հանձնաժողովների, կոլլեգիաների յեւ այլ որդանների համար, վորոնց միջոցով կաջողվի այդ խնդիրը մի քիչ ավելի մանրամասնորեն մշակել:

Վերջին խնդիրը—դա պիտներական կազմակերպութիւնների աշխատանքի մեջ Կինբաժնի ունենալիք մասնակցութեան խնդիրն է: Դա այնքան լուրջ խնդիր է, վոր պահանջում է առանձին

հողված, բայց մասնակի կերպով շոշափել այն՝ անհրաժեշտ է: Այն բոլոր կազմակերպչական յեւ դաստիարակչական աշխատանքը, վորի մասին խոսվեց, անկարելի չէ առանց Կինբաժնի կամ առանձին կին-կազմակերպչուհիների ակտիւ մասնակցութեան յեւ ոգնութեան: Նրանք պետք է մշտական աշխատանք կատարեն բնակչութեան մեջ, մանավանդ մայրերի շրջանում, ագիտացիա անելով յերեսաներին, մասնավորապես աղջիկներին կոլլեկտիւիւններն ուղարկելու ոգտին: Նրանց դերը պետք է լինի յեւ այն, վոր աղջկանց կոլլեկտիւիւնների համար ընտանեկան համապատասխան ղեկավարուհիներ (Կոմյերիտմիութեան հետ միասին) յեւ առաջ քաշեն այդ կոլլեկտիւիւնների համար յեռանդուն, բանիմաց ներկայացուցիչների:

Բայց նրանց հիմնական աշխատանքը—դա Կոմյերիտմիութեանը իրենց խորհուրդներով ոգնելն է: Մեթոդական կոլլեգիաներում, ղեկավարների սեմինարիաներում, պիտներների բյուրոներում Կինբաժնի աշխատավորները պետք է ոգնեն կոմյերիտներին հաղթահարելու աշխատավորների հարյուրավոր յեւ հազարավոր յերեսաների դաստիարակութեան դժվարին ու լուրջ գործը:

Ե. ՌԵԶՈԼՈՒՄ

ՅԵՐԵՒԱՆԵՐԻ ԽՆԱՄԱԶՐԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ՅԵՎ ՊԱՅԲԱՐԸ ՆՐԱ ԴԵՍ

Յերեխաների խնամագրկությունը ծնվել ու աճել է իմպերիալիստական յեվ քաղաքացիական պատերազմների հողի վրա, —պատերազմներ, ուր ամենից ավելի սպանվեցին յեվ տուժեցին բանվորներն ու գյուղացիք: Իմպերիալիստական պատերազմի ժամանակ ցարական կառավարությունը նրանց վերցնում էր իբրեւ թնդանութային միա, վորպեսզի բանվորների յեվ գյուղացիների հաշվին աներ իր կապիտալիստական, ավազակային գործը: Իսկ քաղաքացիական պատերազմում, հերոսաբար պաշտպանելով Հոկտեմբերյան հեղափոխության նվաճումները ներքին ու արտաքին թշնամիների դեմ, մահացան հազարավոր յեվ տասնյակ հազարավոր անձնագոհ բանվորներ ու գյուղացիներ, յեվ սրանց զավակներն են, վոր այժմ կազմում են խնամագրկների կադրը: Ամենքը հիշում են 1921 թվին խորհրդային Ռուսաստանին հասած տարերային սոսկալի աղետը, վորի յերեսից հազարավոր յերեխաներ ցարուցրիվ յեղան յերկրի չորս կողմերը ոթեման, կերակուր յեվ գուրգուրանք գտնելու համար: 1921 թվին խորհրդային Միության մեջ հաշվվում էր մի բանի միլիոն խնամագրկ յերեխա: Այս տարիների ընթացքում նրանց զրեթե 50 տոկոսը չդիմացավ գոյության կռվին յեվ մահացավ: Շինարարության ընդհանուր վերելքի այս տարիների ընթացքում խորհրդային իշխանությունը լարել էր իր բոլոր ուժերն ու միջոցները այդ յերեխաների մի մասը պահելու յեվ դաստիարակելու համար: Յեվ մենք գիտենք, վոր խորհրդային պետությունն այդ յերեխաներից տասնյակ հազարավորների վերցրել պահում է մանկատներում իր հաշվին. նա կերակրում, հագցնում, դաստիարակում, ուսում է տալիս, բժշկում, մի խոսքով՝ կրթում է նրանց ֆիզիքապես յեվ զաղափարապես նոր կոմունիստական հասարակության համար: Այս բանը պետությունն իրագործում է Լուսավորության յեվ Առողջապահության Կոմի-

տարիատների միջոցով: Բայց նրանցից դեռ հարյուր հազարավորներ թափառում յեվ մուրացկանություն են անում ամբողջ Միության խոշոր քաղաքներում, հավաքվելով յերկաթուղային կայարաններում, հրապարակներում, շուկաներում, մեծ փողոցներում յեվ յենթարկվելով վերջնականապես աշխատելու վտանգին, սպառնալով պետությանը հակա-սոցիալական վտանգավոր տարր դառնալու: Այդ խնամագրկները տնտեսական յեվ կլիմայական տեսակետից իրենց սիրած տեղերն ունեն, ուր յեվ դիմում են նրանք խմբերով: Վրաստանը յեվ մասնավորապես Թիֆլիսը, Բաթումը, Սուխումը, Փոթին այդպիսի կենտրոններ են հանդիսանում նրանց համար: Սոցիալապես անխնամ մնացած այդ յերեխաները բնավորության շատ բացասական հատկությունների հետ միասին, վոր նրանք ստացել են փողոցային կյանքից, ազարտից, ալկոհոլից, նարկոզից, վեներական հիվանդություններից, ունեն նայել այնպիսի գնահատելի հատկություններ, վորոնք հաստատ զրավական չեն տալիս մեզ, թե կանոնավոր մոտեցումով, նրանց կյանքի կանոնավոր կազմակերպումով կարելի յե նրանց դարձնել լավ քաղաքացիներ, տոկուն մարտիկներ նոր ապագայի համար, վորովհետեւ նրանք համարձակ են, ռեալիստ, ճկուն, գործնական, ունեն բնկերական համերաշխություն, ատում են ունեւորներին յեվ արհամարհում մեջջանական բարոյախոսությունը:

Խնամագրկ յերեխանց բնակչության ամենից ավելի թույլ մասը, այսինքն 1-3 տարեկան մանուկները վատ են ընգրկված Առժողկոմատի հիմնարկների կողմից, շատ քիչ են մանկատները յեվ քիչ են ծծկեր մանուկներ ունեցող մայրերին հատկացված հաստատությունները: Լուսժողկոմատն ավելի շատ հիմնարկներ ունի խնամագրկների համար: Այս բոլորին Վրաստանում կան 5000 յերեխաներ, վորոնց ամբողջովին պահում խնամում է պետությունը, բայց, ի հարկե, միմիայն պետության ուժերով հաղթահարել այդ հնագին աղետն անկարելի յե, դժվար է: Այստեղ անհրաժեշտ է յուրաքանչյուր քաղաքացու, յուրաքանչյուր աշխատավորուհու յեվ գեղջկուհու ոգնությունը: Այս բոլորին խորհրդային Ռուսաստանում անզավակ կամ քիչ զավակներ ունեցող բանվորներն ու գյուղացիները մանկատներից վերցնում են իրենց մոտ խնամագրկ յերեխաներին յեվ նրանց հետ վարվում ինչպես իրենց ընտանիքի անդամների հետ: Այս բանն անվանվում է պատրոնություն: Մեզնում

մանկատներում կան 14—15—16 տարեկան պատանիներ, վորոնք կատարելապես զրազեւ են, առողջ, սովոր են մաքրության յեւ աշխատանքի յեւ հաճախ լավ գիտեն նայել վորեւէ արհեստ: Ահա այդպիսիներին պետք է մասամբ աշխատանքի դնել արտադրական ձեռնարկների մեջ, նրանց մի մասին պետք է վերցնեն իրենց մոտ ընտանիքները, մանավանդ գյուղացիական ընտանիքները, վորոնց նրանք ոգուաշխուհան, վորովհետեւ վարժված են աշխատանքի յեւ կմասնակցեն ընտանիքի գյուղատնտեսական աշխատանքին: Բացի սրանից, յերեխաների մի մասը ծնողներից զրկվում է վաղ հասակում յեւ հաճախ նրանց գույքերին տիրանում է մոտիկ կամ հեռավոր ազգականը, վորով յերեխաներն յենթարկվում են իբրեւ վորքեր փողոց շարժվելու փտանգին: Պետք է վոր աշխատավորն ու գեղջկուհին, մանավանդ պատվիրակուհին, հետամուտ լինի այդպիսի յերեւոյթներին յեւ իր խնամակալության տակ առնի այդպիսի յերեխաներին կամ թե նրանց համար գտնի այնպիսի մի ազնիւ խնամակալ, վորը վորքի գույքը կգործադրի նրա դաստիարակության յեւ կրթության վրա: Այս եւ խնամագուրկներին ոգնելու ձեւերից մեկն է: Վերջին ժամանակս գյուղից քաղաք են վազում բազմաթիւ վորքեր յեւ կիսավորքեր. պետք է վերջ տալ այդ բանին, պետք է վոր տեղական գործկոմները, գյուղխորհուրդները յեւ մանավանդ պատվիրակուհիները լուրջ պայքար մղեն խնամագրկության դեմ՝ խնամագուրկներին աշխատանքի դնելով, խնամակալություն հաստատելով նրանց վրա, պատրոնության տալով նրանց, կազմակերպելով «Յերեխանց բարեկամների» ընկերություններ, վորոնք կոգնեն այդպիսի յերեխաներին յեւ պատանիներին: «Յերեխանց բարեկամների» ընկերության յուրաքանչյուր անդամ պետք է աչքից չհեռացնի թափառաշրջիկ յեւ մութացիկ դարձած վորք կամ կիսավորք յերեխայի ու պատանու յեւ պետք է կռւի այդ յերեւոյթի դեմ՝ աշխատանքի դնելով խնամագուրկին: «Յերեխանց բարեկամները» մեծ ոգուտ կարող են տալ խնամագուրկներին վոչ միայն այն ժամերին, յերբ քացառապես աշխատում են նրանց համար, յողացնում են նրանց, հագուստ են կարում նրանց համար, պարապում են նրանց հետ, աշխատում են նրանց նաշարաններում,—այլ յեւ իրենց առօրյա կյանքում, յերբ պետք է պրոպագանդ անեն աշխատավորական լայն մասսաների մեջ խնամագուրկներին ազնելու անհրաժեշտության մասին, անդամներ պիտի նարեն

«Յերեխանց բարեկամների» ընկերության համար, նմանապես յեւ պիտի ջանան, վոր կոոպերատիւները, գյուղկոմները յեւ այլ հասարակական կազմակերպությունները ոգնեն վորքերին, կիսավորքերին յեւ այլն՝ ծառայության ընդունելով նրանց յեւ բանալով նրանց համար հաստատություններ յեւ արհեստանոցներ:

Կոմյերիտականները քաղաքում յեւ գյուղում շատ բան կարող են անել խնամագուրկներին կուլտուրապես դաստիարակելու, մանուկ սերունդը ալլասերումից գերծ պահելու գործում: Այս աշխատանքի մեջ կոմյերիտականը յեւ պատվիրակուհին պետք է միասին լինեն: Այս բոպելին փողոցում գտնվող յեւ մեր ամբողջ հանրապետության մեջ թափառող յերեխաներն ու պատանիները բանվորների յեւ գյուղացիների զավակներ են. նրանց վիճակի մասին, այն մասին, վոր նրանք վոճրագործներ, գողեր յեւ պետության թշնամիներ չդառնան, պետք է մտածենք մենք, Խորհրդային հանրապետության բոլոր ազնիւ քաղաքացիները: Պատվիրակուհին, իբրեւ նոր կոմմունիստական հասարակության շինարարության մասնակից, պետք է յուսավորի մանկական կյանքի բոլոր մութ անկյունները յեւ յերեխանց խնամագրկության անհուն ծովից փրկի այն ամենը, ինչ վոր կարելի յե:

Մարիա Ուսիւելաւիլի

ՄԱՅՐՈՒԹՅԱՆ ՅԵՎ ՄԱՆԿՈՒԹՅԱՆ ՊԱՀՂԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՎՐԱՍՏԱՆՈՒՄ ՑԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Մայրության յեվ մանկության պահպանությունը Վրաստանի յեվ Հայաստանի համար նոր կազմակերպությունն է։ Դա հանդիսանում է իբրեւ տրամաբանական հետեւմանք իրերի այն աննորմալ դրությունից, վորը պահանջում էր անմիջականորեն պայքարի յեղնել մանկական բարձր մահացություն դեմ։

Դեռ յեվս համաշխարհային պատերազմից շատ առաջ յեվրոպական պետությունների մեծամասնությունն առջեւ սկսեց ցցվել բնակչության նվազման վտանգը. բնդսմին այդ բանում շրջակետ հանդիսացան յոթանասունական թվականները։ Մանկանց մահացությունը դեմ պայքարն սկսվեց առաջին անգամ Ֆրանսիայում, վորտեղից այդ շարժումն անցավ յեվրոպական մյուս պետությունները յեվ Ամերիկա։ Ամենից վերջը այդ գործում հանդես յեկավ Ռուսաստանը։

Մյուս յերկրներում մանկանց մահացությունը դեմ մղված պայքարի շարժումը դիտելով, տեսնում ենք, վոր մասնակցությունն այդ պայքարի մեջ պատկանում է գլխավորապես մասնավոր յեվ հասարակական ձեռներեցություն։

Մայրության յեվ մանկության պահպանությունն այնտեղ մինչեւ այժմ էլ պետական գործ չի համարվում յեվ պետության մասնակցությունն այնտեղ աննշան է. պետությունը միայն նպատակներ է տալիս մանկական մի քանի հաստատություններին։

Ռուսաստանում յեվս հեղափոխությունից առաջ մայրության յեվ մանկության պահպանության բնագավառում շատ քիչ բան էր արված։ Հեկտեմբերյան հեղափոխությունից հետո միայն նոր պայծառ շրջան սկսվեց։ Կազմակերպությունը դրվեց խոր սոցիալական հիմքերի վրա, բարեգործության ամեն նշան դուրս վանվեց։ Մայրության յեվ մանկության պահպանության կազմակերպությունը Վրաստանում յեվ Հայաստանում հարկադրված էին ստեղծել վոչինչ չեղած տեղում։ Անդրկովկասի հին

բժշկական կազմակերպությանն անձանթ էր առողջապահության այդ ձեւի գործունեությունը, ուստի այդ բնագավառում վոչ մի աշխատանք չէր ել կատարվում։ Յարական ժամանակ Թիֆլիսում կար մի տուն բնկեցիկների համար. այդ տունն ավելի շուտ բաշխիչ դեր էր կատարում. այդտեղից մանուկներին հանձնում էին ստնտուներին, վոր տանեն գյուղերում պահեն. բնդսմին այդ յերեխաների կրթության վրա վոչ մի հոգացողություն ու հսկողություն չկար։ Ստնտուների հետ հաստատության ունեցած ամբողջ կապն այն էր միայն, վոր հաստատությունը յերեք ամիսը մի անգամ ռոճիկ էր տալիս նրանց։ Ինչպես, ինչ շրջանումն էր մեծանում յերեխան,—այդ հսկողության շրջանից դուրս էր։

Մենշեվիկների ժամանակ ստեղծված էր մայրության յեվ մանկության պահպանության բարեգործական ընկերությունը, վորը իր գործունեությունը, ճիշտ է—կարճ, ժամանակամիջոցում վոչ մի իրական հետեւմանք չտվավ։

Մայրության յեվ Մանկության Պահպանության Բաժինը, վորին հանձնված է այս բնագավառում ամբողջ աշխատանքը հանրապետական մասշտաբով, առաջին անգամ կազմակերպվեց 1921 թվին։ Գործի նորությունը, նյութական միջոցների բացակայությունը սկզբում հնարավորություն չեին տալիս աշխատանքը ծավալելու։ Այս բանին ավելանում էր շատ բժիշկների թերահավատությունն ու անտարբերությունը դեպի մայրության ու մանկության պահպանության գործը։ Աննշան քանակությամբ հաստատություններ կազմակերպելուց զատ, վորոնք գլխավորապես ցուցադրական բնույթ ունեյին, սկզբում հարկադրված էին բացառապես պրոպագանդային-ագիտացիոն աշխատանք կատարել, վորին ակտիվ կերպով մասնակցում էին Կինբաժինները յեվ Կինկազմակերպությունները։ 1921—1922 թվի ընթացքում միմիայն Թիֆլիսում կարդացված էր ավելի քան 300 դասախոսություն ու զեկույց։

1923-24 թվին սառույցը հալված էր։ Բնակչության, կուսակցական, պրոֆեսիոնալ յեվ վարչական կազմակերպությունների կողմից վորոշ համակրական վերաբերմունք է նկատվում դեպի մայրության յեվ մանկության պահպանությունը յեվ պատրաստակամություն այդ աշխատանքը վարելու տեղերում։ Առանձին համակրական վերաբերմունք, նպատակի պարզ հասկացողություն նկատվում էր ազանովագրական կազմակերպու-

թյունների կողմից ի դեմս ապահովագրվածներին բժշկական ոգնություն ցույց տվող յենթաբաժնի, վորը իր աշխատանքների թվում աշխատանք եր ստանձնել նայել մոր յեվ մանկան առողջության պահպանման բնագավառում:

Ստորել բերված աղյուսակը ցույց ե տալիս մայրության յեվ մանկության պահպանության հաստատությունների աճումը Հայաստանում յեվ Վրաստանում հիշյալ ժամանակամիջոցում:

Հ ա յ ա ս ա ն

	1921 թ.	1923 թ.	1924 թ.	1925 թ.
Կոնսուլտացիաներ	1	3	5	6
Մսուրներ	»	»	»	»
Մանկատներ	»	1	1	1

Վ ռ ա ս ա ն

	1921 թ.	1923 թ.	1924 թ.	1925 թ.
Կոնսուլտացիաներ	3	9	14	26
Մսուրներ	2	5	5	9
Մանկատներ	1	2	3	3

Այս բոլոր հաստատությունները 1925 թվից պահվում են տեղական միջոցներով: Միայն մանկատունը Հայաստանում թողնված ե պետական բյուջեյի վրա:

Պատրոնաժային աշխատանքը, այսինքն տանր կատարվող մանկանց հետազոտությունը առաջիմ թույլ ե կատարվում: Միայն Թիֆլիսում նա տարե-ցտարի բավական աճում ե: Այսպես, 1923 թվին հետազոտված ե 2.138, 1924 թ.—3.401, իսկ 1925 թ.—5.631 յերեխա:

Վերել առաջ բերված աղյուսակի մեջ աչքի յե բնկնում մշտական մսուրների փոքր քանակությունը յեվ մանկական ամարային մսուրների կատարյալ բացակայությունը Հայաստանում յեվ Վրաստանում: Այս բանը բացատրվում ե մեզնում մի կողմից արդյունաբերություն թույլ զարգացումով յեվ մյուս կողմից կենցաղի առանձին պայմաններով: Վրաստանում յեվ Հայաստանում կինն այնպիսի ակտիվ մասնակցություն չունի դաշտային աշխատանքներին, ինչպիսին տեսնում ենք Ռուսաստանում:

Բայց դրա փոխարեն կոնսուլտացիաների գործունեությունը տարե-ցտարի աճում ե: Դրա ապացույցը հետևյալ թվերն են.

Կոնսուլտաց. յենթարկ. են	1921-22 թ.	1923 թ.	1924 թ.	1925 թ.
Հայաստանում	6466	8227	10.160	22.523
Վրաստանում	8936	18.020	27.550	38.909

Մայրության յեվ մանկության պահպանությունը, վոր վերջերս ե միայն սկսել զարգանալ մեզնում, ստիպված ե հաղթահարել իր ճամբին անհնարին խոչընդոտներ, վորոնք բղխում են բնակչության ցածր կուլտուրականությունից յեվ տնտեսական անապատ պայմաններից: Տեղական միջոցները փոքր են: Նրանք հազիվ են բավականանում գոյություն ունեցող բուժական հաստատությունները պահպանելու համար: Առանց պետության ոժանդակության մայրության յեվ մանկության պահպանություն գործը դժվար կարող ե զարգանալ: Իսկ այդ ոժանդակության կարիքը կա: Մանավանդ այդ աշխատանքի անհրաժեշտությունը սուր կերպով զգացվում ե գյուղում: Բարեբաղդաբար մեզնում մանկան արհեստական սննդատվությունը այնքան շատ չի տարածված, ինչպես ուրիշ յերկրներում: Այսպիսով, մանկանց բարձր մահացություն վրա ազդող մի փակտորը ըստ յերեվույթին բացակայում ե: Բայց չե՞ վոր մանկան առողջությունը դեռ յեվս ապահովված չե լոկ այն բանով, վոր նա սնվում ե կրծքով: Մեր գյուղերում ամեն մի յերեխա մոր կրծքով ե սնվում, սակայն մահացությունը գյուղական յերեխաների մեջ շատ բարձր ե: Դրա պատճառը մանկանց անկանոն խնամքն ու սննդառությունն ե: Դյուղական մանկանը շատ ավելի ծիծ ե տրվում, քան պետք ե, վորով յեվ նա ստամոքսային-աղիքային հիվանդություններ, զլխավորապես փորլուծություն ե ստանում: Բացի սրանից ծծի հետ միասին նա ստանում ե նրա համար անհամարատասխան ուրիշ ամեն տեսակ կերակուր:

Մանկանը շատ հաճախ պահում են կեղտոտ փալասների մեջ, կապկպում են պարուրների մեջ, ուշաթափության չափ որոքում են որոքոցի մեջ. նրա մարմինը շատ հազիվ ե պատահում, վեր ջուր ու սապոն տեսնի, ամիսներով նրան դուրս չեն բերում թարմ ող յեվ նա շնչում ե խրճիթի ողը, վորտեղ հաճախ մարդկանց հետ ապրում են յեվ տավարն ու թռչունները: Յեվ ի՞նչ կա զարմանալու, վոր այսպիսի պայմաններում մանուկը լաց ե լինում որ ու գիշեր, յեվ հուսահատ մայրը մարդու յեվ հարեվանների վախից յեվ յերեխային խղճալուց շարունակ ծիծը կոխում ե նրա բերանը: Այսպիսի խնամատարություն մեջ ծծի կաթը, վոր ամենալավ միջոցն ե հիվանդության յեվ մահվան

դեմ, կորցնում ե իր գործությունը. նրա ազդեցությունը վոչնչանում ե մյուս բոլոր վնասակար պայմանների շնորհիվ:

Մոր յեվ մանկան առողջության պահպանության բնագավառում աշխատելու համար գյուղական վայրերը, ինչպես տեսնում եք, բացառիկ հետաքրքրություն են ներկայացնում:

Վերովհետեվ տեղերում պակասում են նյութական միջոցները այս միանգամայն նոր գործին հատկացնելու համար յեվ, մյուս կողմից, չկան բավականաչափ թվով մասնագետներ, վորոնք կարող լինեյին մոտենալ այս գործին լայնորեն կազմակերպված ձեռներեցությունը, մենք առաջիմ հարկադրված ենք յեղել մայրության յեվ մանկության պահպանության աշխատանքը կապել գյուղում գործող բժշկի ընդհանուր աշխատանքի հետ: Սրա համար մենք առաջարկել ենք հատկացնել շաբաթվա մեջ մեկ օր. այդ օրը կատարվում ե պրոֆիլակտիքական աշխատանք, ընդունվում են բացառապես մինչև 3 տարեկան յերեխաները, տեղի յն ունենում սանիտարական-լուսավորական աշխատանք:

Գեղջկուհիները նույնպես, ինչպես այդ արին բանվորուհիները, անտարակույս կզգան յեվ կգիտակցեն մայրության յեվ մանկության պահպանության գործի լայն կազմակերպման ամբողջ կարեւորությունն ու անհրաժեշտությունը յեվ Կինբաժինների ոգնությունը ամենազեքում յեվ ակտիվ մասնակցություն կունենան հաստատությունների կազմակերպմանը:

Պետք ե հիշել, վոր մայրության յեվ մանկության պահպանության գործը հարկադրված ենք յեղել սկսել վոչնչից: Չնայելով նյութական ծանր դրություն, չնայելով խորհրդային իշխանության մի շարք զգալարություններին, մեծ աշխատանք ե կատարված մոր յեվ մանկան առողջության պահպանության վերաբերմամբ: Բայց, ի հարկե, ներկայումս գոյություն ունեցող այն հաստատությունների թիվը, վորոնք ծառայում են մորն ու մանկանը, շատ ել բավական չե: Դեռ յեվս մեծ, յերկարատեւի համառ աշխատանք կա կատարելու, հարկավոր են շատ միջոցներ ու ջանքեր, բայց մենք հաստատապես հավատում ենք, վոր մի յերկրում, ուր իշխանությունը գտնվում ե բանվորի յեվ գյուղացու ձեռքին, վոչ թե խոսքով, այլ գործով յեվ վոչ հեռու ապագայում լիովին կիրագործվի մայրության յեվ մանկության պահպանությունը:

Ն. Մարկոզով

ՄԱՅՐՈՒԹՅԱՆ ՅԵՎ ՄԱՆԿՈՒԹՅԱՆ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆ ԱԳՐԲԵՋԱՆՈՒՄ

Մայրության յեվ մանկության պահպանությունը, իբրեւ պետական նշանակություն ունեցող գործ, Ադրբեջանի Խորհրդային հանրապետության մեջ սկսում ե զարգանալ խորհրդայնացման օրից, այսինքն 1920 թվականից: Մինչ այդ Բազվում միայն առանձին փորձեր եյին լինում հասարակականորեն տրամադրված բժիշկների կողմից, վորոնք ստեղծել եյին «Մանկական մահացության դեմ կռիվող ընկերություն»: Այս ընկերությունը Բզովնայում հիմնել եր մանկական կոնսուլտացիա յեվ վոսկրի տուբերկուլյոզով հիվանդ յերեխաների սանատորիա, վորի գոյությունը պահպանվում եր մասնավոր բարեգործությանը:

Մի փոքր տաճնապ ապրելով 1921—22 թ., ամուր բյուջեների անցման շրջանում, մայրության յեվ մանկության պահպանության գործը սկսում ե անշեղ կերպով անել քանակով յեվ վորակով, տարե-ցտարի ծավալելով իր լայն ընդգրկման թափը: Ամենակարեւոր մասը—մանկական կոնսուլտացիաները, վորոնք մեր առաջապահ դիրքերն են յերեխանց առողջությունը պահպանելու համար, զարգանում են անսպառ թափով, ընդգրկելով ներկայումս արդյունաբերական նույն իսկ այնպիսի յետամնաց անկյուններ, վորպիսին ե Բինադադին յեվ այլն:

Բազվում ներկայումս կա ընդամենը 4 կոնսուլտացիա 10 կարինետով յեվ շուտով բացվելու յն դարձյալ 6 կարինետ: Կոնսուլտացիաների աշխատանքն այնքան ամրացել ե, վոր արդեն հնարավորություն ե նկատվում պարտադիր կ եր պո վ սպասավորելու բոլոր ապահովագրվածների յերեխաներին մինչև 1½ տարեկան. իսկ չապահովագրվածների յերեխաներին սպասավորելն առաջիմ մնում ե կամավոր. բայց թվերը ցույց են տալիս, թե հեռու չե ժամանակը, յերբ Բազվի կոնսուլտացիաները կմոտենան Մոսկվայի թվերին, այն ե մինչև մեկ տարեկան յերեխաներին սպասավորելու 90—95 տոկոսին:

Բազմում կա քաղաքային 4 մսուր յեւ մի շարք մսուրներ եւ կան տնտեսական ձեռնարկներին կից (Լենինի գործարանի, ծխախոտի գործարանների յեւ այլն)։ Մսուրների նկատմամբ անհրաժեշտ եւ խոստովանելի, վոր Բազում յետ ե մնում մյուս արդյունաբերական կենտրոններից յեւ գլխավորապէս նրա համար, վոր տնտեսական կազմակերպութիւնները բավարար չափով չեն մասնակցում։ Ներկայումս Ադրբեջանի Պրոֆխորդի միջոցով բանակցութիւններ են տեղի ունենում, վորպէսզի տնտեսական այն որդանները, ուր կանանց աշխատանք ե գործադրվում, մասնակցեն ձեռնարկներին կից գտնված մսուրների պահպանմանը։

Հին տխրահռչակ վորբանոցի տեղ ստեղծված ե Ծծկեր Մանկան մի գեղեցիկ տուն 100 վորք յեւ բնկեցիկ յերեսաների համար։ Պատրոնածի լայն գործադրութիւնը, այսինքն յերեսաներին վնարով բանվորական ընտանիքներին հանձնելը, կազմում ե «Տան» անհրաժեշտ լրացումը յեւ թույլ չի տալիս, վոր այդ «Տունը» չափազանց լցվի, ինչ վոր սովորաբար ամենահիվանդոտ կողմն եր հանդիսանում այդպիսի հաստատութիւնների մեջ։

Լայն հիմքերի վրա յե դրված նայել ծննդաբերական ոգնութիւնը։ Բազու քաղաքում կա հիվանդանոցներին կից յերկու ծննդաբերական բաժամունք 130 մահնակալով (նախագծված ե մահնակալների թիվը հասցնել 180-ի), յուրաքանչյուր արդյունաբերական շրջանում կան ծննդաբերական բաժամունքներ մեծ կամ փոքր ծավալով։

Ներկայումս անագին հոտանք ե նկատվում դեպի այդ բաժանմունքները, նախ, շնորհիվ ծննդաբերութիւն բարձրացման, վոր նկատվում ե Բազում, մյուս կողմից՝ շնորհիվ այն բանի, վոր թուրք կանանց մասսան ցնցված ե հիմքից յեւ գնում ե այդ հաստատութիւնները, ինչ վոր հազվադեպ յերկույթ եր առաջ։

Յեթե Բազվի հաստատութիւնները իրենց վորակով ու ծավալով կարող են աջողութիւնը համեմատվել Միութիւն լավագույն արդյունաբերական քաղաքների հետ, ապա Ադրբեջանի գավառներում, պետք ե խոստովանել, մենք խիստ յետ ենք մնացել։

1924 թվին Առողջապահութիւն ժողովրդական կոմիսարիատին կից ստեղծված եր Մայրութիւն յեւ Մանկութիւն Պահպանութիւն Բաժին, վորը լայն ծրագիր եր կազմել գավառներում գործելու յեւ հրավիրել եր այդ գործի համար հասարակական

կազմակերպութիւնների ու տեղական որդանների ուշադրութիւնը։

1926 թ. սկզբում մենք ունենք մանկական 5 կոնսուլտացիա գավառական քաղաքներում կաթի խոհանոցներով, ցուցահանդեսներով յեւ պատրոնածային բույրերով։ Այդ կոնսուլտացիաները կարողացել են շատ արագ գրավել թուրք կնոջ վստահութիւնը յեւ միացրել են իրենց շուրջը մեծ թվով մայրերի, վորոնց մեջ սիստեմատիկական առողջապահական դաստիարակչական յեւ կուլտուր-կրթական աշխատանք ե տարվում։ Բացված ե յերեսանց հիվանդանոց Գանջալում 30 մահնակալով, վորոնցից 10-ը ծծկեր մանուկների համար, նույն տեղում Կանանց ակումբին կից բացված ե մսուր 20 մանուկների համար։ Սարբավորված են մի քանի ծննդաբերական բաժանմունքներ գավառական հիվանդանոցներին կից, գյուղական մանկաբարձուհիների թիվը 1924—25 թվի 25-ից հասցրած ե 1925—26 թ. բյուջետային տարում 75-ի։ Այս բոլոր հաստատութիւններն աջողկեց իրագործել բացառապէս շնորհիվ հասարակական կազմակերպութիւնների յեւ Ադրբեջանի Կենտգործկոմին կից Մանկահանձնաժողովի լայն ոժանդակութիւն, մանավանդ վերջինի, վորը մեծ ուշադրութիւն յեւ նյութական շատ միջոցներ ընծեւեց Մայրութիւն յեւ Մանկութիւն Պահպանութիւնը։

Այս ծրագրի գլխավոր մոմենտները հետեւյալներն են.

Գյուղում Մայրութիւն յեւ Մանկութիւն պահպանութիւն համար կատարվող աշխատանքի հիմքը կազմում ե ծննդաբերական ոգնութիւնը։ Սրա շուրջը, իբրեւ նախնական բջիջ, պետք ե խմբվի ամբողջ հասարակական աշխատանքը, գյուղի կենդանի յեւ կուլտուրական ուժերի ամբողջ ինքնագործունեութիւնը։ Ավելի խոշոր գյուղերում (դայրա-գործկոմ) այդ կետը պիտի հանդիսանա հիվանդանոցի ծննդաբերական բաժանմունքը. մյուս գյուղերում այդ բջիջը պիտի լինեն գավառամասային մանկաբարձուհիները, բայց վոչ առաջվա գեմատվային տիպի, վորոնք միանգամայն անտարբեր եյին յեւ իրենց աշխատանքը սահմափակում եյին բացառապէս ծննդաբերական ոգնութիւնը, այլ հասարակական աշխատավորուհիները, վորոնք պետք ե լինեն թե՛ մանկաբարձուհի, թե՛ մանկութիւն յեւ թե՛ պատրոնածային բույր։ Սրանց շուրջը համախմբվում են մայրութիւն յեւ մանկութիւն պահպանութիւն գյուղական հանձնաժողովները. վորքան վոր այս նախնական բջիջի ազդեցութիւնն ամբողջ յեւ

ուժեղանա, այնքան նա իր շուրջը պիտի ստեղծի մի շարք հաստատություններ—մանկանց խնամատարությունների փոքրիկ ցուցահանդես, մանկական մսուրներ, պարզ կոնսուլտացիաներ յեվ այլն,—բոլորը գյուղական մասսայի յեվ գյուղական հասարակական կազմակերպությունների աճող ինքնագործունեությունն ու ակտիվությունն հիման վրա:

Այս ծրագիրն իրականացնելու համար այս տարի ծննդաբերական բաժանմունքներ են բացվում բոլոր գավառական յեվ մի քանի գյուղական հիվանդանոցներին կից. կոնսուլտացիաների թիվը գավառական քաղաքներում հասնում է 8-ի. գավառամասային մանկաբարձուհիների թիվը հասնելու յե 125-ի: Այս արդեն մեծ նվաճում է հանդիսանում յեվ հույս է տալիս, վոր ծրագրի իրագործումը կշարունակվի անշեղ յեվ աճող թափով:

Դարձյալ այս տարի մենք ձեռնարկում ենք մսուրներ բանալու այն ձեռնարկներին կից, ուր բանում են կանայք,—Գանջայում, Նուխում, Լեռնային Ղարաբաղում յեվ Նախիջևանի ինքնավար շրջանում:

Այս ծրագրի իրագործումը հանդիպում է, ի հարկե, ամենից առաջ ֆինանսական դժվարությունների: Բայց դրանք չեն ամենից ավելի ծանր դժվարություններ:

Ամենից ավելի դժվարը, վոր շատ անգամ է վիժել աշխատանքը, դա կենդանի ստեղծագործ ույժերի ծայր աստիճան սահմանափակ թիվն է. չկան բավարար չափով հասարակական գործիչ-բժիշկներ, բույրեր, մանկաբարձուհիներ յեվ առհասարակ կուլտուրական աշխատավորներ, վորոնց ծարավի յե Ադրբեջանի գյուղը:

Յեվ ահա թե ինչու մերձակա վեցամյակի համար Մայրությունն յեվ Մանկության Պահպանությունն Բաժնի կարեվորագույն խնդիրը հանդիսանում է վորակյալ աշխատավորներ պատրաստելը տեղական բնակչությունից:

Այս աշխատանքին գլուխ է անցած Ադրբեջանի Պետական Պեդագոգիկական Ինստիտուտը Բազմում իր գեղեցիկ հիվանդանոցով, վորը հանդիսանում է մեր գիտական յեվ կրթական կենտրոնը: Բացի գիտական յեվ հետազոտական մեծ աշխատանքից, վոր կատարվում է այնտեղ, նա պատրաստում է բժիշկներ, մանկություն բույրեր յեվ դայակներ գավառներում գործնական աշխատանք տանելու համար:

Հետո, Բազմում կա մանկաբարձական տեխնիկում ուսա-

կան յեվ թուրքական բաժամունքներով. ուսական բաժանմունքն արդեն տվել է մի շարք ընթացավարտներ, թուրքական բաժանմունքն այս տարի տվավ իր առաջին ընթացավարտները—մոտ 20 թրքուհի-մանկաբարձներ, վորոնք Աշխատավորուհիների յեվ Գեղջկուհիների Բաժնի վորոշմամբ կուղարկվեն գավառները:

Վերջապես, Գանջայում 1925 թվից գործում են թուրքական մանկաբարձական դասընթացներ, վորոնց 1926—27 թվից մտադրություն կա վերածելու մանկաբարձական տեխնիկումի:

Աշխատավորուհիների Միջազգային Որն այս տարի զուգադիպում է Ադրբեջանի Սև հանրապետության մեջ առաջին անգամ «Մայրության յեվ Մանկության Պահպանության Շաբաթ» անկացնելուն: Այդ «Շաբաթը» պետք է տա մեր աշխատանքին այն մասսայական հասարակական աջակցությունը, առանց վորի անհնարին է վորեվ աջողություն մեր աշխատանքի մեջ:

Մուղավակի

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍՅԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԴԻՐ ԿՈՄԻՏԵՆԵՐԻՆ ԿԻՑ՝ ԱՇԽԱՏԱՎՈՐ ԿԱՆՈՆՑ ԿԵՆՑԱՂԸ ԲԱՐԵԼԱՎՈՂ ԿՈՄԻՏԵՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Հարկավոր են արդյոք առանձին կոմիտեներ աշխատավոր կանանց կենցաղը բարելավելու համար, յեվ յեթե հարկավոր են, ապա ինչո՞ւ: Մի՞թե կնոջ կենցաղի մեջ կա այնպիսի մի առանձնահատուկ բան, վորի դեմ պետք է առանձին պայքար ու աշխատանք վարել: Այս բոլոր հարցերին կարելի չե առ միայն մեկ յեվ միայն դրական պատասխան: Կապիտալիստական աշխարհի ժառանգության հետ մենք ստացել ենք մի այլանդակ կենցաղ իր բոլոր արտահայտություններով յեվ ամենաաշխատալիքը, վոր անցել է մեզ հիշյալ ժառանգության հետ, այդ՝ կնոջ կենցաղն է, «վորովհետեւ մարդկային ցեղի կանացի կեսը կապիտալիզմի իրավակարգում ենշված եր կրկնակի» (Լենին):

Հոկտեմբերյան մեծ հեղափոխությունը դուրս կորցեց կապիտալիստական իրավակարգի բոլոր արմատները, յեվ սկսվեց հաղթող պրոլետարիատի աշխատանքը նոր իրավակարգ ստեղծելու համար: Յեվ ինչպես հնի կործանման, այնպես յեվ նորի ստեղծման գործին պիտի մասնակցեն աշխատավոր մասսաների բոլոր ույժերը, վորոնք պետք է իրենց ձեռքն առնեն քաղաքականությունը, նոր կյանքի շինարարությունը: Բայց չե՞ վոր, ինչպես Վ. Ի. Լենինն է ասել, «մասսաներին քաղաքականության մեջ քաշել անկարելի չե առանց կնոջը քաղաքականության մեջ քաշելու»: Ուստի յեվ նոր կենցաղը կստեղծվի միայն այն ժամանակ, յերբ բոլոր աշխատավոր մասսաները, դրանց թվում յեվ կանայք, առաջ կբաշվեն մասնակցելու քաղաքականությանը յեվ կյանքի շինարարությանը: Բայց կնոջն այդ շինարարության մեջ առաջ քաշելն անհամեմատ ավելի դժվար է, քան տղամարդուն, վորովհետեւ սոցիալական հին պայմանների ժառանգությունը — հին կենցաղն իր բոլոր մագիլներով ամենից ավելի ուժգնորեն խրվել է հենց կնոջ հոգեբանության մեջ:

Խորհրդային իշխանությունը կնոջ համար արել է այն ամենը՝ ինչ վոր հիմնական է, այն ամենը՝ ինչ վոր եյական է. նա միանգամայն հավասարեցրել է կնոջ իրավունքները տղամարդու իրավունքներին: Բայց ուրիշ բան է իրավունքներ ստանալ յեվ ուրիշ բան՝ հնարավորություն ունենալ այդ իրավունքներն ոգտագործելու: Կյանքի փորձերը ցույց տվին, վոր կանանց մեծամասնությունն այդ կարողությունն ու հնարավորությունը դեռ յեվս չունի: Կանանց հասարակական-քաղաքական մակարդակը բարձրացնելու համար նրանց մեջ կատարված աշխատանքի ժամանակ առանձին ուժով սկսեցին դրսեվորվել կանանց կյանքն այլանդակող հին փտած կենցաղի հետքերը: Աշխատավորուհիների յեվ Գեղջկուհիների Բաժիններում կուտակվել եյին ամեն տեսակ խնդրագրեր, վորոնցով խնդրվում եր նյութական ոժանդակություն ցույց տալ կամ մի կնոջ, վորին ամուսինը թողել եր առանց վորեվն ապրուստի յեվ յերեսխան ձեռքին, կամ մի կնոջ, վոր ձգել եր զազան ամուսնուն յեվ ուզում եր մտնել մի նոր անկախ աշխատավորական կյանք, կամ մի կնոջ, վոր ուժասպառ եր լինում ընտանեկան կյանքի բեռան տակ, կամ մի աղջկա, համարյա յերեսխայի, վորին ծնողները մարդու եյին տվել, ավելի հիշտը՝ ծախել եյին տղամարդու վրա, յեվ այլն, յեվ այլն: Աշխատավորուհիներին նյութական ոժանդակություն ցույց տալու յեվ Աշխատավորուհու ու Գեղջկուհու Բաժիններին այդ աշխատանքից թեթեւացնելու նպատակով Համամիություն Կոմ. Կուս. (բ) Անդրկ. Կենտ. Կոմիտեին կից Աշխատավորուհու ու Գեղջկուհու Բաժինը միտք եր հղացել հանրապետական Կենտկոմներին կից ստեղծելու աշխատավոր կանանց կենցաղը բարելավող կոմիտեներ: Այն ժամանակ իսկ մշակված կանոնադրության համաձայն, այդ կոմիտեների մեջ պիտի մտնեյին ներկայացուցիչներ բոլոր շահագրգիռված վարչությունների յեվ որգանների կողմից:

Առաջին անգամ 1922 թվի վերջում այդպիսի կոմիտե կազմակերպվեց Վրաստանի Կենտկոմին կից, 1923 թ. հունվարին — Ուդրբեջանի Կենտկոմին կից, իսկ մի քիչ ուշ նույն թվին — Հայաստանի Կենտկոմին կից: Թե վորքան կենսունակ են այդ կոմիտեները, կարելի չե դատել հենց թեկուզ միայն այն բանից, վոր նրանք, նույնիսկ չնայելով միջոցների բացակայության, վոչ միայն չամբեցին, այլ յեվ ավելի ու ավելի ծավալեցին իրենց

գործունեությունը, քնդարձակելով սահմանները յեւ ընդգրկելով կյանքի առաջադրած կարիքները:

Անդրկովկասյան հանրապետությունների այս կամ այն կենտրոնին կից գոյություն ունեցող յուրաքանչյուր կոմիտե առանձին հոգատարություն ցուցահանեց ամօրեւո համար այն կարիքները, վորոնք բնորոշ են տվյալ հանրապետության համար: Այսպէս, Վրաստանի կենտրոնին կից գտնվող Կոմիտեն ամենից ավելի յեռանդուն գործունեություն ցուցահանեց թիֆլիսում կուտակված գործազուրկներին ոգնելու համար, Ադրբեջանի կոմիտեն իրավաբանական ոգնություն եր ցույց տալիս թուրք կնոջը, Հայաստանի Կոմիտեն ոգնում եր խնամազուրկներին:

Աշխատավոր կանանց կենցաղը բարելավող կոմիտեների ներկայացուցիչների անդրկովկասյան առաջին խորհրդակցությունը, վոր գումարված եր Անդրկենտգործկոմի ձեռնարկներով թիւ 1925 թ. նոյեմբերի 23-ին, հնարավորություն տվաւ, թեյեւ վոչ լրիւ, կազմել կատարված աշխատանքի քնդհանուր հաշվահարդարը:

Վրաստանի կենտգործկոմին կից գտնվող Կոմիտեն կազմակերպեց «Ժամանակավոր կացարան», վորին կից կան կարուծեւի դպրոց, ջուրհականոց, գլխարկի, խաղալիքների, գորգագործական, կարկատանի յեւ ուրիշ արհեստանոցներ, ուր աշխատում ե կանանց կոլեկտիւքը. կացարանում ամսական ապրում ե միջին թվով 50—60 կին: Նույնպէս կոլեկտիւքներ են ստեղծված սպասավորություն կազմակերպելու համար հիմնարկներին կից գտնված բուֆետներում յեւ կոլեկտիւքներ տների սանդուղքները մարելու համար: Այս աշխատանքով զբաղվում ե 214 կին: Այդ կոլեկտիւքներում միջին աշխատավարձը կազմում ե 15-ից մինչեւ 28 ռուբլի: Կոմիտեն բաց ե արել կաֆե-հրուշագան հիմնարկների մեջ ծառայելու համար ուղարկել ե 200 հոգի: Հերթապահ յուրիսկոնսուլտի ոգնությունը Կոմիտեն իրավաբանական խորհուրդներ ե տալիս կնոջը: Կանանց ուղարկելով հապատասխան կազմակերպությունները, Կոմիտեն բժշկական ոգնություն ել ե ցույց տալիս նրանց: Ամեն որ Կոմիտե յեն լիսի մատչաւորով, ուր ամենից ավելի կարիք եր զգացվում, յեւ միայն 1925 թվի վերջը ծրագրվեց աշխատանք կատարելու Վրաստանի հանրապետության մյուս կենտրոններում յեւ:

Ադրբեջանի աշխատավոր կանանց կենցաղը բարելավող Կոմիտեի աշխատանքի մեջ առաջին տեղը բռնում ե իրավաբանական ոգնությունը: Բոնի ամուսնությունները, մի աղջկա տեղ ուրիշ աղջիկ մարդու տալը, փոքրահասակ աղջիկներին ամուսնացնելը, բազմակնություն—ահա Արեւիլի կնոջ կենցաղի այն ամենացավոտ կողմերը, վորոնց դեմ հարկադրված եր պայքար մղել Կոմիտեն, վորը պաշտպանների կոլեգիայի անդամների ամենուրեւ հերթապահություն եր սահմանել: Կոմիտեին կից կան արհեստանոցներ մանածի, ստվարաթղթի արկղիկների, գուլպայի յեւ այլն, ուր աշխատում են Կոմիտեին դիմող կանայք, ուրիշներն ուղարկվում են որավարձով աշխատելու (ալգեքաղի, ձկան արդյունարանները յեւ այլն), վոմանց ել ավելի մշտական աշխատանք ե տրվում (տան սպասավորություն, գրասենյակային աշխատանք, մանկավարժական գործ): Առողջապահության բնագավառում Ադրբեջանի Կոմիտեն ոգնությունը ցույց եր տալիս Առժողովկոմի հետ միասին, վորը Կոմիտեի ուղարկած կանանց իր հերթին ուղարկում եր համապատասխան հիմնարկներ բժշկվելու համար (տրախտմա, ծննդաբերական ոգնություն, արորտներ յեւ այլն): Ադրբեջանի Կոմիտե հաճախել են 1925 թվին քնդհանուր առմամբ 25,000 հոգի:

Ադրբեջանի Կոմիտեի աշխատանքը չեւ սահմանափակվում միայն Բագու քաղաքով: 1925 թվի ապրիլից Կոմիտեներ եյին կազմակերպված խոշոր կենտրոններում—Գանջայում, Ղազախում, Նուխում: Ղուբայում, Աղդաշում, Նախիջեւանի ինքնավար հանրապետության մեջ յեւ Լեռնային Ղարաբաղում, յեւ արդեն նույն տարվա նոյեմբերի վերջը Կոմիտեի այդ բաժանմունքների ոգնությունը դիմող կանանց թիւը հասնում եր 10,000-ի:

Հայաստանի կենտգործկոմին կից գործող Կոմիտեն իր աշխատանքը ծավալում եր վոչ միայն Յերեւանում, այլ յեւ հանրապետական մատչաւորով. Լենինականում, Լոռում, Նոր-Բայազետում, Դարալագյազում, Չանգեզուրում յեւ Դիլիջանում բացված եյին կարի, գուլպայի, լվացքի յեւ գորգի արհեստանոցների արտելներ: Բացի սրանից Հայաստանի Կոմիտեն աշխատանք եր վարում խնամազուրկների կենցաղը բարելավելու համար. կազմակերպված եյին խնամազուրկ յերեխաների համար մանկատներ, դպրոցներ յեւ ժող. Կրթության Բաժնի հետ միասին պրոֆտեխնիքական դասընթացներ:

Ընդհանուր առմամբ սրանք ելին այն աշխատանքները, վոր վարում ելին հանրապետական Կենտգործկոմներին կից գտնվող Կոմիտեները: Այստեղ մի բիչ կանգ առնենք այն խնդրի վրա, թե ինչ միջոցներով, ինչ ույժերով ելին կատարվում այդ աշխատանքը: Զարմանալ միայն կարելի չե, վոր՝ շատ սահմանափակ միջոցներ ունենալով, իսկ յերբեմն յեվ միջոցներից միանգամայն զուրկ լինելով հանդերձ, աշխատավոր կանանց կենցաղը բարելավող Կոմիտեները կարողացել են այդպիսի աշխատանքներ կատարել: Հայաստանի Կենտգործկոմին կից գործող Կոմիտեն սկսած 1923 թվից մինչև 1925 թվի վերջը չունեց բառիս բուն նշանակությամբ վոչ մի միջոց, վոչ մի ույժ, վոչ մի վճարովի աշխատող. ամբողջ աշխատանքը վարում եր Կենտ-Բաժինն իր ույժերով: Ադրբեջանի Կոմիտեն ուներ մի պատասխանատու աշխատավոր, վորին վճարում եր Կենտգործկոմը, յեվ ամսական 30 ռ. դիվանական ծախսերի համար: Ահա այն հիմնական (յեթե չհաշվենք 3 տարվա ընթացքում Ֆինժոդկոմից ստացած 3.000 ռուբլին) միջոցներն ու ույժերը, վորոնցով Կոմիտեն կատարել եր աշխատանքը: Վրաստանի Կենտգործկոմին կից գործող Կոմիտեն ստանում եր 450-ական ռուբլի ամսական. ուրիշ միջոցներ (չհաշվելով Կոմմունալ բանկից փոխարինարար վերցրած 3.000 ռ.) Վրաստանի Կոմիտեն չունեց:

Կա՛նգ չառնելով՝ նոր կանոնադրության իրագործման յեղա-
նակներին խնդրի վրա, մանավանդ վոր, համաձայն նույն
այդ կանոնադրության, այդ բանը յուրաքանչյուր Կոմիտեյի
կողմից կթեւադրվի առանձին հրահանգի ձեւով, մի բանի խոտը
կասնիք այդ աշխատանքի հեռանկարների մասին: Ի՞նչ պիտի
անեն առաջին հերթին Կոմիտեաները, վորպեսզի իրապէս նպաս-
տած լինեն կանանց կենցաղը բարելավելու խնդրի յուծմանը:
Ի՞նչպէս յեւ ի՞նչ ուղղությամբ պիտի վարեն նրանք իրենց
աշխատանքը, վորպեսզի մի կողմից չմոնեն զանազան վարչու-
թյունների սահմանները յեւ մյուս կողմից մարդասիրական
հաստատություն չդառնան: Կոմիտեաների առջեւ դրված խրե-
դիրների հիմքը կազմում է կանանց տնտեսական յեւ կենցա-
ղային ազատագրումն:

Կամ վերցնենք մի ուրիշ դեպք, վոր տեղի յն ունեցել հետ-
այս տարվա հունվարին։ Մի աղջիկ ապրում եր ամուսնու հետ.
ամուսինը, վարակելով նրան սիֆիլիսով, մի քանի ամսից հետո
վռնդել եր հղի դրության մեջ։ Դատարանը վճռեց պարտավո-
րեցնել ամուսնուն վնասելու կնոջը այն մի քանի ամսվա համար,
վորոնց ընթացքում կինը ծառայել է նրան, վորովհետեմ աղջիկը,
էբրեմ Զագաում չգրանցված կին, ուրիշ իրավունքներ չունի-
նք։ Ում դիմի այդ աղջիկը։ Խնչ միջոցներ ունի նա բժշկվելու հա-
մար իր հիվանդությունից։ Խնչպես պիտի մեծացնի, կրթի իր
ապագա յերեխային։ Խնչ կարող է անել առաջինի կամ
յերկրորդի դրության մեջ ընկնող կանանցից յուրաքանչյու-
րը։ Վո՞րքան ժամանակ պիտի թափառեն նրանք գործ զրա-
նելու համար։ Ո՞վ պիտի ոգնության հասնի նրանց այդպիսի
դեպքերում։ Պարզ բան է, — ոգնության պիտի հասնեն աշխատու-

փորձենք ասի Կոմիտեները, փորձեց շուրջը խմբվում են հարյուրավոր այդպիսի կանայք: Կոմիտեները պետք է նրանց ցույց տան իրավաբանական ոգնություն, հիվանդներին յեւ ծննդականներին ուղարկեն Առժողովոյ հիմնարկները, ուր նրանց ցույց կտրվի համապատասխան ոգնություն: Կոմիտեները իրենց շուրջը խմբվող կանացից պետք է ստեղծեն կողակտիվներ յեւ արտեղներ, պետք է ստեղծեն նրանց համար արհեստանոցներ, պետք է գործի դնեն նրանց: Չարիքներից մեկը, փորձնք արգելք են լինում կնոջն առաջ գնալու, այդ նրա աշխատանքի ցածր փորձին է: Կոմիտեյի ամենից ավելի ելական խնդիրը պիտի լինի Աշխատակամատի, Պրոֆեսորներդի, Լուսավորչական ուղղանների հետ միասին ստեղծել դասընթացներ պատրաստելու յեւ վերապատրաստելու կնոջը նրա աշխատանքի փորակը բարձրացնելու համար:

Կենցաղի բնագավառում Կոմիտեները անագին գործ ունեն կատարելու:

Վերջենք տանը, բնտանիքի մեջ, թե նրանից դուրս աշխատող կնոջը,—թե մեկ, թե մյուս դեպքում նրա կյանքի պայմանները մի ամբողջ հեղափոխություն են պահանջում: Կարո՞ղ է արդյոք կինը քայլել տղամարդու հետ հավասար գծով, յերբ մտահոգությունը խոհանոցի, յերեխայի պարուրների, առհասարակ տնտեսության մասին ամբողջովին ծանրացած է նրա վրա, յսխրով նրա թե ուշժերը, թե ժամանակը, թե սերն ու բնդունակությունը յուրացնելու այն նորը, փոր աշխատա տիրաբար ներս է խուժում կյանքը:—Վոյ, չի կարող: Ուրեմն ի՞նչ միջոց կա այս դրությունից յեւնելու: Միջոցն այն է, փոր կնոջը պետք է ազատել այդ աշխատանքներից: Յեւ այս բնագավառում Կոմիտեները կարող են խոշոր դեր խաղալ, նպաստելով կազմակերպելու հասարակական հաշարաններ, լվացքարաններ, մսուրներ յեւ այլն:

Կոմիտեների այսպիսի աշխատանքը կարո՞ղ է արդյոք նպաստել, փոր կանայք առաջ քաշվեն սոցիալիստական շինարարության: Դրանով կբարելավվի՞ արդյոք նրանց տնտեսական յեւ կենցաղային վիճակը: Այդ բանը նախապայման կրտեղծի՞ արդյոք նրանց հասարակական-քաղաքական աշխատանքի քաշելու համար: Ի հարկե, այո: Յեւ բանի փոր այդ այդպիսի է, ապա աշխատավոր կանանց կենցաղը բարելավող

Կոմիտեները կոզնեն կյանքի մեջ մարմին դարձնելու Վ. Լ. Լեւինի ավանդներից մեկը, այն է՝ «Գլխավորը, հիմնականը բոլշևիզմի յեւ ռուսական Հոկտեմբերյան հեղափոխության մեջ այն է, փոր պետք է քաղաքականության մեջ քաշել հենց նրանց, փորնք ամենից ավելի ենթված են յեղել կապիտալիզմի ժամանակ»:

Մ. Շիուկովա-Կալուժնայա

ԱԼԻ-ԲԱՅՐԱՄՈՎԻ ԱՆՎԱՆ ԱԿՈՒՄԲԸ ԱԴՐԲԵՋԱՆՈՒՄ

Անդրկովկասի Կինբաժինների աշխատանքների մեջ ակումբը ներկայանում է իբրեւ զլխավոր ձեւ յեւ մեթոդ թրքուհիների յեւ յետամնաց կանանց մասսաների մեջ աշխատանք տանելու տեսակետից:

Ակումբը — դա կոմմունիստական դաստիարակութեան ոգախն է:

Յերբ ձեւակերպւում էր ակումբի խնդիրը, նա պարզ յեւ վորոշակի բղխում էր տեղական կենցաղային պայմաններից, յեւ Կինբաժինը նրան այսպես էր մոտենում. «Ակումբ-կոմմունայի միջոցով ոգնել թուրք կնոջը հասկանալու, թե ինչ է կոմմունիզմը: Մշակել միանգամայն գիտակից աշխատավորների յեւ պայքարողների խումբ թուրք կանանց միջից»:

Ակումբը պետք է իրենից ներկայացնի յուրատեսակ լաբորատորիա — աշխատանքները կանոնավոր տանելու յեւ կազմակերպելու տեղ: «Այդտեղ թուրք կնոջը կազմակերպելու միջոցով, ուսումնասիրելով նրա հոգեբանութունը, գործադրելով այս կամ այն անհրաժեշտ փորձերը, ոգնել նրան գտնելու ուղիղ ձեւերն ու մեթոդները Արեւելքի խորհրդային կանանց մեջ աշխատանքներ տանելու միջոցները»:

Թե ինչպես են այս խնդիրները կիրառվել կյանքում, այս բանի որինակ կարող է ծառայել Բագվի թուրք-բանվորուհիների կենտրոնական «Ալի-Բայրամովի» անվան ակումբը:

Ալի-Բայրամովի ակումբը կազմակերպվել է 1920 թ.: Նրա պատմութունը — դա այն է, թե ինչպես դանդաղ կերպով թուրք կինը խորհրդային իշխանութեան կենարար արեւի տակ աստիճանաբար վերածնվեց, դառնալով խորհրդային պետութեան հավասարազոր անդամ:

Ալի-Բայրամովի ակումբի կազմակերպման բուլեյին խորհրդային իշխանութունը Ադրբեջանում իր առաջին քայլերն էր անում: Թուրք կանանց մասսան դեռ յեւ նրա անմիջական ազդեցութեան տակ չէր գտնվում:

Թուրք կինը իր յերկրի դաժան սովորութիւններին կպած, հին կենցաղի մնացորդների կրոնական նախապաշարումներով ու տգիտութեան ցանցով պատած, դեռ դուրս չեկած միջնադարյան բռնութեան ճնշում-հալածանքից, պահանջում էր, վոր իրեն այլ կերպ մոտենան, հաշվի առնեն իր նվաճումները, իբրեւ հասարակական աշխատավորուհու:

Այդ ալ կերպ մոտեցումը արտահայտվեց նրանով, վոր կազմակերպվեցին ընդհանրապես կանանց ակումբներ յեւ մասնավորապես Ալի-Բայրամովի ակումբը:

Ալի-Բայրամովի ակումբի կազմակերպման միջոցին նրա շուրջը համախմբվեց թուրք կանանց մի փոքրիկ խմբակ: Նրա առաջին քայլերը զերծ չէին սխալներից, վորոնք բղխում էին միջավայրի կյանքի պայմաններից, վորպիսիք են — գործի նոր լինելը, աշխատանքի ընդհանուր պլանի բացակայութիւնը, Բագվի Կինբաժնի թերի ղեկավարութիւնը, վորին նա յենթարկվում էր, յեւ վոչ ցանկալի ելեմենտների մասնակցութիւնը: (Մասնակցում էին բուրժուազան յեւ մեջանական շրջաններից թուրք կանայք):

1921 թվի փետրվարի 20-ին Ադրբեջանի Կոմկուսի (բ) Կենտրոնական Կոմիտեի Կազմակերպիչ Բյուրոյի վորոշմամբ թուրք-աշխատավորուհիների Կենտրոնական ակումբն անցնում է Կենտրոնական մարմնի (XV) հսկողութեանը «ստեղծելու նրանից որինակելի ակումբ շրջանների յեւ գավառների համար»:

Այս մոմենտից ել սկսվում է նրա անշեղ աճումը: Ակումբին հատկացվում է համապատասխան շէնք (մեծ տուն, վորը յենթարկվում է հիմնական բարենորոգման): Ակումբը մաքրվում է բուրժուական ելեմենտներից, թողնելով հիմնական կորիզը 70 հոգի թուրք աշխատավորուհիներից յեւ չքավոր կանանցից, վորոնք սկսում են սիստեմատիք աշխատանք: Չնայելով, վոր քանակով փոքրանում է ակումբի կազմը, բայց վորակով բարձրանում է:

Ակումբը գծում է իր աշխատանքի հիմնական պլանը յեւ կազմակերպում հետեւյալ սեկցիաները. — կուլտուր-կրթական, առողջապահական, արտադրողական:

1922 թվի սկզբին Կենտրոնական ակումբին կից արդեն կային կարուծելի արհեստանոց 25 հոգու համար (վորոնք հանդիսանում էին իբրեւ լավ ազդեցատուներ թրքուհիներին ղեպի ակումբ գրավելու գործում), ճաշարան, մանկապարտեզ, 3 հաս

գրագիտական դպրոց ուր 200 թրքունի գրագիտություն եյին սովորում, մի հատ բարձր տիպի դպրոց, ուր սովորում եյին 12 թրքունի, բաղգրագիտական միամսյա կուրսեր—սովորում եյին 18 թրքունի, գրադարան-ընթերցարան, դրամ-խմբակ 10 հոգով յեւ ալլին:

Չնայելով աշխատանքի բնդհատումներին յեւ ժամանակավոր թուլացմանը, Ալի-Բայրամովի ակումբի անունն ու ազդեցությունը վորպես թուրք կնոջ տնտեսական յեւ կուլտուրական ազատագրման կենտրոնի—շարունակվում է:

Ակումբը կրկին անում է բանակով. նրա անդամների թիվը հասնում է 400-ի: Աշխատանքներն ընդլայնվում են. կարուծեմի արհեստանոցում 50 հոգի յեն աշխատում, կազմակերպվում է ցուցադրական ջութականոց 15 հոգու համար, հիմնվում է մանկական մսուր 15 հոգու համար, բժշկական ոգնություն կայան մայրերի յեւ յերեխաների համար, պարի ստուդիա, տեղեկատու բյուրո:

Ակումբի անդամների հավաքությունները, լրագրի յեւ գրքերի ընթերցումն ու բացատրությունները դառնում են սիստեմատիկ աշխատանք:

Կենտրոնական մարմինը (XII) մշակում է ակումբի կանոնադրությունը, ուր կյանքի գործնական պահանջների համեմատ մտցվում են վորոշ փոփոխություններ: Այս կանոնադրության համաձայն ակումբի գլուխ է կանգնում վարչությունը, վոր բնտրվում է անդամների ընդհանուր ժողովում: Ակումբի ընթացիկ աշխատանքները վարելը հանձնարարվում է վարչության պրեզիդիումին, վորի մեջ մտնում է յեւ ակումբի վարիչը: Ակումբի աշխատանքը բաժանվում է հետևյալ սեկցիաների մեջ. կուլտուր-կրթական, արտադրողական, բժշկա-դատախարակական, գեղարվեստական:

Այսպիսի կազմակերպչական կառուցվածքով ակումբը լայն հիմքերի վրա յե դնում իր աշխատանքները, դառնալով թրքունիների ազատագրման կենտրոնը: Նա ոգնում է թուրք կնոջը դուրս գալու իր բնտանեկան խեղդող միջավայրի ճնշումից յեւ մասնակցելու հասարակական-տնտեսական կյանքին:

Լենինի խոսքն այն մասին, թե կինը տղամարդու հետ միասին պետք է հավասարապես մասնակից լինի արտադրողական ընդհանուր աշխատանքին, Կինբաժնի առաջ անհրաժեշտ խնդիր է գնում կնոջը բաշխ արտադրողական աշխատանքի:

Ոսկայնի¹ նշան այդ իրականացնել, յերբ կնոջ աշխատանքի վորակը քստ ցածր է, յերբ զոյություն ունեն մի շարք նախապաշարմունքներ, վորոնցով շրջապատված է թուրք կինը:

Կենցաղը, անկրթությունը, տղամարդուց տնտեսապես կախված լինելը նրա առաջ պատնեշներ են կանգնեցնում, վոր միայն յերբ նա ցանկանում է մանկ արտադրող աշխատանքի մեջ, այլ յեւ ամենափոքրիկ ցանկությունը—այն է՝ լայնացնել իր մտահայեցողությունը, ազատագրվել բնտանիքի խնամակալությունից, այդ նույն բնտանիքում առաջ է բերում մի ամբողջ հեղափոխություն:

Այս խոչընդոտների դեմ կռվելու համար, Ալի-Բայրամովի ակումբը հանդես է բերում իր խմբակները, դպրոցները, արհեստանոցները:

1923 թվի հուլիսին ակումբին կից բացվում է պրոֆեսիոնիքական դպրոցը սկզբում 3 տարվա կուրսով յեւ 5 բաժանմունքով—կար ու ձեմի, մանրարվեստի, գեղեցիկ ձեռագործի, կոշիկակարի, կազմարարության յեւ ջութակի: Դպրոցում սովորում են 63 աշակերտուհի: Նույն թվի հոկտեմբերին բացվեցին մանկաբարձական կուրսեր 40 թրքունու համար:

Ակումբի արհեստանոցները թրքունուն ընդունում են աշխատանքի չափազանց ցածր վորակով յեւ ծառայում են նրա համար վորպես դպրոց, ուր նա պատրաստվում է արտադրող աշխատանքի, հետագայում լծվելու զանազան խորհրդային յեւ կուսակցական աշխատանքների: Ակումբի անդամ աշխատավորուհիներից առաջարկվում են վարչության անդամության յեւ այլ պատասխանատու պաշտոնների համար:

1924 թվին ակումբը 19 աշխատավորուհու ուղարկել է զազան հիմնարկներ աշխատելու: 104 հոգի ուղարկված են զանազան ձեռնարկություններ, 2 հոգի պատասխանատու աշխատանքի, վորոնցից մեկը Բ. Կ., մյուսը Կ. Կ. գեղեկուհիների մեջ աշխատանք տանելու բաժինը, վորպես հրահանգիչներ: Ալի-Բայրամովի ակումբի կուրսերից յեւ դպրոցներից ակումբի անդամներն անցնում են բանվակները յեւ խորկուղապրոցները:

1924-25 թ. նա ուղիղ համբա յե բռնում, իր ազդեցությունը տարածելով մասսայորեն անող թրքունիների վրա: Նրա աշխատանքի նշանակությունը դառնում է Անդրկովկասի համար ցուցադրական:

Յեթե վերցնենք ակումբի ներկա դրությունը (փետրվար

1926 թ.), նա իրենից ներկայացնում է արտադրողական՝ չեմ կուտուրական սկզբնավորութունների մի հսկայական մեքմին: Մի ժամանակ, 1921 թվին, Ալի-Բայրամովի ակումբը, վոր ուներ բնդամներ 70 անդամ, այժմ, 26 թվի փետրվարին ունի 1.300 անդամ:

Ակումբի արտադրողական սեկցիան աճում է արհեստանոցներով չեմ կուտսերով: 1924 թվի ապրիլին պրոֆդպրոցներում չեմ մանկաբարձական տեխնիկումներում, պրոֆտեխնիքական կրթությամբ կային 103 թրքունի: Ներկայիս պրոֆդրոցում, մանկաբարձական տեխնիկումում, մեքենագիրների կուրսերում, գրաշարանոցում, հեռախոսողների չեմ հեռագրողների կուրսերում սովորում են 315 թրքունի: (Մանկաբարձական տեխնիկումում, վորին կից բացված է ձրի հանրակացարան գավառներից չեկող թրքունիների համար, սովորում են 169 կին):

Բարձր տիպի գրագիտական դպրոցներում, հանրակրթական կուրսերում, ակումբին կից բանֆակում սովորում են 265 թրքունի: Քաղցրագիտական դպրոցում—99 հոգի:

Վեց խմբակներում—յերաժշտական, խմբական յերգեցողության, պարի, դրամատիքական, բանթղթակցային, ֆիզկուլտուրայի—260 մարդ: Ամիսը 2 անգամ կազմակերպվում են ներկայացումներ չեմ համերգներ: Սրանց համար շները միանգամայն հարմարեցված է. դահլիճն ու բեմը մեծ են: Հաճախ կարդացվում են զեկուցումներ չեմ դասախոսություններ: Հրատարակվում է պատի թերթ:

Բժշկա-դաստիարակչական ասպարեզում չեմ կնոջ կենցաղի բարելավման բնագավառում արված է հետեվյալը. բանվորուհիների յերեխաների համար ակումբին կից հիմնված են մսուրներ յերեք խոշոր արեվոտ սենյակում, ուր այժմ տեղավորված են 50 յերեխա, մինչեմ 5 տարեկան հասակ ունեցողներ: Նրանց տրվում է հաշ, լվացվում է սպիտակեղներ չեմ նրանց համար կարում են հագուստ: Շնորհիվ այսպիսի խնամքին, վոր ցույց է տրվում յերեխաներին, մայրը հոգսից ազատված, հնարավորություն է ստանում սովորելու: Նույն տեղում բացված է ամբույատորիա-հիվանդանոց, մշտական բժշկով չեմ գթության բույրերով, վորոնք ամեն ամիս ընդունում են 300 հիվանդ: Գավառներից յեկողների համար շինված է «Գեղջկուհու սենյակ»:

Գործում են բավական մեծ գրադարանը (թուրքերեն լեզ-

վով), դահլիճ-ընթերցարանը չեմ զանազան անկյուններ—Լենինի չեմ մայր-մանկախնամ: Ակումբին կից կա կուսբջիջ: (Ակումբի անդամների կազմի մեջ կան 63 կուսակցության անդամ չեմ թեկնածու Ադրբ. Կոմ. Կուս. (բ):

Խոշոր աշխատանք է տարվում պատանիներին կազմակերպելու բնագավառում: Պատանիների սեկցիան բաղկացած է 400 աղջկանից, պիոներ-խումբը—90 չեմ կոմյերիտականները—125 հոգուց:

Հանրակրթական նպատակով չեմ արտադրությանը ծանոթանալու համար, պարբերաբար երեկուրսիաներ են տեղի ունենում դեպի Միության այլ բաղարների ձեռնարկներն ու պրոմիսլաները: Մի բանի երեկուրսիա չե կազմակերպված դեպի Մոսկվա, Բորժոմ չեմ Վոլգայի վրայով...

Այս բոլոր թվերը վկայում են այն խոշոր, հարվածային աշխատանքի մասին, վոր տարվում է Ալի-Բայրամովի ակումբի կողմից չեմ վորը խոշոր նշանակություն ունի վոջ միայն Ադրբեջանի, այլ չեմ ամբողջ Անդրկովկասի համար:

Ադրբեջանի գավառական ակումբների հետ ունեցած բավականաչափ հարթված կապի շնորհիվ (ակումբի վարիչի գավառները շրջագայելը, ուր նա ծանոթանում է ակմբային աշխատանքների կանոնավորման հետ տեղերում, փորձերի փոխանակությամբ չեմ այլն), նրա արտադրական խնդիրների ուժեղացումով չեմ լայնացումով ակումբի նշանակությունը Անդրկովկասի համար, վորպես ակմբային աշխատանքի ցուցադրական կենտրոնի, դառնում է անչափ նշանակալից:

Նրա նշանակությունը թրքական կին մասսայի համար պարզ է: Թուրք կնոջ համար նա կուլտուրական չեմ արտադրողական կյանքի ոջախն է: Ակումբի միջոցով կազմակերպվելով աշխատանքի արտեղների մեջ, պրոֆդպրոցներում, կուրսերում, նա բարձրացնում է իր վորակը, իր կուլտուրական չեմ քաղաքական մակարդակը, կաջում է նոր կենցաղի համար մղվող պայքարին, չեմ գործնականում ծանոթանալով խորհրդային շինարարության հիմունքների հետ, ստանում է բոլոր անհրաժեշտ սովորությունները այդ շինարարությանը մասնակցելու համար:

Ալի-Բայրամովի ակումբը վերակոչվում է «Աշխատանքի պալատ»:

Դանդաղ, բար բարի վրա դրվելով կառուցվել է այդ ազագրված թուրք կնոջ պալատը: Ապագայում նրան վիճակված է

խաղալու ավելի մեծ դեր, ի նկատի առնելով այն տարերային ծագումը դեպի լուսավորությունն ու կազմակերպությունը, վորպիսին նկատվում է այժմ թուրք կնոջ մեջ:

Մի շարք պատվիրակություններ, վորոնք վերջին ժամանակներս այցելեցին Այի-Ֆայրամուլի ակումբը, իրենց հետ տարան անջնջելի տպավորություններ այն հսկայական առաջադիմության, վոր արված է խորհրդային իշխանության կողմից կնոջ դրությունը բարելավելու գործում: Շրջելով ամբողջ Միությունը, Ադրբեջանում Այի-Ֆայրամուլի ակումբի աշխատանքները դիտելով, նրանք համոզվում էին ընդհանուր-գյուղացիական իշխանության ուժի մեջ, վորը կարողացավ անշլաժներից ե"ն անշլաժ թուրք կնոջը դուրս կորզել ընտանիքից, դնել դազգահի աշխատանքի, հեռախոսի, հեռագրի մոտ, բաց անել նրա առաջ գիրքը յեվ դրա հետ միասին հասարակական գործունեություն լայն դաշտը:

Ա. Կ.

**ԱՇԽԱՏԱՎՈՐՈՒՀԻՆԵՐԻ ՅԵՎ ԳԵՂՋԿՈՒՀԻՆԵՐԻ ԲԱԺԻՆ-
ՆԵՐԻ ԱՇԽԱՏԱՆԳՆԵՐԻ ՄԻ ԳՕՆԻ ՄՈՄԵՆՏՆԵՐԸ
ԱՆԴՐԱՎԿԱՍՈՒՄ 1925 ԹՎԻՆ**

Անցած տարի մեր հանրապետություններում կանանց մեջ կատարված աշխատանքի հիմնական մոմենտները հետևյալներն էին. կին-բնակչությունն քնդգրկված էր ավելի լայն կերպով քան առաջ, կինբաժինների ազդեցության շրջանակի մեջ էին բաշված գեղջկուհիները, քնդարձակված էր աշխատավորուհիների յեվ գեղջկուհիների մասնակցությունը խորհուրդների, Գործկոմների, կոոպերատիվային, պրոֆեսիոնալ յեվ ուրիշ կազմակերպությունների մեջ, նմանապես յեվ աշխատանք էր սկսված կանանց ակտիվին մշտապես հրահանգելու համար:

Տեսնենք, թե ԱՄՖՈՀ կին-բնակչության ակտիվն ինչպիսի թվական կազմ ուներ 1925 թվին, ինչ էր նրա մասնակցությունը մեր կուսակցական, խորհրդային յեվ հասարակական կազմակերպությունների մեջ, յեվ համեմատենք այդ նախորդ 1924 թվականի նույնպիսի տվյալների հետ:

ՊԱՏՎԻՐԱԿԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

1924 թվին Անգրկովկասում պատվիրակուհիների թիվն էր 4.862 հոգի*): դրանցից Վրաստանում—2.200, Ադրբեջանում—2.048, Հայաստանում—614 հոգի: Իսկ 1925 թվին պատվիրակուհիների թիվն անց ավելի քան յերկու անգամ—10.971 հոգի, վորոնք ըստ հանրապետությունների բաժանվում են հետևյալ կերպով. Վրաստանում—5,015, Ադրբեջանում—2.997, Հայաստանում—2.952:

Յուրաքանչյուր հանրապետության մեջ պատվիրակուհիների կազմի մեջ քնիկ բնակչությունը կազմում է 38,1 տոկոսից մինչև 90 տոկոս այսպես. վրացուհիներ Վրաստանում—2.994

*) Բոլոր թվական տվյալները վերցված են Հանրապետական Աշխ. յեվ Դեղձկ. Բաժինների տեղեկագրերից:

կամ 60,5 տոկոս, թրքուհիներ Ադրբեջանում—1.145 կամ 38,1 տոկոս, հայուհիներ Հայաստանում—2.834 կամ 95,7 տոկոս. Հայաստանի բնիկ բնակչությունից պատվիրակուհիների մեծ տոկոսը բացատրվում է Հայաստանի բնակչության միատարր կազմով:

Մեր հանրապետությունների պատվիրակուհիների մեծամասնությունը կազմում են գեղջկուհիները—6.109 հոգի ԱՍՖՆ հանրապետության մեջ կամ 55,7 տոկոս (գեղջկուհի պատվիրակուհիների թիվն է Հայաստանում 2.304 հոգի կամ ամբողջ կազմի 77,8 տոկոս, Վրաստանում—2.570 կամ 51,3 տոկոս, Ադրբեջանում—1.235 կամ 79,9 տոկոս). այնուհետև՝ գալիս են բանվորների կանայք յեվ սեայիս սեհետուհիները—1.990 ԱՍՖՆ հանրապետության մեջ կամ ամբողջ կազմի 18,1 տոկոս (Ադրբեջանում—689 կամ 22,8 տոկոս, Վրաստանում—1.034 կամ 20,7 տոկոս, Հայաստանում բոլորովին բից—267 կամ 9 տոկոս). հետեվյալ տեղը բռնում են պատվիրակուհիները բանվորուհիներին—1.621 ԱՍՖՆ Հանրապետության մեջ կամ 14,8 տոկոս. ամենից շատ բանվորուհիներ ընդգրկված են Ադրբեջանում—18,3 տոկոս կամ 560 հոգի. Վրաստանում պատվիրակուհիների ամբողջ կազմի մեջ բանվորուհիների թիվն է 802 հոգի կամ 16 տոկոս, իսկ Հայաստանում—259 հոգի կամ 8,9 տոկոս:

Պատվիրակուհիների կազմի մեջ իրենց քանակով չորրորդ տեղը բռնում են ծառայողուհիները. ԱՍՖՆ հանրապետության մեջ նրանց թիվն է 1.172 հոգի կամ պատվիրակուհիների ամբողջ կազմի 10,7 տոկոս (Ադրբեջանում—513 կամ 18 տոկոս, Վրաստանում—536 կամ 10,6 տոկոս, Հայաստանում—123 կամ 4,1 տոկոս):

Ըստ հասակի պատվիրակուհիների մեծամասնությունը մինչև 30 տարեկան են. նրանց թիվն է 6.950 հոգի կամ 63,3 տոկոս ԱՍՖՆ հանրապետության մեջ:

Պատվիրակային ժողովների աշխատանքի սկզբում անցած տարի մենք ունեյինք բավական մեծ քանակությամբ անգրագետներ—4.518 հոգի կամ 41,2 տոկոս:

Դժբաղդաբար այս բուսեյին մենք դեռ յեվ տեղեկություններ չունենք, թե քանի պատվիրակուհի յե գրագետ դարձել անցած տարի:

Մի անհրաժեշտ տեղեկություն յեվա. պատվիրակուհիների

հնշող մեծամասնությունը անկուսակցականներ են—9.971 հոգի կամ 90,9 տոկոս:

Պատվիրակուհիների մեծ մասը ընտանիքավոր են յեվ իրենց խնամքի տակ պահում են վորեվն մերձավորի:

Այս եր մեր պատվիրակային ժողովների կազմն անցյալ տարի:

Յեթե համեմատենք պատ. ժողովների 1925 թվի աշխատանքը նախկին ժամանակների հետ, չենք կարող չնկատել մեր նվաճումներն այդ թվականին, այն է. անցած տարի պատ. ժողովներով ընդգրկել էին կրկնակի բանակով կիս-աշխատավոր բնակչությունը, մեկ էին գյուղական բնակչության խորքերը, գյուղական ուսուցչությունը լայն կերպով աջակցության յեկավ մեզ պատվիրակուհիների մեջ աշխատանք վարելիս:

Այնուամենայնիվ չպետք է աչքներս փակենք մեզնում այս աշխատանքի մեջ դեռ յեվ յեղած պակասությունների վրա, վորոնք պետք է վերացվեն ամենամոտիկ ժամանակում: Այդ պակասությունները հետեվյալներն են. ի նկատի ունենալով ավելի ու ավելի մեծ քանակությամբ աշխատավորուհիների ընդգրկումը, չպետք է լայն տարածել պատ. ժողովների ցանցը, այլ պետք է կազմակերպել նրանց միայն այն կետերում, ուր նրանց համար ապահովված է կուսակցական դեկադությունը. պատվիրակային ժողովները չդարձնել ուսուցման դպրոց, կապել նրանց պատվիրակուհու գործնական աշխատանքի հետ, պատվիրակային ժողովների աշխատանքը կապել պատվիրակուհու գործնական կարիքների յեվ շահերի հետ. աջողեցնել, վոր պատ. ժողովները զառնան կյանքի գպրոց, կոմունիզմի գպրոց:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆԻ

Ավելի ամուր վշտով, քան առաջ, Անդրկովկասի աշխատավորն անցյալ 1925 թվին մտավ Խորհուրդներն ու Գործկոմները:

ԱՍՖՆՀ գյուղխորհուրդների 75.173 անդամների թվում կար 4.738 կիս, վորը կազմում է միջին թվով 6,3 տոկոս:

Ըստ հանրապետությունների բաշխումը հետեվյալն էր. Վրաստանի գյուղխորհուրդներում ընդամենը կար 16.657 հոգի, դրանց թվում կանայք 1.349 կամ 8,1 տոկոս, Հայաստանի գյուղխորհուրդներում ընդամենը կար 13.776, վորոնց թվում

կանայք 910 կամ 6,61 տոկոս, Ադրբեջանի գյուղխորհուրդների 44.740 անդամների մեջ կանանց թիվն էր 2.479 կամ 5,6 տոկոս:

Կան մի քանի դեպքեր, յերբ գեղջկուհին ընտրվել է գյուղխորհրդի նախագահ (որինակ, Ադրբեջանում 7):

Գործկոմների մեջ կնոջ մասնակցությունն արդեն իջնում է: Միջին թվով ԱՍՖՆ հանրապետությունների մեջ թեմիական, զավառակային յեվ դայրա-գործկոմների 2.966 անդամներից կանանց թիվը ընդամենը 114 է կամ 3,8 տոկոս. կանայք ավելի շատ տոկոսով մասնակցում են Ադրբեջանում, ուր դայրա-գործկոմների 1.263 անդամների մեջ կանանց թիվն է 82 կամ 6,5 տոկոս, Հայաստանում զավառակային գործկոմների 247 անդամների մեջ կանանց թիվը հասնում է 10-ի կամ 4,01 տոկոսի, Վրաստանում թեմխորհուրդների 1.456 անդամների վրա զալիս է 22 կին կամ 1,5 տոկոս:

Անդրկովկասյան բոլոր ՍՆ հանրապետությունների գավառական գործկոմների 1.242 անդամների ընդհանուր թվի մեջ կանայք 77 հոգի յեն կամ 6,2 տոկոս:

Գավառական գործկոմների մեջ ամենից շատ կին-անդամներ կան Ադրբեջանում. այնտեղ բոլոր 568 անդամների մեջ կանանց թիվն է 44 կամ 7,7 տոկոս, Վրաստանում 503 անդամից 25-ը կին է, որը կազմում է 5 տոկոս, Հայաստանում 171 անդամների թվում կանայք կան 8 հոգի կամ 4,7 տոկոս:

Յնթե ուշադրությունը դիտենք այդ թվերը, կտեսնենք, վոր գործկոմների մեջ գեղջկուհին ամենից ավելի բաշված է Ադրբեջանում յեվ ամենից քիչ Վրաստանում, յեվ ընդհակառակը գյուղխորհուրդների մեջ գեղջկուհին ամենից ավելի բաշված է Վրաստանում յեվ ամենից քիչ Ադրբեջանում:

Քաղաքային խորհուրդների մեջ կանանց մասնակցությունն այսպես է. Վրաստանում—274 հոգի կամ ամբողջ քանակի 13 տոկոսը, Հայաստանում—56, Ադրբեջանում—132:

Կենսագործկոմներում. Վրաստանում 163 անդամից կին 8 հոգի կամ 5 տոկոս, Ադրբեջանում 160 անդամից կին 7 կամ 4,3 տոկոս, Հայաստանում 90 անդամից կին 3 կամ 3,3 տոկոս:

Անգրկենսագործկոմում 210 անդամներից կանանց թիվն է 4 կամ 1,9 տոկոս:

Կանանց թիվը խորհուրդներում 1923 թվին աճել է 1924 թվի հանդեպ ավելի քան յերկու անգամ: Բայց պետք է ասել,

վոր խորհուրդների մեջ բաշվելուց հետո մեր աշխատավորուհին թողնված էր ինքն իրեն:

Խորհրդային որգանների կին-անդամները ամենաբազմազան վերաբերմունք ունեն դեպի իրենց պարտականությունները. կան գործույթ յեվ գյուղում հարգված կանայք խորհրդի նախագահի պաշտոնում յեվ դրանց դիմաց կան ամենաանտարբեր յեվ վոչ մի հեղինակություն չվայելողներ. կան խորհրդի ամենաակտիվ կին-անդամներ, վորոնք ջերմորեն մասնակցում են վոռոգման, ժողովրդական կրթության, առողջապահության, հողային յեվ այլ խնդիրների լուծմանը, յեվ դրանց դիմաց կան գյուղխորհուրդների անդամ այնպիսի կանայք էլ, վորոնք վոչ մի անգամ չեն գնացել գյուղխորհրդի նիստին, վորովհետեւ չեն ել իմացել, թե իրենք խորհրդի անդամ են:

Մեր գյուղերում յեղել են յեվ այնպիսի դեպքեր, յերբ գործկոմի նիստերին հրավիրվել են բոլոր անդամները, բացի կանանցից, վորովհետեւ «վողջ մեկ է, նրանց մասնակցությունից վոչ մի ոգուտ չկա»:

Ինչո՞վ բացատրենք կնոջ անտարբեր վերաբերմունքը դեպի իր պարտականությունները յեվ ո՞ւմ մեղադրենք այս բանում:

Այս բանը բացատրվում է, ի հարկե, նրանով, վոր կանանց ննշող մեծամասնությունը բավարար չափով չի հասկանում իր առջեւ դրված խնդիրների նշանակությունը:

Բավական չե առաջ բաշել գեղջկուհուն, վորն առաջին անգամն է հաղորդակից լինում հասարակական աշխատանքին, յեվ թողնել նրան իր դեռ յեվս թույլ ույժերին: Պետք է ստեղծել նրա համար համապատասխան պայմաններ, շրջապատել նրան վստահության մթնոլորտով, պետք է դեռ յեվս սովորեցնել նրան, թե ինչպես պիտի գործել:

Մեր Կինբաժիններն արդեն ձեռնարկել են այդ գործին. Ադրբեջանում գումարվում են գյուղխորհուրդների կին-անդամների նախնական ժողովներ նախապատրաստելու նրանց խորհուրդների նիստերի որակարգի խնդիրների վերաբերմամբ: Բոլոր հանրապետություններում այս տարվա աշնանը գումարված ելին մեր հասարակական կյանքի բաշված կանանց կոնֆերենցիաներ, բայց այս բանում Կինբաժինը մենակ բավական չե:

Խորացնել աշխատանքը մեր խորհրդային ակտիվի հետ՝ մեր խորհրդային որգանների գործն է Աշխատավորուհիների յեվ Գեղջկուհիների Բաժնի հետ միատեղ:

Նույնը պետք է ասել յեվ գյուղական փոխադարձ ոգնության կոմիտեների կին-անդամների մասին, վորոնց թիվը ԱՍՖՆՀ մեջ 1925 թվին 1.690 հոգի յեր, զանազան ընկերությունների, ինչպես «Կորչի անգրագիտությունը», «Յերեխանց բարեկամները», կին-անդամների մասին, վորոնք հազարների յեն հասնում։ Հասարակական ակտիվ աշխատանքի համար զարթնած կանանց պետք է ղեկավարել։

Ճիշտ չէ այս գործը դնել միմիայն մեր Կինբաժինների ուսերի վրա, վորովհետեւ կանանց կուլտուրական մակարդակը արագորեն բարձրացնելու գործում շահագրգռված է ամբողջ Խորհրդային պետությունը։

ԱԿՈՒՄԲՆԵՐԸ ՅԵՎ ԱՆԿՅՈՒՆՆԵՐԸ

Հետզհետե աճում է այն ոջախների թիվը, վորոնց շուրջը մեր Կինբաժինները ծավալում են իրենց աշխատանքը կանանց կուլտուրական մակարդակը բարձրացնելու համար։

Յեթե պրոֆմիության մեջ կազմակերպված մեր բանվորուհին ընկեր բանվորի հետ միատեղ բարձրացնում է իր կուլտուրական մակարդակը միյեվնույն շրջանում, միյեվնույն ակումբում յեվ այլն, ապա մեր գեղջկուհին, մանավանդ թրքուհին, այն ել հենց նոր արտադրության մեջ քաշված բանվորուհի թրքուհին, դեռ յեվ չի վստահանում ծավալել իր ույժերը տղամարդու հետ ընդհանուր պարագաներում։ Այստեղից ահա անհրաժեշտություն է ծագում ստեղծելու կանանց առանձին ակումբներ յեվ գեղջկուհիների ակումբներ։

Անդրկովկասում կա ընդամենը 31 ակումբ (Ադրբեջանում—26, Վրաստանում—3, Հայաստանում—2)։ Ակումբների, ինչպես յեվ անկյունների մեծ մասը կենտրոնացած է գավառներում։

Ամենից ավելի լայն կերպով տարածել են իրենց աշխատանքն Ադրբեջանում «Ալի-Բայրամովի» անվան կենտրոնական ակումբը, Բալխանու, Գանջայի, Նուխու յեվ այլ տեղերի ակումբները։

Թե ինչպիսի թափով է աճում այդ ակումբների անդամների թիվը, յերեվում է հենց թեկուզ «Ալի-Բայրամովի» ակումբից, վորի անդամների թիվը մի տարվա ընթացքում աճել է 550-ից մինչեւ 1,300-ի։

Ակմբային խմբակները, պրոֆդպրոցները, մանկաբարձակադ տեխնիկումը, հեռախոսի վրա, զրոյ մեքենայի վրա աշխատանք

կանանց դասընթացները, գրաշարական դպրոցը, կարանոդների մեծ արտելը, մսուրները, մոր յեվ մանկան կոնսուլտացիան, պիոներական կոլլեկտիվը ակմբին կից—այս բոլորը «Ալի-Բայրամովի» ակումբը դարձնում են մի իսկական կուլտուրական ոջախ, ուր կինը համարձակ կերպով դն է շարտում չադրան յեվ ազահորեն յուրացնում աշխարհի վրա բոլորովին նոր լույս սփռող գիտությունները։

Ադրբեջանում կանանց գավառական ակումբներին անդադամագրված են 1.080 թրքուհի։

Աջարուհու ակումբը Վրաստանում միակ միջոցն եր աջարացի կանանց մասսաները հասարակական աշխատանքի գրավելու։ Այս բոլորին նրա շուրջը իբրեւ անդամներ հավաքված են մոտ 300 աջարուհի։ Նույնքան թրքուհիներ աշխատում են Թիֆլիսի ակումբում։

Այնտեղ, ուր ակումբներ չկան, ակմբային աշխատանքները կատարվում են գեղջկուհիների անկյուններին կից։ Անդրկովկասում այդ անկյունների թիվը 73 է։

Ամենից շատ անկյուններ կան Վրաստանում—33, Հայաստանում—24, Ադրբեջանում—16.

Պետք է խոստովանել, վոր ակմբային աշխատանքը կանանց մեջ դեռ յեվս բավարար չափով չի կապված Գլխադրության ակմբային աշխատանքի հետ։ Այս ուղղությամբ քայլեր է արել Աշխ. յեվ Գեղջկ. Բաժինն Ադրբեջանում։

Հետագա արդյունավետ աշխատանքի համար ահեթեթ է ակումբի ղեկավարութուն Գլխադրության Կոմիտեից, նմանապես յեվ ստեղծել նյութական հատուտուն հեծակես կիցակումբների յեվ անկյունների—հասարակական կյանքի համար զարթնած աշխատավորուհիների ինքնագործունեյության այդ ոջախների աշխատանքի համար։

Այս բոլորից զատ 1924 թվի ընթացքում անգրագիտության վերացման կայանները հաճախել են ԱՍՖՆ հանրապետության մեջ 6.490 կին (Վրաստանում—3.046, Ադրբեջանում—2.132, Հայաստանում—1.312), քաղգրագիտության դպրոցները—2.958 (Հայաստանում—1.643, Վրաստանում—1.112, Ադրբեջանում հայտնի չե թիվը միայն Բազվի վերաբերմամբ—203)։

Ի հարկե, անգրագետ կին բնակչության վերաբերմամբ այս թվերը մեծ չեն, բաց անցյալ տարիների համեմատությամբ այդ բիջ նվաճում չն։

Կանանց մեջ կատարվող աշխատանքի մյուս կողմերը (կենցաղի բարելավումն, պրոֆմիթյուններ, գործազրկութիւն, մասնակցութիւն կուսակցութեան մեջ յեւ ալլն) մենք այստեղ չենք շոշափի, վորովհետեւ ընկերները համապատասխան հողավաներ կգտնեն այս ժողովածուի մեջ:

Մարտի 8-ի Միջազգային Որվա առիթով տալով հասարակական կյանքի զանազան ասպարեզներում մեր կատարած աջխատանքի հաշվեհարդարը, կասենք միայն, վոր նվաճումներ, անտարակույս, կան:

Ընդհանուր առմամբ կարելի չե ասել, վոր ԱՄՖՆՀ 2.496.232 կին բնակչութիւնից *) խորհրդային հասարակական կյանքի մեջ քաշված ե մոտ 184.000 հոգի, վոր կազմում ե ամբողջ կին-բնակչութեան մոտավորապես 70 տոկոսը. ինչպես տեսնում ենք, շատ ել բավարար տոկոս չե:

Ուստի մեզ համար առանձին կարեւորութիւն ունի կուսակցական XIV համագումարի լոզունգը անկուսակցական լայն մասսաներին կուսակցութեան ազդեցութեան օրջանակի մեջ առնելու մասին:

Ընդ սմին հասարակական կյանքի մեջ մասնակցող կանանց քանակական աճումը մեր կուսակցական յեւ խորհրդային կազմակերպութիւնների յեւ առավել յեւս Աշխ. յեւ Գեղջկ. Բաժինների առջեւ պատասխանատու խնդիր ե դնում սիւսե-մասիկ խորացրած աշխատանքի համար:

Աշխատելով հասարակական կյանքի քաշված կնոջ կուլտուրական մակարդակը բարձրացնելու վրա, մեր Աշխ. յեւ Գեղջկ. Բաժինները պետք ե հրավիրեն աշխատանքի ուղղութիւնը, վոր անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնեն շուտափույթ սեղծելու վորակալ կանանց բանվորական ույծ, վորովհետեւ յերկրի վերականգնող տնտեսութիւնը յեւ արտադրութեան միջոցների բարելավումը իր յետեւը կթողնեն կյանքի պահանջներին չնախապատրաստված բանվորուհուն յեւ գեղջկուհուն:

Խորհրդային հասարակական կյանքը քիչ պարսափութիւններ չի դնում աշխատանքի կնոջ վրա:

*) Ըստ Անդրկ. Կենտ. վիճ. վարչութեան տվյալների:

Այդ պարտավորութիւնները նա, անտարակույս, կարող ե կատարել. նրա ակտիվութիւնը, մեր Աշխ. յեւ Գեղջկ. Բաժինների աշխատանքը, սրանց աշխատանքի ավելի ու ավելի խորացումը կանանց մեջ ընդհանուր-կուսակցական աշխատանքի ասպարեզում—ասպացույց են այս բանի:

Ս. Շահվերդյան

ԱՆԴՐԱՊԱՆԱՍԻ ԲԱՆՎՈՐՈՒՅԻՆ ԴՐՈՖՄԻՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՅԵՎ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ

Անդրկովկասյան պրոլետարիատի բազմացել կազմը, նահապետական բարքերի մնացորդները թուրքական, վրացական չեվ հայկական ընտանիքներում պատճառ են հանդիսանում կնոջ մասնակցության թուլությանն արտադրության մեջ:

Շնորհիվ այն բանի, վոր արտադրության մի քանի նյութերում պահանջվում է վորակյալ, յերբեմն ել ֆիզիքական աշխատանք, ուստի կանանց մասնակցության տոկոսն այդ նյութերում, ինչպես լեռնային, մետաղագործական չեվ տպագրական արդյունաբերության մեջ, շատ չնչին է:

Մեծ չե կանանց մասնակցության տոկոսը նայելով փայտագործների, անդի, բիմիական չեվ կաշվի արդյունաբերության մեջ: Բավարար է կանանց մասնակցության տոկոսը մանվածային չեվ կար ու ձեվի նյութերում:

Ի՞նչ պատկեր է ներկայացնում բանվորուհիների շարժման պրոցեսը արտադրության մեջ: Շոշափելի կերպով ցույց տալու համար այդ պատկերը՝ դիմենք հետեվյալ տվյալներին:

Գյուղատնտեսության մեջ առ 1-ն հունվարի 1924 թվի բանվորուհիների թիվը հասնում էր 594-ի, իսկ մի տարի հետո, այսինքն 1925 թ. հունվարի 1-ին կանանց քանակն արդեն հասնում էր 707-ի, իսկ 1925 թ. հոկտեմբերի 1-ին—1.478-ի:

Արդյունաբերության մեջ նույնպես նկատում ենք բանվորուհիների աճումն. 1924 թվի հունվարի 1-ին—7.418 հոգի, 1925 թ. հունվարի 1-ին—8.260, իսկ 1925 թ. հոկտ. 1-ին—9.273 հոգի:

Փոխադրության (տրանսպորտ) ու կապի մեջ յեվա տեսնում ենք բանվորուհիների քանակի աճումն 1925 թ. ընթացքում հանդիպ նախորդ տարվա: Այսպես 1924 թ. հունվարի 1-ին 3.616 բանվորուհի, 1925 թ. հունվարի 1-ին—3.730, իսկ 1925 թ. հոկտ. 1-ին—3.729 բանվորուհի:

Ծառայող կանանց թիվը յեվա աճել է զգալի չափով: Այս-

պես 1924 թ. հունվարի 1-ին կար 22.044 ծառայող կին, 1925 թ. հունվար 1-ին—26.106, իսկ 1925 թ. հոկտ. 1-ին—28.243 հոգի: Մյուս նյութերում (ժող. անդի կոմմունալ տնտեսության) — 1924 թ. հունվարի 1-ին կար 2.341 ծառայող կին, 1925 թ. հունվարի 1-ին—2.967, իսկ 1925 թ. հոկտ. 1-ին—4.675 հոգի:

Այսպիսով ժողովրդական տնտեսության բոլոր նյութերում ել մենք ունեցել ենք բանվոր-ծառայող կանանց թվի մեծ աճումն: Յեվ դա հասկանալի չե: Մեր տնտեսական կյանքի ընդհանուր աշխուժացումն ու բարձրացումը չեք կարող իր շրջանակի մեջ չառնել բանվորուհիների չեվ աշխատավորուհիների նոր ու նոր խավեր: Սակայն աշխատավոր տղամարդկանց քանակի աճումը չեվ այդ աճման ընթացքը 1924 թվի հունվարի 1-ից մինչև 1925 թվի հոկտեմբեր ամիսը խոշոր չափով զերազանցում է բանվորուհիների աճմանը: Այդ հանգամանքը բացատրվում է նրանով, վոր կինը վորպես վորակյալ բանվորական ույժ դեռ ժողովրդական տնտեսության մեջ ներկայանում է վորպես չափազանց սակավաթիվ բանվորական խումբ:

Դրոֆմիտիտների կին անդամների թվի շարժումն Անդրկովկասում ըստ սեռի (տոկոսներով) նվազում է սկսած 1924 թվի հունվարի 1-ից մինչև 1925 թ. հոկտեմբերը ժող. տնտեսության բոլոր նյութերում. որինակ՝ 1924 թվին զյուղատնտեսության մեջ կանայք կազմում էին 7,2 տոկոս, իսկ 1925 թ. — 3,7 տոկոս: Արդյունաբերության մեջ 1924 թ. 8,2 տոկոս, իսկ 1925 թ. 7,6 տոկոս չեվ այլն:

Առանձին միությունների մեջ կանանց ամենամեծ տոկոս տեսնում ենք՝

Ադրբեջանում կարի միության մեջ 27,11%

Վրաստանում Համի չեվ անդի 61,04%

» ծխախոտագործների 72,73%

Փայտագործ չեվ ջրային աշխատավորների միության մեջ Ադրբեջանում չեվ լեռնային ու մետաղագործ բանվորների միության մեջ Վրաստանում վոչ մի կին չկա արտադրության մեջ:

Յեթե համեմատելու լինենք բանվորների չեվ բանվորուհիների աշխատավարձի դրույքը (տարբիքային կարգը) կոնսնենք, վոր կանանց աշխատավարձի տարիֆն ավելի ցած է տղամարդկանց աշխատավարձի տարիֆից 11,29 տոկոսով: Այդ հանգամանքը բնականորեն բացատրվում է նրանով, վոր կանայք զբաղված են ավելի բիչ վորակյալ աշխատանքով:

Պրոֆմիությունների անդամ բանվորուհիների քանակն Անդրկովկասում 1924 թվի հունվարի 1-ին 36.013 եր, 1925 թվի հունվարի 1-ին—41.770, իսկ 1925 թ. հոկտ. 1-ին—47.404, վոր կազմում է պրոֆմիությունների անդամների ընդհանուր քանակի 15 տոկոսը:

Անդրկովկասյան ֆեդերացիայի առանձին հանրապետություններում պրոֆմիությունների կին անդամների քանակը 1925 թ. հոկտեմբեր 1-ին տալիս է հետևյալ պատկերը.

Ադրբեջանում	20.490 հոգի
Հայաստանում	3.994 »
Վրաստանում	22.920 »

Պ Ր Ո Ֆ Ա Ն Ս Ի Վ Ը

Բանվորուհիներին ստորին պրոֆորգանների մեջ զբաղվելու արդյունքի մասին ունենք հետևյալ տվյալները:

Գործարանային տեղկումների (ֆաբրիկաներում) հաշվի առնված անդամների ընդհանուր քանակն Անդրկովկասում 1926 թ. հունվար 1-ին (Վրաստանում տեղեկությունները վերաբերում են միայն Թիֆլիսին, Ադրբեջանում՝ Բազվին, իսկ Հայաստանի մասին տեղեկություններ չկան) կազմում է 5.328 հոգի, վորոնցից կին 778 հոգի, կամ 14,4 տոկոս: Անդրկովկասի առանձին հանրապետություններում կանանց մասնակցությունը տոկոսը ստորին որգաններում տալիս է հետևյալ պատկերը.

Ադրբեջանի (Բազու) գործարանային տեղկումների անդամների թիվն է 3.520 հոգի, վորոնցից կանայք—428 հոգի կամ 12,2 տոկոս:

Վրաստանում (Թիֆլիս)—1.808 հոգի, վորոնցից կանայք—350 հոգի կամ 19,4 տոկոս:

Համեմատած 1925 թվի հետ կանանց մասնակցության տոկոսը նվազել է Բազվում (13,1 տոկոսից մինչև 12,2 տոկոս յեվ դրան համապատասխան ավելացել է տղամարդկանց մասնակցությունը 0,9 տոկոսով. իսկ Թիֆլիսում ավելացել է կանանց մասնակցությունը 13,8 տոկոսից մինչև 19,4 տոկոս:

Բազվում զանազան հանձնաժողովներում կանանց մասնակցությունը կազմում է 12 տոկոս, իսկ Թիֆլիսում—20 տոկոս:

Տեսնենք այժմ կանանց մասնակցության չափը կենտրոնական վարչություններում յեվ միությունների զավթածիններում:

Անդրկովկասում (բացառությամբ Վրաստանի զավթածինների) առ 1-ն հունվարի 1926 թ. հաշվի յե առնված ընդամենը 206 հոգի: Ըստ առանձին հանրապետությունների կենտրոնական վարչությունների յեվ զավթածինների մեջ կանանց թիվը հետևյալն է.

	Կենտր. վարչ.	Զավթածին	Դավպրոֆը.
Ադրբեջան	36	104	—
Հայաստան	17	19	1
Վրաստան	30	—	—

Թե վորքան թույլ է կանանց մասնակցությունը ղեկավարող յերկրային միութենական յեվ միջմիութենական յեվ հանրապետական պրոֆկազմակերպությունների աշխատավորների կազմում, այդ յերեվում է նրանից, վոր 212 աշխատավորից միայն 6 հոգի յեն կին, վորը կազմում է ընդհանուրի 3,0 տոկոսը: Կին աշխատավորները շատ մեծ հետաքրքրություն են ցույց տալիս դեպի պրոֆմիությունները: Նրանց պրոֆկարիքները բավարարելու նպատակով միությունների մեծ մասում նշանակված են հատուկ մարդիկ բացառապես կանանց շարքերում աշխատելու համար: Նրանց աշխատանքի ծրագրի մեջ են մտնում կանացի աշխատանքի վերաբերյալ հարցերի մշակումն ու ուսումնասիրությունը, բարձր միությունական որգանների շրջաբերականների յեվ հրահանգների մշակումն ու քննությունը, այլեվ զանազան կուլտուր-կրթական միջոցների կիրառումն:

Բանվորուհիների մասնակցությունն ակումբային աշխատանքներում շատ մեծ է: Այսպես, որինակ, Բազվում պրոֆմիությունների մեջ կազմակերպված բանվորուհիների 30 տոկոսը ակումբների անդամներ են: Նույն չափ բանվորուհիներ են ընդգրկում նայել Թիֆլիսի ակումբները: Բանվորուհին մասնակցում է ակումբային խմբակների ակտիվ աշխատանքներին (ֆիզկուլտուրայի, պրոֆեսիոնել) յեվ անզբաղիտության վերացման դրություններին:

Վերջին տարիներում բանվորուհին զգալի կերպով բարձրացել է կուլտուրապես յեվ քաղաքականապես: Նրա պահանջներն ու կարիքներն աճել են:

Բանվորուհին իր այդ պահանջները բավարարելու համար առաջին հերթին դիմում է պրոֆմիության յեվ միայն նրանից սպասում իրեն զբաղեցնող հարցերի պատասխանը:

Պրոֆմիությունները վերադասավորում են իրենց աշխատանքի յեղանակները այն ուղղությամբ, վոր ավելի լավ կերպով կարողանան բավարարել բանվոր մասսաների հարցասիրությունը: Ձեռք բերած աջողություններն այդ ուղղությամբ վկայում են, վոր պրոֆմիությունները կարողացել են գրավել բանվորունուն դեպի կոմունիզմ՝ կոմունիստական կուսակցության ղեկավարությամբ:

Գ. Տառչիեվ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍՅԱՆ ԿՈՄՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ (Բ) IV ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ԲԱՆԱԶԵՎԸ ԿԱՆՈՆՑ ՄԵՋ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ՏԱՆԵԼՈՒ ՄԱՍԱՆ

I. Համ. Կոմ. Կուս. Ս.Նգրկ. Յերկրայից Կոմիտեյի հաշվետվության առթիվ (ընկ. ընկ. Որջանիկիձե, Նազարեթյան)

Համագումարը նկատելով բանվորունիների յեվ գեղջկունիների կուսակցության մեջ գրավելու թուլությունը՝ անհրաժեշտ է համարում, վոր կուսակցական որգանները յեվ կուս. կազմակերպություններն ամենալուրջ ուշադրությունը դարձնեն ուժեղացնելու աշխատանքը բանվորունիների յեվ գեղջկունիների մեջ, ընդունելով այդ իբրեվ ամբողջ կուսակցության յեվ վոչ միայն բանվորունիների յեվ գեղջկունիների բաժնի գործ:

II. «Կուսակցության խնդիրները գյուղում» հաշվետվության առթիվ (Մ. Որախելազիլի)

Հաշվի առնելով գեղջկունիների ահագին նշանակությունը գյուղի կուլտուր-տնտեսական բարձրացման գործում, այլեվ գեղջկունու բաղաքական յեվ հասարակական ակտիվության անկասկած բարձրացումը, կուսակցությունը պետք է իր կազմակերպությունների հատուկ ուշադրությունը դարձնի գեղջկունիների մեջ աշխատանքն ուժեղացնելու անհրաժեշտության վրա. վորի համար առաջին հերթին անհրաժեշտ է.

1. Ուժեղացնել կուսակցական, մանավանդ ստորին կուս. կազմակերպությունների ղեկավարությունը:
2. Վերապատրաստել կանանց մեջ յեղած կադրերը յեվ պատրաստել նորերը:

3. Խորացնել յեվ ծրագրված ընույթ տալ գյուղական կանացի ակտիվի հետ յեղած աշխատանքին:

Առաջվա նման գործադրելով յեվ ավելի բարելավելով գեղջկունիների մեջ տարվող աշխատանքի յեղանակը պատվիրակունիների ժողովների, գեղջկունիների ակումբների յեվ անկյունների

գծով, կուսակցութիւնը պետք է նկատի առնի կանանց մեջ տարվող աշխատանքի հիմնական յեղանակի գործնական աջութիւնն ապահովող հետեւյալ միջոցները.

1. Նյութական ոժանդակութիւն ցույց տալ այն հիմնարկներին, վորոնք նպաստում են գեղջկուհիու տնտեսական ազատագրմանը (արտադրական յեւ վաճառատնական արտեւներ):

2. Ամեն տեսակի ոժանդակութիւն ցույց տալ գեղջկուհիուն վորակյալ բանվորական ույժ պատրաստելու գործում (ավելի լայն չափով մատչելի դարձնել նրան զանազան գյուղատնտեսական դպրոցները, գյուղատնտեսութիւնն աշխատող ճյուղերի վերաբերյալ կարճատեւ կուրսերը, պրոֆտեխնիկական դպրոցները յեւ այլն):

3. Վերացնել անգրագիտութիւնը գեղջկուհիւնների շարքերում հարկածային կարգով համապատասխան մեր առաջադրած խնդրի—Հոկտեմբերյան 10-րդ տարեդարձին վերացնելու անգրագիտութիւնն ամբողջ յերկրում:

4. Ոժանդակել գյուղական աշխատավորուհիւնների կենցաղը բարելավող հիմնարկներին (ընդարձակելով Անդրկովկասյան Խորհ. Հանրապետութիւնների Կենտր. Գործկոմներին կից աշխատավորուհիւնների կենցաղը բարելավող կոմիտեների նյութական բազան): Ընդլայնել մայրութիւնն յեւ մանկութիւնն պահպանութիւնն գործի կազմակերպութիւնը (բանալով ծննդկանի մահճակալներ հիվանդանոցներին կից, յերեխաների բժշկական քննութիւն-կոնսուլտացիա), կազմակերպել մանկական հիմնարկներ (մսուր, մանկապարտեզ յեւ այլն):

5. Լայն կերպով գրավել գեղջկուհիւններին դեպի կոոպերացիա, վոչ միայն իբրեւ սոսկ անդամ, այլեւ իբրեւ գործնական աշխատող, իբրեւ վարչութիւնն անդամ յեւ այլն:

6. Լայն կերպով գրավել գեղջկուհիուն հասարակական գործնական աշխատանքները՝ գյուղական խորհրդային հասարակականութիւնն ասպարեզ (գյուղխորհուրդները, շրջգործկոմներին յեւ գյուղխորհուրդներին կից հանձնաժողովներն ու սեկցիաները, գյուղացիական փոխադարձ օգնութիւնն ընկերութիւնները յեւ այլ կամավոր ընկերութիւններ):

7. Ուժեղացնել քաղութանավորութիւնն աշխատանքները գյուղական աղջիկների մեջ՝ գրավելով նրանց աշխատանքի համապատասխան խմբակները, ակումբները, շրջիկ դպրոցները յեւ այլն:

8. Ուժեղացնել Հողանտառ միութիւնն աշխատանքը կին բաւարակների մեջ:

9. Ուժեղացնել աշխատավոր գեղջկուհիւններին կուսակցութիւնն մեջ գրավելու աշխատանքը:

III. «Պրոֆիտքուցների աշխատանքի մասին» հաւելեւորյան առթիւ (ընկ. Սեմկով)

Աշխատանքը բանվոր-բանվորուհիւնների յեւ բանվոր-յերիտասարդութիւնն մեջ պետք է կազմի պրոֆշարժման բաղկացուցիչ մասը:

Անհրաժեշտ համարել պրոֆմիութիւններին խորհրդին կից ունենալ կանանց յեւ բանվոր յերիտասարդութիւնն մեջ գործող աշխատավորներ:

Բանվորուհիւններին ոժանդակելու յեւ արտադրութիւնն մեջ գրավելու նպատակով անհրաժեշտ համարել ունենալ մանկական մսուրներ այն վայրերում, ուր գործադրվում է մասսայական կանացի աշխատանք:

ՀԱՍՈՒՆՈՒԹՅԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ
ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ
ՀԱՍՈՒՆՈՒԹՅԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ
ՀԱՍՈՒՆՈՒԹՅԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ

1.	Ներածութիւն	3
2.	Աշխատավորուհիների յեվ գեղջկուհիների շրջանում կատարվող աշխատանքի նշանակութիւնը սոցիալիստական շինարարութեան համար պրոլետարիատի մղած պայքար մեջ—ՆԱԳԱՐԵՔԻԱՆ.	5
3.	«Միջազգային ուրը»—Մարտի 8-ը Անդրկովկասում—Ն. ԱՂԱԶԱԼԱՆ	9
4.	Կոոպերացիան յեվ կինը—Գ. ՊԻՃԻԿՅԱՆ	18
5.	Կանանց գործադրկութիւնն Անդրկովկասում յեվ պայքարը նրա դեմ—ՆԱՍԿԻԳԱՇՎԻԻ	28
6.	Անդրկովկասի աշխատավորուհին կուսակցութեան մեջ—Վ. ԶԱԿՐԺԵՎՍԿԻ	39
7.	Աղջիկը Կոմյերիտմիութեան մեջ—Ն. ԿՈՒԼԵՐՈՎ	42
8.	Աղջիկները Անդրկովկասի պիոներական շարժման մեջ—Ի. ՌԱԽՄԱՆ	46
9.	Յերեխաների խնամադրկութիւնը յեվ պայքարը նրա մեջ—ՄԱՐԻԱ ՌԵԽԵԼԱՇՎԻԻ	50
10.	Մայրութեան յեվ մանկութեան պահպանութիւնը Վրաստանում յեվ Հայաստանում—Ն. ՄԱՐԿՈՎՈՎ	54
11.	Մայրութեան յեվ մանկութեան պահպանութիւնը Ադրբեջանում—ՄՈՂԴԱՎՍԿԻ	59
12.	Անդրկովկասյան հանրապետութիւնների կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեներին կից՝ աշխատավոր կանանց կենցաղը բարելավող Կոմիտեների մասին—Մ. ՇԻՈՒԿՈՎԱ-ԿԱՂՈՒԺՏԵՅԱՆ	64
13.	Ալի-Բալամոլի ակումբը Ադրբեջանում—Ս. Կ.	72
14.	Աշխատավորուհիների յեվ Գեղջկուհիների Բաժինների աշխատանքների մի քանի մոմենտները Անդրկովկասում—Ս. ՇԱԽԻՔԵՂՅԱՆ	79
15.	Անդրկովկասի բանվորուհին պրոֆմիութիւնների յեվ արտադրութեան մեջ—Գ. ՏԱՇԼԻՅԵՎ	88
16.	Անդրկովկասյան Կոմմունիստական կազմակերպութիւնների (բ) IV համագումարի բանաձեւը կանանց մեջ աշխատանք տեսչական մասին	93

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0237627

55.781